

WILLERMUS TYRENSIS' IN
HISTORIA RERUM
IN PARTIBUS TRANSMARINIS
GESTARUM
(DENİZASIRI BÖLGELERE YAPILAN
SEFERLERİN TARİHİ)
ADLI ESERİNİN
XVI., XVII., VE XVIII.
KİTAPLARININ TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

31266

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ, ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

WILLERMUS TYRENSIS'İN
HISTORIA RERUM IN PARTIBUS TRANSMARINIS GESTARUM
(DENİZASIRI BÖLGELERE YAPILAN SEFERLERİN TARİHİ)

ADLI ESERİNİN
XVI., XVII., VE XVIII. KİTAPLARININ

TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGİN AYAN

NO:91/7727

TEZİ YÖNETEN
PROF. DR. İSİN DEMİRKENT

İSTANBUL 1994

III

İ Ç İ N D E K İ L E R

ONSÖZ.....	X
WILLERMUS TYRENSIS'İN HAYATI VE ESERİ HAKKINDA.....	XIV
1. ONALTINCI KİTAP.....	1
I. Baudouin (III.)'in tahta çıkışı.....	2
II. Kişiliği ve karakteri.....	3
III. Taçlandırılması ve annesinin velâyeti.....	5
IV. Edessa (Urfa)'nın coğrafi durumu ve Sanguin (Zengi)'in Urfa'yı fethi.....	7
V. Halkın öldürülmesi.....	10
VI. Kralın, Ürdün ötesindeki bir müstahkem yeri Türkler'den tekrar geri alması.....	12
VII. Zengi'nin öldürülmesi.....	14
VIII. Dimâşk'lı Bir asilin Busrâ'yı krala teslim etmek istemesi. Bu hususta Dimâşk emîri ile ilişkiler.....	15
IX. Busrâ'ya tehlikeli bir sefer.....	18
X. Hristiyan ordusunun şehri işgal edilmiş bulup, geri dönmesi.....	21
XI. Geri dönerken çekilen sıkıntılar.....	24
XII. Düşmana barış için elçiler gönderilmesi. Düşmanlardan soylu birisinin ölümü, bizim ordunun daha rahat olarak yola çıkması.....	26
XIII. Ordumuzun Gadara'ya varması. Bölgenin tasviri. Ordunun yurda geri dönmesi.....	29
XIV. Urfa halkının kontu [Joscelin (II.)] davet etmesi. Kontun düşmanın haberi olmadan şehri ele geçirmesi.....	30

IV

XV. Nureddin'in şehri kuşatması. Bizimkileri zor durumda bırakması.....	31
XVI. Kontun şehri terketmesi ve Nureddin'in onu takibi.....	33
XVII. Kudüs patriği Willermus'un ölümü. Tyrus (Sûr) başpiskoposu Fulcherus'un onun yerini alması. Krallığın isteği ile Radulphus'un Sûr kilisesine başpiskopos olarak tayin edilmesi.....	35
XVIII. Alman kralı Konrad (III.) ile Fransa kralı Louis (VII.)'nin birçok prensle birlikte Doğu'ya doğru sefere çıkması.....	37
XIX. Alman kralının İstanbul'a varışı. İkonía (Konya) sultanının [Mesud] ona karşı hazırlıkları.....	39
XX. Boğaz geçildikten sonra, Bizanslıların ihâneti yüzünden Konrad'ın ordusunun tehlikeli bölgeye sürüklenmesi.....	41
XXI. Alman ordusunun tehlike içine düşmesi.....	43
XXII. Almanlar'ın Türkler'in hücumuna uğraması. Kralın kaçarak kurtulması.....	46
XXIII. Boğazı geçen Fransa kralının ordusuyla birlikte Bithynia bölgesine ulaşması. Alman kralının İstanbul'a geri dönüşü.....	48
XXIV. Fransa kralının Ephesus (Efes)'a gelmesi ve Menderes geçidini aşmak için ordusunu zorlaması.....	50
XXV. Frank ordusunun büyük bir hücum ve yenilgiye uğraması. Ordunun bir kısmının kaçarak kurtulması.....	52
XXVI. Kralın, ordusunun geri kalan kısmıyla Attalia (Antalya)'ya varması ve oradan Suriye'ye geçmesi.....	55
XXVII. Antakya prinkepsi Raymond'un, Fransa kralını St. Symeon (Süveydiye) limanında karşılayıp, Antakya'ya götürmesi, fakat birbirlerinden	

düşman olarak ayrılmaları.....	56
XXVIII. Kral Konrad'ın ilkbaharda Suriye'ye gitmesi. Kont Alfonso'un Akkon (Akkâ)'a gelmesi ve Caesarea (Kaysâriye)'da ölmesi.....	58
XXIX. Fransa kralının, Kudüs'e gitmek üzere Antak- ya'dan acele hareket etmesi. Patriğin onu kar- şılama üzere gönderilmesi.....	59
2. ONYEDİNCİ KİTAP.....	62
I. Sahil şehri Ptolemeis'de (Akkâ) toplantı. Bu toplantıya katılan prenslerin zikredilme- si.....	62
II. Dimâşk'ı zaptetmeyi öne sürmeleri.....	64
III. Dimâşk şehrinin durumu.....	65
IV. Bizimkilerin Dimâşk varoşlarına saldırması....	67
V. Şehir halkının umutsuzluğa düşmesi ve kaçma plânları.....	69
VI. Ordugâhta beliren yiyecek sıkıntısı ve kuşat- manın kaldırılması.....	71
VII. Değişik fikirlerin öne sürülmesi, Askalân'ın zaptının teklifi, fakat gerçekleşmemesi.....	73
VIII. Kral Konrad'ın ülkesine geri dönmesi.....	75
IX. Prinkeps Raymond'un, Nureddin'le yaptığı bir savaşta ölmesi.....	76
X. Kralın Antakya'ya gidişi. Konya sultanının Urfa kontluğu topraklarına akını.....	79
XI. Urfa kontunun esîr düşmesi ve ölümü.....	81
XII. Kralın Askalân'ı ele geçirmek için Gazze'yi yeniden inşa etmesi.....	83
XIII. Kral ile annesi arasındaki geçimsizlik.....	85

VI

XIV. İki taraf arasındaki düşmanlığın yeniden ortaya çıkması ve krallığın bölüşülmesi.....	87
XV. Konya sultanının, Urfa kontluğunu tekrar tahrip etmesi.....	89
XVI. Urfa kontluğu kalelerinin Bizans imparatorluğuna verilmesi.....	91
XVII. Nureddin'in bölgeyi zaptetmesi üzerine kralın, göç etmek isteyenleri büyük bir tehlike içerisinde Kudüs civarına nakletmesi.....	93
XVIII. Kralın, prensese kontlardan biriyle evlenmesini tavsiye etmesi ama prensesin bunu kabul etmemesi. Kralın Trablus'a gitmesi.....	96
XIX. Kral ve annesinin bu evlilik hakkında görüşmek üzere Trablus yakınında biraraya gelmeleri. Fakat konuşmanın bir sonuç vermemesi.....	98
XX. Türk emirlerinin Kudüs'e karşı seferi ve kaleden huruç yapan bizimkilerin Türkleri geri kaçırmaları.....	99
XXI. Kral ve kontların Askalân varoşlarını yağmalamaları ve şehri kuşatmaları.....	102
XXII. Şehrin durumunun tasviri.....	105
XXIII. Kuşatmanın devamı.....	107
XXIV . Kuşatmanın 2. ayında hacıların gelişi.....	108
XXV. 5. Ayda Mısır donanmasının gelişi.....	111
XXVI. Antakya prensesi Konstantia'nın, Renaud de Châtillon ile evlenmesi. Nureddin'in Dimâşk'ı zaptı.....	112
XXVII. Kuşatma altındaki Askalân'ın mukâbil taarruzu.	114
XXVIII. Bizimkilerin kuşatmaya devam konusunda karar vermeleri.....	118
XXIX. Askalân halkının ümidini kaybetmesi.....	121

VII

XXX. Askalân'ın teslimi.....	122
3. ONSEKİZİNCİ KİTAP.....	126
I. Antakya patriğinin, prinkepsin kötü muamelesine uğraması. Bütün ülkede başgösteren büyük bir kıtlık.....	126
II. İmparatorun Anastasius'un ölümünden sonra Hadrianus'u papa seçmesi. İmparator Friedrich'in Roma'da taç giymesi. Papa ile Sicilya kralı arasındaki anlaşmazlıklar.....	128
III. Hospitalier [tarîkat] kardeşlerin izin verdiği haksızlıklar.....	130
IV. Hospitalier'lerin tarihi.....	133
V. Mısır halîfesinin kiliseyi Amalfi'lilerin idaresine vermesi.....	135
VI. Kudüs patriğinin onlara karşı dava açmak için Roma'ya, papa Hadrianus'a gitmesi.....	139
VII. Bizans imparatorunun aniden Apulia'ya gelmesi.	140
VIII. Patriğin papanın yanına varması ve eli boş olarak geri dönmesi.....	143
IX. Mısır'da karışıklıklar. Noseradin (Nasired-din)'in Templier şövalyeleri tarafından esîr alınması.....	145
X. Antakya prinkepsinin Kıbrıs adasını tahrip etmesi.....	148
XI. Kralın, kalabalık bir Türkmen grubuna baskın yapması.....	150
XII. Onfroi de Toron'un, Banyas'ın yarısını Templier şövalyelerine vermesi. Nureddin'in, onların oraya sevk etmek istedikleri malzemeleri ele geçirmesi. Şehrin kuşatılması.....	152

VIII

XIII. Kralın, şehri kuşatmadan kurtarması.....	155
XIV. Geri dönüşü sırasında uğradığı şanssızlık. Prenslerden çoğunun esir düşmesi.....	158
XV. Nureddin'in, Banyas'ı yeniden kuşatması, fakat şehrin kral tarafından bir kez daha kuşatmadan kurtarılması.....	160
XVI. Thierry de Flandre'in gelmesi. İmparator'dan krala eş vermesi için İstanbul'a elçiler gönderilmesi.....	162
XVII. Kralın Flandre şövalyesi ve bütün savaş kuvvetleriyle birlikte Antakya'ya gitmesi. Nureddin'in hastalık haberi.....	164
XVIII. Caesara (Şeyzer)'nin kuşatılması ve zaptedilmesi.....	166
XIX. Kudüs patriğinin ölmesi. Ürdün bölgesinde boş bir arazinin ve Antakya'da müstahkem bir mevkiin geri alınması.....	168
XX. Başrahip Amaury'nin Kudüs patriği olması. Bu konudaki anlaşmazlıklar.....	172
XXI. Nureddin'e kaşı yapılan, başarılı bir savaş...	173
XXII. Kralın, Bizans'lı bir prensesle evlenmesi.....	175
XXIII. İmparatorun Kilikya'ya gelmesi ve prinkeps Renaud'un küçük düşmesi.....	177
XXIV. Kralın, Bizans ordugâhına gelmesi ve [Ermeni] prensi Thoros'u imparatorla uzlaştırması.....	179
XXV. İmparatorun Antakya'ya gitmesi ve sonra da ülkesine dönmesi.....	182
XXVI. Kilise içerisinde büyük bir ayrılığın ortaya çıkması.....	184
XXVII. Nureddin'in, aniden Konya sultanının bölgesine ve Dimâşk atabegliği topraklarına girmesi.	185
XXVIII. Antakya prinkepsinin, düşmanlara esir düşme-	

IX

si, zincire vurulup, Haleb'de hapsedilmesi....	187
XIX. Bir Roma legatının gelmesi ve bununla ilgili görüşmeler.....	189
XXX. Kralın Antakya'ya çağırılması ve Bizans imparatorundan, kendi akrabalarından birini ona eş seçmesi için teklif alması.....	192
XXXI. İmparatorun, Trablus kontunun kızkardeşi yerine, Antakya prinkepsinin kızlarından biri ile evlenmesi.....	194
XXXII. Antakya'da Pons Ferri denilen müstahkem bir mevkiin yeniden inşa edilmesi. Kraliçe Melisende'in ölmesi.....	197
XXXIII. Trablus kontunun, Bizans imparatorundan ölmesi.....	197
XXXIV. Kral Baudouin (III.)'in ölmesi ve gömülmesi...	199
DZET.....	202
BİBLİYOGRAFYA.....	207
GENEL DİZİN.....	209

Haçlı seferleri, Anadolu ve Yakın-Doğu Türk tarihinin öğrenilmesi bakımından çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Ortaçağ Anadolu Türk tarihi konusundaki araştırmalar, bu dönem için yazılmış kaynak eserlerin çok az olması dolayısıyla, daha çok arapça ve farsça eserlerden yararlanılarak yapılmaktadır. Konumuz olan haçlı seferleri ve Türk-haçlı ilişkileri hakkındaki bilgilerimizi ise, lâtince, grekçe, süryânice ve ermenice yazılmış eserlerden tamamlamak mümkündür. Benim haçlı seferleri tarihinin bu dönemini tez konusu olarak seçmem sayın danışman hocam Prof. Dr. Işın Demirkent'in yönlendirmesiyle olmuştur.

Bu konuda yazılmış olan kaynak eserlerden biri de benim bir kısmını türkçeye çevirmiş olduğum, Willermus Tyrensis'in, Historia rerum in partibus transmarinis gestarum adlı kroniğidir. Haçlı seferleri tarihi, Ortadoğu ve Anadolu Türk tarihi ile çok yakından ilgili olduğu için, bu eserin hiç değilse 1143-1163 olaylarını içine alan kısmını türkçeye çevirmek suretiyle, bu bilgilerin Türk tarih literatüründe araştır-

macılar tarafından daha kolaylıkla incelenmesinde yararlı olacağını düşündük. Willermus eserinde haçlılarla müslümanlar arasındaki mücâdeleyi, özellikle Kudüs, Antakya ve Urfa haçlı devletleri çevresinde ve daha geniş bir biçimde, ayrıntılarıyla nakletmiştir. Günümüzün tarihçileri haçlı seferleri konusunda yazdıkları araştırma eserlerde, Willermus'un eserini kaynak olarak sıkça kullanmaktadırlar. Bu da eserin tarihi önemini çok açık bir şekilde ifade etmektedir.

Ben eserin XVI. , XVII. , ve XVIII. kitaplarını türkçeye çevirirken, Kausler tarafından lâtinceden almancaya yapılmış olan, Geschichte der Kreuzzüge und Königreichs Jerusalem adlı, 1844 Stuttgart basımlı tercümesini esas aldım. Eserin bu kısmını Hamburg Üniversitesi kütüphanesinden temin ettim. Türkçeye çevirme işlemini tamamladıktan sonra, danışman hocam Prof. Dr. Işın Demirkent ile birlikte yeniden almanca çeviri ile, bir kez ingilizcesi ile (E.A. Babcock ve A.C. Krey, A History of Deeds Done Beyond the Sea, 2 cild, New York 1941) ve bir kez de sayın Yrd. Doç. Dr. Bedia Demiriş ile birlikte lâtincesiyle karşılaştırarak bu tezi hazırladım. Fakat eserin almancası, ingilizcesi ve lâtincesi aynı isimler hakkında farklı yazılış şekilleri vermekte idiler. Bunları karşılaştırarak, mümkün olduğu ölçüde, haçlı seferleri literatüründe, dilimizde kullanılmakta olan ortak

yazılış şeklini esas aldık. Bulamadığımız isimlerde ise, lâtince aslına sâdık kalmaya çaba gösterdik. Okuyucunun anlamakta herhangi bir güçlükle karşılaşmaması için gereken yerlerde açıklayıcı eklemeler yaparak bunları köşeli parantezler içine aldık. Metin içerisindeki kişi ve yer adlarını, olayları ve bunların tarihlerini diğer kaynaklarla karşılaştırarak, mevcut değişiklikleri dipnotlarda belirttik. Bu arada yer isimlerinin türkçe karşılıklarını bulabildiğimiz kadarıyla parantez içerisinde gösterdik. Diğer taraftan hükümdârların iktidar yıllarını ve hristiyanların ileri gelen din adamlarının görev sürelerini de köşeli parantez içerisinde yazdık. Bu bilgileri diğer kaynaklardan veya araştırma eserlerinden faydalanarak verdik.

Haçlıların 1143-1163 yılları arasında Türkler'le, özellikle Musul atabegi imâdeddin Zengî, oğlu Nureddin Mahmûd Zengî, Türkiye Selçuklu hükümdârları sultan Mesud ve II. Kılıçarslan ile olan ilişkilerini içine alan tezim, aslında Kudüs kralı III. Baudouin ile Nureddin Mahmûd Zengî'nin saltanat dönemini anlatmaktadır. Ancak, büyük bir gayret ve dikkatle yaptığım bu çalışmada, yine de bazı gözden kaçmış hatalar ve eksiklikler olabilir. Bu yüzden bu çalışma hakkında

XIII

yapılacak eleştiriler için şimdiden teşekkür ederim.

Tezimi hazırlarken bana çok büyük destek veren, yardımları olan ve beni yönlendiren başta danışman hocam Prof. Dr. Işın Demirkent olmak üzere, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Ortaçağ Anabilim dalındaki bütün hocalarıma teşekkür eder, şükran ve minnet duygularımı iletirim.

İstanbul 1994

Ergin Ayan

WILLERMUS TYRENSIS'İN HAYATI VE ESERİ HAKKINDA

Willermus Kudüs krallığında, kral Amaury (1163-74) ve oğlu IV. Baudouin (1174-85)'in hükümdârlıkları sırasında yaşamış ve ilk haçlı seferinin başlamasından (1095), 1184 yılına kadar gelen olayları Historia rerum in partibus transmarinis gestarum adlı 23 ciltlik kitaptan oluşan eserinde anlatmıştır. Eser, Birinci Haçlı Seferi öncesindeki olaylar hakkında verilen kısa bir bilgiyle başlar ve Gerçek Haç'ın Bizans imparatoru Herakleios (610-640) tarafından VII. yüzyılın başlarında Sasanilerden geri alınışına kadar eskilere gider. Daha sonra haçlıların Doğu'da ele geçirdikleri toprakların zenginliklerinin (Kitap IX-XXIII) anlatımı ile devam eder.

Willermus'un anlatmış olduğu haçlı seferleri ve bunların sonucunda kurulmuş olan haçlı devletlerinin tarihleri ortaçağın bu döneminin anlaşılmasında büyük önem taşır. Oldukça uzun bir çalışma olan bu eser, yazıldığı tarihler arasındaki olayların incelenmesinde tarihçiler için çok önemli bir kaynaktır. Çünkü Willermus, Amaury (I.) ve Baudouin (IV.)'in hükümdârlıkları sırasında meydana gelen olaylarda, göz şahidi olarak yer alan bir kişi olduğu için, konu hakkında

çok değerli bilgilere sahip bulunmakta idi. Onun olaylara bakış açısı daha çok politik konular üzerinde yoğunlaşır; savaşlar ve kralların yaptıkları gibi. Bir kilise mensubu olması dolayısıyla da zaman zaman bu konularla ilgili pek çok şey yazmıştır. Eserinde daha çok haçlı başarılarını anlatmakla beraber Willermus, kendi yaşadığı dönemde haçlıların gittikçe çökmekte olduğunu farketmiştir. Çünkü, bu dönemde müslümanlar Kudüs krallığı için büyük bir tehlike teşkil ediyorlar ve hristiyanlar kendilerini emniyette hissetmiyorlardı. Willermus, Kudüs'ün ve diğer toprakların hristiyanlardan geri alınacağını âdeta önceden sezmiştir. Nitekim onun ölümünden kısa bir süre sonra, Hattin zaferini (4 Temmuz 1187) müteakip bunlar gerçekleşmeye başlamıştır.

Willermus'un hayatı ve çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi onun yazdıklarından çıkarıyoruz. Willermus bir din adamı ve aynı zamanda krallığın sâdık bir hizmetkârı olarak, yüksek mevkilerde bulunmuş bir kişi idi. Yaşamı hakkında çok detaylı bilgiler toplamak imkânsızdır. Özellikle hayatının son yıllarındaki politik rolü hakkında bir çok soru vardır. Kendi hayatıyla ilgili olarak yazmış olduğu otobiyografik bölüm ancak 1160'lardan önceki hayatını aydınlatmakta-

dır. Willermus'un kariyerinin ilk yıllarını anlattığı bu bölümün kayıp olduğu söyleniyordu. Böyle bir bölümün varlığı ise kitabın başındaki indeksten anlaşılmıyordu. R. B. C. Huygens, bu bölümü (XIX. Kitap, XII. Bab) bir Vatikan elyazmasında keşfetti. Böylece Willermus'un Batı'daki çalışmalarına ait pek çok soru yanıtlanmış oldu. O, Kudüs şehrinde 1130'da doğmuş ve 1146'da Avrupa'ya giderek, oradaki okullarda hemen hemen 20 yılını geçirmiştir. Kitabında ailesi hakkında hiçbir şeyden bahsetmemiştir, sadece annesi hakkında tek bir açıklama vardır. Willermus'un asiller sınıfına mensup bir aileden olmadığı ve Kudüs'e muhtemelen İtalya'dan ya da Fransa'dan gelip yerleştikleri ve hayatlarını burada geçirdikleri sanılıyor. Kitabının bu bölümünde Avrupa'daki öğreniminden ve öğretmenlerinden bahseder. Öğreniminin 10 yılını sanat eğitimi ve 6 yılını da Paris ve Orleans'ta din alanında çalışarak tamamlamıştır. Yazılarında kendini oldukça fakirmiş gibi hissettiren Willermus'un, bu denli pahalı ve uzun süreli bir eğitimi nasıl gerçekleştirdiği ise gerçekten bir sorudur.

Willermus, 1165 yılında Kudüs'e dönünce, Akkâ piskoposu tarafından önce bu katedralde görevlendirilmiş, iki yıl sonra ise Kudüs kralı Amaury'nin yardımı-

nı sağlayarak kendi alanında yükselme fırsatını bulmuştur. 1167 yılında ise Sûr başpiskoposu Fredericus, onu kendi kilisesinde başdiyakonluğa tayin etmiştir. Willermus bu tarihten kral Amaury'nin 1174'teki ölümüne kadar krallığın sâdık bir hizmetkârı olmuştur. Avrupa'daki eğitimi sırasında diplomasi öğrenimi de görmüş olan Willermus, 1168 yılı dolaylarında Bizans imparatoru Manuel Komnenos ile görüşmek gibi önemli bir göreve atanmış ve bu görevinde başarılı olmuştur. Söyle ki, kral Amaury Mısır'a bir sefer düzenlemek istiyordu ve bu iş için de Bizans'ın desteğini sağlamak niyetindeydi. Manuel Komnenos'u iknâ etmek görevi de Willermus'a verilmişti. Willermus imparatoru Sırbistan'da bulmuş ve onu iknâ etmekte pek de zorlanmayarak aynı yılın sonunda Kudüs'e dönmüştür. Ancak Amaury'nin Mısır seferi bir fiyaskoyla sonuçlanınca, Willermus yardım bulmak amacıyla bu defa 1169 yılında Roma'ya giderek, 1170'te geri dönmüştür. Aynı yıl kral Amaury onu, oğlu Baudouin'in eğitimliğine atamıştır.

Kudüs kralı Amaury ölünce, yerine o tarihte henüz 13 yaşında olan genç Baudouin (IV.) geçmiştir. Ancak Amaury'nin ölümünden sonra her iki karısının taraftarları arasında hizipleşmeler olduğu için Willermus, bu hizipleşmede Maria Komnena'yı ve Baudouin'in nâibi

olan Trablus kontu Raymond'u desteklemiştir. 1174 sonlarında Raymond onu elçilik görevine tayin etmiş ve Mayıs veya Haziran 1175'te de Sûr başpiskoposluğuna seçilmiştir. Böylece 1174-1185 tarihleri arasında hem kraliyet diplomasisinde hem de kilise çevrelerinde etkin bir rol oynamıştır.

Willermus böylesine önemli görevlerde bulunmuş olmakla beraber politik kararlarda fazla etkili olamamıştır. Bunun nedeni de herhalde iktidarın 1177'den 1183'e kadar Trablus kontu Raymond'un rakiplerinin elinde olmasıdır. 1184'te eserinin son kısmını yazdığında kendisinin hâlâ Sûr başpiskoposu olduğunu belirtir. Kendisinden elçi olarak bahsedilen son kraliyet belgesi ise, Mart 1183 tarihlidir. Buna göre Willermus kilise hayatı yanında elçilik görevini de 1183 yılına kadar sürdürmüş görünmektedir. Fakat, 1185 yılından sonra o kiliseden uzaklaştırılmış idi; bir rivâyete göre Willermus, hakkındaki bir kararı düzeltmek amacıyla Roma'ya gitmişse de orada zehirlenerek ölmüştür. Onun gerek ölüm tarzı, gerekse ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ölüm tarzıyla olduğu kadar, ölüm tarihiyle ilgili olarak ta birçok değişik görüşler vardır. Ancak en doğru olarak tahmin edilen Willermus'un 29 Eylül 1185'te öldüğüdür.

Bizim için asıl önemli olan Willermus'un eserine gelince; bu eser Avrupa'ya ulaşmadan önce Doğu'da bilinmekte idi. Örneğin, Akkâ piskoposu James de Vitry (1216-28) eseri biliyordu. Batıda günümüze ulaşan kopyalardan biri Meaux piskoposu Anseau (1197-1207) tarafından Melun yakınlarındaki Barbeaux Cistercian Abbey manastırına verilmişti. XIII. yüzyılda Pontigny'deki Cistercian manastırında da bir kopyesi vardı. Üçüncü Haçlı seferinde yer alan bir Fransız Guy de Bazoches, kitaptan çok etkilenmiş ve kendi kitabı olan Chronosgraphia'sına alıntılar yapmıştı. Böylece o, Willermus'un eserinden yararlanan belki de ilk kişi olmuştur.

Bu eser İngiltere'de ise XIII. yüzyıl ortalarında St. Alban kroniklerini yazan Matthew Paris tarafından kullanılmıştır. Matthew'in yazdığına göre Winchester piskoposu Peter des Roches, herhalde haçlı seferinden dönüşünde Willermus'un eserlerinden birini yanında getirmiştir (1231) ki, Bu eser Willermus'un kayıp Gesta orientaliū principū adlı eseri olabilir. Bu tarih eserinin XIII. yüzyılda İngiltere'de çıkarılmış olan iki kopyası günümüze kadar ulaşmıştır.

Willermus'un eseri çok geniş bir okuyucu kitlesine

ulaşamamıştır. Sadece 9 tam ve bir de eksik kopyesi biliniyordu. Ancak eser lâtince den fransızcaya çevrildikten sonra çok büyük önem kazandı. Eserin fransızcaya çevirisinin 1223'te yapıldığı söylenir. Ortaçağdan en az 59 kopya ya da kopyalardan parçalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kopyalardan çoğu Batı'da bir kısmı da Doğu'da Akkâ'da, ya da başka bir yerde yazılmışlardır. XIV. yüzyılda Kıbrıs'ta çalışmakta olan bir müstensih, eserden Livre dou conquete adı ile bahsetmiş çağdaşı Gorhigos'lu Ermeni Hayton da eseri bu isimle zikretmiştir. Bir başka XIV. yüzyıl yazarı olan Marino Sanudo, eseri kendi kitabı olan Liber Secre torum Fidelium Crucis'te kullanmıştır.

Eser daha önce de XIII. yüzyılda Alfonso (X.) de Castilla'nın emriyle Fransızca'dan İspanyolca'ya çevrilmişti. XIV. yüzyılda bir İtalyan Francesco Pipino ise, kitabın bazı parçalarını yeniden lâtinceye çevirdi. XV. yüzyılda William Caxton bazı bölümleri İngilizceye çevirdi ve bundan sonra da başka bölümler İtalyancaya çevrilerek Chronique d'Amadi adıyla bilinen bir derleme oluştu.

Willermus'un eserinin lâtince orijinali ilk olarak 1549'da Basel'de basılmış ve 1564'te tekrar basımı

yapılmıştır. Uç değişik elyazmasına dayanan basımından, 1611 yılında J. Bongers, Gesta Dei per Francos diye adlandırılan yapıtında yararlandı. 1896 yılında tanınmış bir Alman bilim adamı olan R. B. C. Huygens, bu eserin mükemmel bir tıpkıbasımını yaptı.

1. ONALTINCI K İ T A P

Buraya kadar yazmış olduğumuz tarihi -yabancı kaynaklara başvurmamıza neden teşkil eden- olayların sırasını, zamanını ve sadece gerçeği tesbit edebilmek amacıyla ve büyük bir gayretle, sırf geçmiş devirler hakkında iyi malûmatı olan diğer eserlerden nakiller yoluyla aldık. Ayrıca geçmiş olayların tarihini, elimizden geldiğince sâdık kalarak yazdık. Şimdiden sonrakileri ise kısmen kendi gözlerimizle gördük, kısmen de olaylarda bulunanların güvenilir anlatımlarına göre yazdık. Her iki kaynağa da sâdık kalarak, aşağıdakileri Tanrı'nın izniyle, daha kolay ve gerçeğe daha uygun olarak gelecek nesillere aktarmağa çalışacağız. Yeni devrin tarihi bellekte daha iyi kalır, ayrıca duyarak öğrenmekten çok, gözlerin zihinlere naklettiği şeyler kolay unutulmaz. Bizim Flakkus'un söylediği gibi ;

Tesadüfen gözle görülen ve görenlerin anlatmış olduğu,
Tarihe geçen donuk ifadeler, yüreklerden kan akıtır.

I. Baudouin (III.)'in tahta çıkışı.

1144. Kudüs'ün üçüncü Lâtin kralı Foulque öldükten sonra yerine onun kraliçe Melisende'den olan oğlu üçüncü Baudouin geçti. Daha önce söylemiş olduğumuz gibi onun, adı Amaury olan ve henüz 7 yaşında bulunan bir tek kardeşi vardı. Baudouin daha sonra çocuksuz öldüğünde, krallıkta onu bu kardeşi takip etti ki, ileride buna değinilecektir. Baudouin tahta çıktığı zaman henüz 13 yaşındaydı ve 20 yıl hüküm sürdü. O, doğal nitelikleri muhteşem olan bir genç idi, hatta o yaşında bile daha sonra edindiği karakterin özelliklerini açıkça belli ediyordu. Erkekliğe ulaştığında fizikî güzelliği kadar davranışlarıyla da diğer prenslerden üstün olduğu kolayca farkediliyordu. Zekâsının kıvraklığı ve konuşmasının belâgatı açısından bütün asîllerden daha üstündü. Saçları düzdü ve tam sarı değildi; çenesini ve yanaklarını çevreleyen gür sakalları yüzüne çok yakışmaktaydı. Orta yapılı bir insandan daha uzun boylu idi ama kolları ve bacakları boyu ile o kadar orantılıydı ki, her tarafı bütünüyle uyum içindeydi. Çok güzel bir yüzü ve ruhunun canlılığını aksettiren yüzünün güzel bir rengi vardı. Bu bakımdan annesine ve büyükbabasına benziyordu. Orta büyüklükte fakat biraz fırlak, yumuşak bakışlı gözleri vardı. Vücut yapısı ne kardeşi gibi şişman, ne de annesi gibi cılızdı. Tek kelimey-

le öyle mükemmel bir biçimi vardı ki, hârikulâde heybetli görünüşünden herkes bir bakışta onun kral olduğunu anlayabildi.

II. Kişiliği ve karakteri .

1144. Bu vücut güzelliği [Baudouin (III.)'in] ruhunda da vardı. Hızlı bir idrâk ve fitrî bir belâgat sahibi olduğu gibi, karakter yapısı bakımından da hiçbir prensten geri kalmazdı. Çok merhametli ve alçak gönüllüydü. Yabancılarla karşı şiddete başvurmayı hiç arzu etmezdi. Kilisenin mal varlığını korumak için halkının servetine karşı dava açmaktan çekinmezdi. Bu yaşlarda çok seyrek rastlandığı üzere, gençliğinde dindar ve din adamlarına saygı duyan biriydi. Zekâsını, güçlü hafızasıyla birleştirmeyi biliyordu. İktidarda kendisinden sonra yerine geçen kardeşi Amaury'den çok daha fazla bilgili idi. Devlet işlerinden fırsat buldukça, her saatini okumakla değerlendirirdi. Özellikle tarihi sever, eski kralların ve ileri gelen en iyi kimselerin yaptıklarını ve hayatlarını severek uzun uzun araştırırdı. Anlamakta güçlük çekmesine rağmen, âlimlerle konuşmaktan zevk alırdı. Aynı zamanda öyle zarif ve alçakgönüllü tavır-

ları vardı ki, karşılaştığı kimseleri adlarıyla selâmlar ve sonra onlarla sohbet de ederdi. Birisi ona başvursa veya o tesadüfen birisiyle karşılaşırsa ya söze kendisi başlar ya da en azından kendisiyle konuşmak isteyen kimseyi reddetmezdi. Böylelikle kendisinden öncekilerden çok daha fazla olarak halkın sevgisini ve güvenini kazandı. Her türlü zorluğa sabırla katlanırdı. Savaşırken kritik anlarda isabetli kararlar veren bir lider idi, krallığının topraklarını genişletmek için kararlıydı ve cesâretini hiçbir zaman kaybetmeyen biriydi. Doğu ülkelerinde geçerli olan adalet sistemi hakkında bilgi sahibi idi. Krallığın daha yaşlı olan ileri gelenleri, zor durumlarda onun basîretli tecrübe ve bilgisine hayranlık duyarlardı. Edâlı ve nükte dolu konuşmalarıyla her yaştan ve her sınıftan insanlarla anlaşabilirdi. Konuşmaları çok nazik idi, yalnız açık sözlülüğü bazan arkadaşlarını gücendirirdi. Karşısındakini gücendireceğini bilse bile, söyleyeceğini yüzüne karşı söylerdi. Bunu karşısındakini incitmek istediğinden değil, sadece açık yürekli-liğinden dolayı yapardı. Kendisine yöneltilen eleştirileri büyük bir hoşgörü ile karşılardı. Çoğu kez eleştiride bulunan, sonunda ondan özür dilemek zorunda kalırdı. Ancak şans oyunlarına çok tutkundu ve bedeni zaaflarının yüzünden de kendisini yabancı kadınlarla tüketti. Fakat bu sadece gençliğinde böyleydi. Apostolus'un dediğine göre, büyüdüğü zaman

çocukça olan bu şeyleri bıraktı ve evlendikten sonra hanımıyla yetindi. Gençliğindeki o yaştan hafiflikleri olan hatalarından ve alışkanlıklarından olgunluk çağında vazgeçti. Yaşamında her şeyde ölçülü oldu; yemek ve içmekte olduğu kadar her türlü davranışta ölçüsüzlüğü beğenmezdi.

III. Taçlandırılması ve annesinin velâyeti.

1144. [Bauduoin] babasının 10 Kasım 1142'de (1) ölümünden sonra Eugenius papa [1145-1153], Aimery Antakya patriği [1144-1193], Willermus Kudüs patriği ve Fulcherus Sûr başpiskoposu iken, toplanmış bulunan bütün devlet erkânı ve kilisenin ileri gelenlerinin huzurunda Kutsal Mezar Kilisesi'nde, Kudüs patriği Willermus'un elinden iyi dileklerle ve

1) Kudüs kralı Foulque 1142'de değil, 10 Kasım 1143'te ölmüştür; bk. İbn al-Kalânisi, The Damascus Chronicle of the Crusades, trc. H.A.R. Gibb, London 1932, s.265; Azimî, varak 216 b, trc. Ali Sevim, Azimi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39-1143/44), Ankara 1988, s.67; Urfa'lı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Gri-gor'un Zeyli (1136-1162), trc. çvr. H.D. Andreasyan, Ankara CCLVI, s.296; krş. Runciman, S., A History of the Crusades, trc. F. İşiltan, Haçlı Seferleri Tarihi, II, Ankara 1987, s. 192.

törenle annesi ile birlikte taçlandırıldı(2). Annesi dünyevi işlerde büyük deneyimi olan ve kadınlık zaaflarından arınmış bir hanımdı. Zorluklardan hiçbir zaman çekinmeden daima en ideal idareci olmak için elinden gelen çabayı gösterdi. O, oğlu henüz reşit olmadığı sürede devleti atalarına lâyık bir biçimde, isabetle yönetebildi. Zira oğlu onun nasihatlarına uydukça halk huzur içinde yaşadı ve devlet kurumları en iyi biçimde çalıştı. Fakat kraliçenin kendi akli ve çabasıyla kralı yönlendirdiğini gören kimseler muhalefete başladılar ve kralı, annesinin velâyetinden çıkararak, devleti başına buyruk idare etmesi için teşvik ve tahrik ettiler. Ona, bir kralın annesinin göğüslerine asılan bir çocuk olmaktan çıkması gerektiğini söylediler. Fakat kötü niyetle veya düşüncesizlikle yapılan bu tavsiyeler, çok geçmeden krallığı felâketlerle karşı karşıya getirdi. Bu konular aşağıda ayrıntılarıyla anlatılacaktır.

2) Kraliçe Melisende'in hukukî durumu için bk. La Monte, J. L., Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291, Cambridge 1932, s.14-18.

IV. Edessa (Urfa)'nın coğrafî durumu ve Sanguin (Zengî)'-
in Urfa'yı fethi

1144. Aynı yıl içinde, Baudouin'in tahta çıktığı sırada, yani Foulque'un ölümünden sonra, Türk beylerinin arasında en güçlüsü olan Zengî, hem halkının kuvvet ve çokluğuna güvenile- rek, hem de Antakya prinkepsi Raymond ile Urfa kontu Joscelin'in aralarının açık olmasından yararlanarak büyük bir ordu ile Urfa'yı kuşattı (3). Zengî, eski zamanlarda Assur adı verilen bölgenin eskiden Ninive, şimdi ise Musul denen başşehirinin hâkimi idi. Med'lerin zamanında Rages adıyla tanınan, büyük ve güzel başşehir Urfa, Euphrat (Fırat) nehrinden takriben bir günlük uzaklıkta idi. Fakat adı geçen kont Joscelin, seleflerinin akıllılığına karşın, bu şehirdeki ikametgâhını Fırat kıyısındaki Turbessel'e (Tell-Bâşir) nakletmişti. Orada savaş alanlarından ve düşmanlardan daha uzak olduğu için kendini eğlenceye vermiş ve bu asîl şehrin sorunlarıyla ilgilenmeyi ihmâl etmişti. Fakat bu sözü edilen şehrin halkı, savaşçı olmayan ve yalnız ticaretle uğraşan Kalde'liler ve Ermeniler idi. Lâtinler buraya çok seyrek gelir ve çok azı bu şehirde otururdu. Şehrin güvenliği, paralarını zamanında alamayan ve genelde yıllarca böyle geçinen tâcirlerin ellerine bırakılmıştı. Fakat Baudouin [II.] ve Joscelin [I.] kontluğun idaresini ellerine aldıkla-

3) Antakya prinkepsi Raymond de Poitiers (1136-1149); Urfa kontu II. Joscelin de Courtenay (1131-1150).

geçinen tâcirlerin ellerine bırakılmıştı. Fakat Baudouin [II.] ve Joscelin [I.] kontluğun idaresini ellerine aldıklarında burada oturmuşlardı. Komşu bölgelerden yiyecek maddesi, silâh ve her türlü ihtiyaç malzemesi alarak şehri donatmışlar, böylece düşman hücumlarına karşı şehri korudukları gibi, burasını komşuları tarafından korkulan bir yer haline getirmişlerdi. Fakat daha önce de anlattığımız gibi Antakya prinkepsi Raymond ile Urfa kontu Joscelin arasında artık gizli olmaktan çıkan ve nefrete kadar giden bir düşmanlık vardı. Birinin başına gelen felâket diğerini sevindiriyordu. Bütün bunlardan yararlanan atabeg Zengî ise, bütün Doğu'dan toplayıp getirdiği sayısız kalabalıktaki atlı ordusuyla ve komşu şehirlerin halkı ile birlikte adı geçen şehrin önlerine geldi. Kaleyi kuşatarak geçitleri de hiç kimsenin girip çıkamayacağı şekilde kesti. Bunun üzerine şehirde yiyecek maddesi ve diğer ikmâl sıkıntıları başladı. Fakat şehir sağlam surlarla çevriliydi ve şehir zaptedildiği takdirde halkın kaçabileceği daha yüksek bir içkale vardı. Ancak bütün bunlar hürriyetleri için savaşıyan insanlar varsa gereklidir, çünkü surlar, burçlar ve hendekler korunamadıkları sürece hiçbir işe yaramazlar. [Atabeg Zengî] şehri askerlerin terkettiği bir durumda bulunca fethetmek için ümitleri

arttı. Ordusunu surları kuşatacak biçimde yerleştirdi ve kumandanlarına uygun birer yer vererek, mancınıklarla surları dövdürmeye başladı. Sürekli ok atışlarıyla halkı huzursuz etti. Bu arada bu hristiyan şehrinin kuşatıldığını haber alan hristiyanların kalpleri sarsıldı ve intikam almak için silâhlanmaya başladılar. Kont Joscelin kuşatmayı haber alınca şövalyelerini topladı ama aklına çok geç gelmiş olan, şimdiye kadar imdadına koşmayı düşünmediği bu zavallı ve yardıma muhtaç şehre, tabiri caiz ise, bir cenaze merasimi düzenledi. Böylece müttefiklerine ve arkadaşlarına gitti ve efendisi olan Antakya prinkepsine haberciler yollayarak, en içten yakarışlarla ricalarla yardım etmesini ve şehri esâret altına düşmekten kurtarmasını teklif etti. Kudüs kralına da şehrin kuşatıldığını bildiren haberciler geldi. Krallığı yöneten kraliçe [Melisende] ise, devlet ileri gelenleriyle istişâre ettikten sonra kuzeni ve aynı zamanda krallığın da konnetablı olan Manasse'yi [de Hierges], Nablus kontu Philippe'i ve Taberiye hâkimi Elinand'ı [de Bures, Galilaea kontu], konta ve zor durumda olan halka en süratli bir şekilde istenen yardımı yapmaları için, kuvvetli bir orduyla gönderdi. Buna karşın kontun başına gelenlere sevinen ve bu felâketlerden, kişisel kini yüzünden yabana atılmayacak derecede sorumlu olan Antakya prinkepsi Raymond, çeşitli

bahanelerle, kendisinden istenilen yardımlara karşı hiçbir harekette bulunmadı (4).

V. Halkın öldürülmesi.

1144. Bu arada Zengî, sürekli olarak şehre hücum etmekteydi ve halkın, sıkıntılarını gidermek üzere takviye alabilecekleri yerleri ele geçirmek için her çareyi denedi. Bu amaçla surların altında bir lağım açtırdı ve burayı sonradan yaktırdığı kazıklarla destekledi. Böylece surların büyük bir kısmının yıkılmasıyla 100 arşından daha büyük bir açıklık meydana geldi. Düşmanlar istedikleri geçidi elde ettikten sonra Zengî, ordusunu bütün cephelerden şehir içine sevketti. Yaşına, cinsiyetine ve durumuna bakmaksızın karşılaştığı her şeyi tahrip etti. Şu sözler aslında onun yaptıklarına uymaktadır: " dul kadını ve garibi öldürüyorlar ve öksüzleri öldürmekteler." (5). Şehir düşman kılıçlarıyla zaptedildik-

4) Krş. Runciman, ayn. esr., II, s.193; Demirkent I., << Haçlılara Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar>>, Belleten, XLVIII, Ankara 1985, sayı 191-192, s. 477 ve not 123.

5) Kitabı Mukaddes, İstanbul 1993, Mezmurlar 94,6.

ten sonra, halktan kurnaz olanlar, kadın ve çocuklarıyla beraber, bir süre için de olsa kurtulmak amacıyla, kendilerini daha önce bahsettiğimiz içkaleye attılar. Fakat bu kargaşa sırasında birçokları acımasızca ezildi. Burada herhalde saygıdeğer başpiskopos Hugue [II.] da kendi aamlarıyla birlikte hayatını kaybetmiş olmalıdır. Yanında bulunanlar onun bu felâkete uğramasında suçsuz olmadığını söylediler, çünkü şehre yardım sağlamak amacıyla şövalyelere verilmek üzere toplanan büyükçe bir miktar parayı hasisliğinden dolayı kendi hazinesine koyarak, diğer insanlardan farklı olmak istemişti. Fakat o da halkla beraber bu izdihâm sırasında öldü (6). Tanrı onu bağışlamazsa öteki dünyada işi zordur. Böyleleri için Kitap'ta şu korkunç sözler söylenmiştir: " gümüşün seninle beraber helâk olsun." (7). Kontun dışarıdan yardım beklediği esnada ve Antakya prinkepsinin budalaca düşmanlığı yüzünden kardeşlerine yardım etmeyi reddetmesi üzerine, Havarî Thaddaeus'un vaazları sayesinde inançsız kâfirlerden kurtarılan ve havariler zamanından beri hristiyanlığa ait olan bu eski kent esâret altına girdi. Sözü edilen havari ve kral Abgarus ile birlik-

6) Urfa'nın Musul atabegi imâdeddîn Zengî tarafından fethi için bk. Demirkent, I., Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146), II, Ankara 1987, s.139-150; Alptekin, C., The Reign of Zangî (521-541/1127-1146), Erzurum 1978, s. 82 vd.

7) Kitabı Mukaddes, Resullerin İşleri, 8, 20.

te aziz havari Thomas'ın da cesetleri bu şehirde gömülmüş olmalıdır. Bu adam Eusebius'un "Kilise Tarihi" adlı eserinde bahsetmiş olduğu, Hazreti İsa'ya bir mektup yazan ve ondan da bir cevap alan meşhur kral Toparch Abgarus idi. Eusebius iki mektubu bir araya koymuş ve sonunda şöyle demiştir; "Biz bunları, Abgarus'un yönettiği Urfa şehrinin arşivinde, kralın yaptıklarını anlatan eski yapraklar arasında yazılı olarak bulduk." Buradan itibaren tekrar tarihimize dönelim.

VI. Kralın, Ürdün ötesindeki bir müstahkem yeri Türklerden tekrar geri alması.

1144. Baudouin [III.]'in yönetime başladığı birinci yılda Türkler, çevrede yaşayan bir kısım halkın da yardımıyla bazı önemli bölgelerimizi fethettiler. Bu yer, Ürdün ile Suriye arasında kalan Musa vadisi idi. Musa vadisi, İsrail halkının susuzluktan helâk olup ta sızlanmaya başladığı sırada, Musa'nın kayalara vurarak su çıkardığı, sonra da bütün halkın ve hayvan sürülerinin susuzluklarını giderdiği yere deniyordu. Kral Baudoin (III.) bu bölgenin işgal edilip halkının da öldürülmüş olduğunu haber alınca, gençliğine ve tecrübesizliğine rağmen bütün şövalyelerini topladı ve kendisi de ordunun başında olmak üzere oraya hareket etti.

Asphaltes gölü denen Blüdeniz'in bulunduğu ünlü vadiyi geçerek, Moab ülkesindeki Petracensis denen "ikinci Arabistan" dağlarına doğru yöneldi. Oradan, adı "Üçüncü Arabistan" olan ve Montis Regalis denen, Suriye Sobal'ı diye belirtilen yere ulaştılar. Bizimkilerin gelişini haber alan ülkenin halkı, kadınları ve çocukları ile birlikte, zaptedilmesi olanaksız gibi görünen kaleye kaçtılar. Birkaç gün geçtikten sonra bizim ordumuza da buranın zaptedilmesinin imkânsız olduğu fikri hâkim oldu. Fırlattıkları taşlar ve oklar hiçbir işe yaramayınca kaleyi zaptetmek için başka bir yol denemeye karar verdiler. Bu bölgenin tamamı, üzerini âdeta bir orman gibi örten sık zeytin ağaçlarıyla kaplıydı. Bölgenin halkı tıpkı ataları gibi geçimini bu ağaçlardan sağlıyordu. Bu zeytinlikler olmasaydı açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalırlardı. İşte bizimkiler bu ağaçların yakılması fikri üzerinde durdular. Böylece halk korkacak, kaleye sığınmış olan Türkler yakalanacak ve bizim olan yeri tekrar bize vermeye mecbur olacaklardı. Bu fikir başarılı oldu, zira onlar değerli ağaçlarının devrildiğini görünce kanaatlerini değiştirdiler ve Türkler, kadınları ve çocuklarıyla birlikte serbestçe çekilip gitmek koşuluyla kaleyi krala geri verdiler. Bu yer tekrar alındıktan ve bir muhâfız kıtası ile birlikte silâh ve yiyecek maddeleriyle donatıldıktan sonra kral, bu ilk teşebbüsünün sonucunda, muzaffer bir şekilde ve sâlimen bütün ordusuyla ülkesine döndü.

VII. Zengî'nin öldürülmesi.

1145. Bu arada Urfa'yı fethetmekle cesâreti artmış olan yukarıda bahsetmiş olduğumuz Zengî, Fırat nehri kenarında bulunan Kalogenbar (Ca'ber) kalesini kuşatmaya karar verdi. Zengî bu kuşatma devam ederken şarhoş olup otağında sırtüstü uzandığı bir sırada, kuşatılan şehrin hâkimlerince kandırılmış olan kendi hizmetkâr ve hadımları tarafından öldürüldü (8). Öldürüldüğünün haberi gelince bizimkilerden biri aşağıdaki mısraları söyledi:

"Onun kaderi ki, kan dökmekle ünlenmiştir,
Şimdi o, kendi kanının içinde yatmaktadır."

Onu öldürmüş olanlar, kuşatılan şehrin hâkimleri tarafından sözverildiği gibi surların içerisine alındılar ve maktûlün akrabalarının öc almasından kurtuldular. Kumandanını kaybetmiş olan ordu da çok geçmeden çekip gitti. Zengînin

8) Zengî'nin Ca'ber kalesini kuşatması ve ölümü hakkında bk. İbn al-Kalânîsî, ayn. esr., s.284 vd.; İbn al-'Asîr, Al Kâmil fi't-Tarih, nşr. C.J. Tornberg, 12 cild, Lugduni Batavorum 1851-1876, XI, s.72 vd., terc. A. Üzaydın, İslâm Tarihi İbnü'l Esîr El Kâmil Fi't-Tarih tercümesi, İstanbul 1987, XI, s. 103-104 ; İbn al-'Adîm, Zubdat al-Halab min ta'rih Halab, nşr. S. al-Dahhan, 3 cild, Dimaşk 1951-1968, II, s. 281 vd.; Anonim Süryânî Vekayinâmesi, trc. A.S.Tritton, The first and second crusades from an Anonymous syriac chronicle, J.R.A.S. 1933, s. 280 vdd.; krş. Demirkent, ayn. esr., s.152 ; Alptekin, ayn. esr., s. 83.

oğullarından birisi doğuda Musul'da; ondan daha küçük olan Nureddin de Haleb'de hüküm sürmeye başladılar(9). Bunlardan Nureddin çok zeki, ileri görüşlü ve bu halkın inançlarına uyan, dindar bir adamdı. Büyük bir başarı ile ülkesini genişletti.

VIII. Dimaşk'lı bir asilin Busrâ'yı krala teslim etmek istemesi. Bu hususta Dimaşk emîri ile ilişkiler.

1146. Bundan çok geçmeden, yani Baudouin (III.)'in yönetiminin ikinci yılında, asıl bir Türk emîri bazı ciddi nedenler yüzünden Dimaşk atabegi Mücireddin Abak'ın öfkesine maruz kaldığı ve Dimaşk ülkesinde atabegden daha çok sözü geçen vezir Einardus (Unur)'un gözünden düştüğü için, bir heyetle birlikte Kudüs'e gelerek kral ve annesinin huzuruna çıktı. Adam, kralın kendisine yeterli bir tazminat ödemesi halinde müstahkem bir kale olan Selkath (Salhad)'la birlikte, emîri bulunduğu Bostrum (Busrâ) şehrini hristiyanlara vermeyi teklif etti. Bu emîr Tantaïs adından da anlaşılacağı gibi, Ermeni asıllı olup, yüksek bir aileye mensup, güzel

9) Seyfeddin Gâzi Musul'da (1146-1149), Nureddin Mahmûd Haleb'de (1146-1174) hüküm sürmüşlerdir.

bir çehreye sahip ve cesur biriydi (10). Bu mesele dolayısıyla krallığın bütün prensleri çağrıldı ve konu bütün ayrıntılarıyla müzâkere edildi. Oybirligiyle, asîlzâdeye yeterli bir tazminat ödenerek ordu ile Busrâ bölgesine gidilmesine karar verildi. Çünkü, adı geçen şehrin bu adam sayesinde hristiyanlığa kazandırılmasını büyük bir zafer olarak kabul ediyorlardı. Bu anlaşma her iki tarafın da onayı ile kesinleştikten ve krallığın bütün halkı, tellâllar vasıtasıyla sefere çağrıldıktan sonra kral ve prensler Tanrı'nın himayesi ve hayat veren Kutsal Hac'ın rehbeliği altında Ürdün'ü denizden ayıran suyun üzerindeki yakın bir yerde bölen köprünün yakınında bulunan Taberiye'ye gelerek karargâh kurdular. Adı geçen Unur, vaktiyle babası ile yapmış olduğu gibi şimdi kral ile de bir ittifak ve muahede yaptı; bu anlaşmaya göre kendisine önceden haber verilmeli, o da verilen süre içerisinde savunmaya hazırlanmalıydı. Kral eğer haber vermeden bölgeye girerse anlaşmayı bozmuş olacaktı. Unur'a elçiler gönderildi, fakat o akıllı bir adam olarak cevabı mümkün olduğu kadar uzun süre erteledi ve böylece hemen hemen yaklaşık bir ay geçti. Bu süre içerisinde para vererek ve ricada bulunarak, komşu ileri gelenlerini kendi halkına yardıma çağırdı. Bunlar sayısız kalabalıklar halinde her taraftan geldikleri zaman [Unur], kral ve prens-

10) Willermus tarafından Tantaïs olarak kaydedilen bu emîrin adı Altuntaş'tır. Bk. İbn al-Kalânîsî, ayn. esr., s. 276.

lere şöyle söyledi: "Siz anlaşmaya aykırı olarak efendimin ülkesini işgal etmeye ve içimizden sadâkatsiz birini korumaya hazırsınız. Kraldan daha önceki anlaşmaya eksiksiz uymasını rica ederiz. Biz, kralın bu sefer için harcamış olduğu bütün masrafları karşılamayı kabul ediyoruz." Buna karşılık kral, çoğunluğun aldığı ortak karar üzerine şu cevabı verdi: "Biz hiçbir surette anlaşmayı ihlâl etmek istemiyoruz, fakat sözü edilen adam bize gelerek yardım istedi . Bize güvenen böyle birini yardımsız bırakamayız. Eğer o, terketmiş olduğu şehre bizim hatırımız için tekrar kabul edilirse memnun oluruz. Bundan sonra efendiniz ona kanunlara göre lâayık olduğu muameleyi yapabilir. O zaman biz arkadaşımız olan Dimaşk hâkimine daima sadık kalacak ve Tanrı'nın yardımıyla ona hiçbir zaman zarar vermemeye dikkat edeceğiz." Fakat Unur halkımızı seven akıllı bir adamdı. Üç kızı vardı; bunlardan birini Dimaşk atabegine , ikincisini Zengî'nin oğlu Nureddin'e, üçüncüsünü de Manguarth beye vermişti. [Dimaşk] atabeginin kayınpederi ve aynı zamanda da tecrübeli bir devlet adamı olduğu için, atabegliğin sorumluluğu da [Unur'un] üzerindeydi. Dimaşk atabegi [Abak] pasif, zevkine düşkün, ayyaş ve sadece eğlenceyi düşünen biri idi. Söylediğimiz gibi Unur halkımızın dostluğunu kazanmak istiyordu ve bu hususta mümkün olan her şeyi yaptı. Onun bunu gerçekten

mi, yoksa durum öyle icabettirdiği için mi yaptığı hakkında kesin bir şey söylenemez, ancak her ikisi de olabilir. Unur'un, damadı Nureddin'in de babası Zengî gibi güvenilir bir atabeg olduğundan şüphesi yoktu. Akılsız ve dirayetsiz olan diğer damadını ise tahttan indirmek ve yönetimden atmak istiyordu. Bu sebeple bizimkilerin dostluğuna ihtiyacı vardı. Onun ne kadar ileri görüşlü bir insan olduğu, sonradan bütün korktuklarının başına gelisi ile anlaşılabacaktır. Nitekim [Unur'un] ölümünden sonra Nureddin, Dimaşkılıların isteğiyle onu [atabeg Abak'ı] tahttan indirdi ve onun yerine kendisi geçti.(11). Unur krala nüfuz ederek, savaş tazminatının ödenmesi karşılığında geriye dönmesi için çok çaba sarfetti. O, şayet yardıma çağırdığı halklara serbestçe etki edebilseydi, krala ve hristiyan halka karşı şüphesiz daha az düşmanca davranırdı. Zira bizimle olan ilişkilerinde daima dürüst ve sâdık kalmıştı.

IX. Busrâ'ya tehlikeli bir sefer.

1146. Aralarında kralın çevresinden Bernard Vacher'in de bulunduğu elçiler bu haberi getirince, ordumuzda cıgıllıklar

11) Nureddin'in Dimaşk'a hâkimiyeti hakkında geniş bilgi için bk. Elisséeff, N., Nûr ad-Din. Un grand prince musulman de Syrie au temps des croisades, 3 cild, Damas 1967, II, s. 481 vdd.; Runciman, ayn. esr., II, s. 284 vd.

bulunduğu elçiler bu haberi getirince, ordumuzda çılgınlık atılmaya başlandı. Bu Bernard bir hain olmalı idi, çünkü bu seferi engellemek isteyen birisi hristiyan halkının dostu olamazdı. Ahmak askerler heyecanla haykırmaya başladılar. Onlara göre sefere devam edilmeliydi. Böyle değerli bir şehir kolayca düşmana bırakılamazdı. O asîlzâdeye hristiyanlığa takdire değer bir hediye verdiği için minnettâr olunmalı ve onun tekliflerini sadâkatle yerine getirerek bu iş için ölene kadar savaşılmalı idi. Bu büyük kargaşa içerisinde çoğunluğun fikri üstün geldi ve daha sağlıklı olan öneriler işitilmedi. Yükler hazırlandı, ordugâh kaldırıldı ve adı geçen şehre doğru harekete geçildi. El-Rahub boğazını geçtikten sonra Medan denen yere gelindi. Burası Araplar'ın ve diğer doğuluların her sene panayır için özenle korudukları yerdı. Daha önce çağrı yapanlar seferin burasında durmalı idiler; hatta geriye dönmek mümkün olsaydı, daha da iyi olurdu. Bu sırada bizimkiler müslümanların sık saflarını görünce dehşet içinde kalıp, kaçınılmaz olan savaşa hazırlanmaya başladılar. Kral, savaş deneyimi olanların önerilerine uyarak derhal karargâh kurdurdu. Bu zor durum yüzünden bedenlerini dinlendiremediler ve geceyi uykusuz geçirdiler. Sayıları gittikçe artan düşmanlar ordumuzu her taraftan kuşattılar ve ertesi gün bizimkilerden birçok tutsak alıp

götüreceklerinden hiç kuşkuları yoktu. Buna karşılık bizimkiler, dikkatli ve tetikte olmakla birlikte güvenlikleri konusunda yanıılıyorlardı. Sabah olunca, genel tavsiyeye göre yola devam etmeye karar verdiler. Çünkü geriye dönüş sadece utanç verici değil, üstelik tümüyle olanaksız görünüyordu. Ama çevrelerini sarmış olan düşmanlar her iki seçeneği de [hem ilerlemeyi hem de geriye dönüşü] güçleştirmekteydiler. Sonunda bizimkiler cesaretle hücum edip düşman saflarının arasından kılıçlarıyla yol açarak ilerlediler, fakat miğferler ve zırhlarla teçhiz edilmiş olduklarından ve düşmanlar tarafından sarılmış bulunduklarından güçlükle yol alabildiler. Atlılar kolay ilerleyebilecekleri halde, ordunun bozulup ta düşmanın üzerine çullanmasının önüne geçmek için, yayaların önünde durup onlara siper olmak zorunda kaldılar. Bütün ordu yekvücut olmuştu. Süvariler atlarından inip yayalarla işbölümü yaparak, seferde uğrayacakları kaybı en aza indirmenin yollarını aradılar. Bu arada düşmanlar ordumuzun üzerine ok yağdırıp, onu bozmak isterken, bizimkiler birbirlerine daha sıkı kenetlendiler ve başlamış olan yürüyüşü sürdürdüler. Yürüyüşün zorluğundan ve sıcaklığın iki katına yükselmesinden dolayı ordumuz daha fazla susuzluk ve acı çekmeye başladı. Yol kurak ve susuz bir çizgiyi izliyordu, zira bölgede bilinen hiçbir kaynak yoktu; su sadece

doğal çukurlarda ve kazılmış kuyularda kışın yağan yağmurla birlikte toplanırdı. Ancak bu günlerde su çukurlarını kullanılmaz hale getiren başka bir olay olmuş idi; bundan kısa bir süre önce muazzam bir çekirge sürüsü bölgeye gelmiş ve suya düşen çekirge ölüleri suyu bozmuştu. Bizimkilerin yürümek zorunda kaldıkları bu bölgenin adı Trachonitis idi ve Havari Luka'nın zikrettiği gibi: " Filipus, Iturea ve Trachonitis havalisi reisurubu." (12). Fakat bize öyle geliyor ki, bu yer adını, bu ülkede çok sayıda bulunan yeraltı geçitlerinden almış olmalıdır. Bu bölgenin halkının hemen hemen tamamı mağara ve trakonenlerde oturur.

X. Hristiyan ordusunun şehri işgal edilmiş bulup, geri dönmesi.

1146. Tehlikeli bir şekilde bölgenin bu kısmını geçtikten sonra, günün en son saatinde eski adı Abratum yeni adı da Bernhards de Stampis olan şehre geldiler. Bu şehir başkent Busrâ'nın alt tarafında kalan şehirlerden biridir. Burada bizimkilerin başka bir ihtiyacı ortaya çıktı; bölgenin halkı düşmanlarla birleşmiş olduğu için, su temin etme konusunda şansları yaver gitmedi. Toprağın altındaki mağara-

12) Kitabı Mukaddes, Luka, 3, 1.

larda gizlenmiş olan düşmanlar, bizimkilerin su kablarını kuyulara daldırdıkları ipleri kestiler. Bu durumda bizimkiler sadece hayal kırıklığına uğramakla kalmadı, ayrıca su çekmek için harcamış oldukları emek sonucunda susuzlukları daha da fazla arttı. Böylece dört gün boyunca sürekli baskı altında tutuldular ve geceleri bile bedenî ihtiyaçlarını gidermek için hemen hemen hiç zaman bulamadılar. Üstelik bizimkilerin talihsizliğine karşılık, düşmanların sayısı gittikçe artmakta idi. Fakat bizimkilerin bir kısmı öldüğünden, bir kısmı da ağır şekilde yaralandığından sayıca azalıyorlardı. Bir kısmı da yaşamdan ümit kesmişlerdi. Geriye kalanlar ise, düşmana karşı çıkmak zorunda kalmamak için, korkudan atların ve hayvanların arkasına gizlenerek ağır teçhizatları altında sanki kendilerini güçsüz gibi gösteriyor ve düzeni bozuyorlardı. Ordumuzun üzerine sürekli olarak yağmur ve dolu gibi oklar atıldı. Bu anı seyreden birisi, düşmanın ok atmadaki becerisine mi, yoksa bizimkilerin dayanma gücüne mi şaşıracağını bilemezdi. Bizimkiler de çok oklar attılar ama düşmanlar serbestçe çekilebildikleri için, daha az kayıp veriyorlardı. Böyle tehlikeli bir yolculuktan sonra nihâyet dördüncü gün belirtilen yere [Busrâ] geldiler ve düşmanları kayalardan çıkan suyun etrafından atarak ordugâhlarını kurdular. Biraz dinlenip vücutlarını temizle-

diler. İyi veya kötü dinlenmekte oldukları ve sabahı özlemle bekledikleri gece esnasında, geceyarısı sessizliği içerisinde adı geçen şehirden, düşman tarafından üzücü bir haber geldi. Haberci gizli bir mesajı olduğunu söyleyerek kralın huzuruna çıkarılmasını istedi. Kendisine izin verildikten sonra, prenslerin ve bizi bu sıkıntılara düşüren asilzâde [Altuntaş'ın] huzurunda, onun karısının ihaneti nedeniyle şehrin düşmanlara teslim edildiğini ve bunların da kaledeki müstahkem yerleri ele geçirerek, önceki muhafızları dışarı attıklarını söyledi. Bu kötü haber dolayısıyla bizimkiler telâş içinde toplandılar ve bu durumda geri çekilmeye karar verdiler. Krallık erkânının büyüklerinden birkaçı krala, gizlice ordunun en dayanıklı ve hızlı atı olan Joannis Goman'ın atına binmesini, kutsal haçı beraberine almasını ve kimseyi düşünmeyip kendi hayatını kurtarmanın yollarını aramasını söylediler. Bunu öğütlemelerinin nedeni, geri dönmek konusunda duydukları endişe ve kısa bir süre sonra ordunun telef olacağından korkmaları idi. Bununla birlikte henüz rüşdüne ermemiş bulunan kral, ileri görüşlülüğünü göstererek, krallık onuruyla bağdaşmayan bu öneriyi reddetti. Ona göre, bu inançlı ordu sayet sefîl ve perişan bir şekilde mahvolacak ise, kendisi de kurtulmamalı idi. Onlar kralın kendi samimi ikazlarına uymadığını görünce, başka bir

yol denediler. Hep birlikte geriye dönüş çarelerini düşünmeye başladılar . Bütün ümitleri boşa çıktığı ve teşebbüsleri başarısızlığa uğradığı için şimdi sıkıntıları bir kat daha artmıştı. Şimdiye kadar tahammül edilemez zorluklara katlandıkları ve bunlardan daha kötü bir durum ile karşılaşamayacaklarını varsayarak, hâlâ şehri kazanacaklarını umuyorlar ve sürekli bu doğrultuda tahrik ediliyorlardı. Fakat ümitlerinin çok boş olduğunu görünce, tellâllar aracılığıyla herkese duyurulan kararlarında sebat ettiler ve geriye dönüş için hazırlıklara başladılar.

XI. Geri dönerken çekilen sıkıntılar.

1146. Ertesi gün, kayınpederi tarafından çağırılmış olan Nureddin, büyük bir Türk birliğiyle şehirden çıktı ve düşman ordusuyla birleşti, bizimkiler ise aldıkları karar uyarınca çekilmeye başlamışlardı. Düşmanlar bunu görünce karşılarına dikildiler ve yollarını kesmeyi denediler. Bizimkiler kendilerini her taraftan daha şiddetli bir şekilde kuşatan düşman saflarını yarıdılar, büyük bir tehlike içerisinde ve ağır kayıplar vererek kılıçlarıyla bir geçiş yolu sağladılar. Ordu, cesetleri develere ve diğer hayvanlara yüklemek için verilen emri yerine getirdi. Böylece düşmanın kayıplarımızı

öğrenip cesaretlenmesinin önüne geçilmiş oldu. Aynı şekilde sakatlar ve yaralılar da hayvanlara bindirilerek, düşmanın bizimkilerin hiç ölü ve yaralı vermediklerine inanmaları sağlandı. Ayrıca bunlara, kılıçlarını çıkarmaları emredilerek, en azından kendilerinin güçlü oldukları görüntüsü verilmek istendi. Düşmanın zeki olanları, bu kadar çok okların atılmasına, çarpışmalara, susuzluklara, toza ve sığağa rağmen bizim ölü ve yaralı vermememize şaşıldılar. Bütün bu zorluklara dayanabilen bir insan kitlesinin demirden olabileceğini düşündüler. Düşmanlar bu yolda birşey elde edemeyeceklerini görünce, başka bir taktiğe başvurdular. Bütün bölge çalılık, fundalık, deve dikenleri, bodur ağaçlar ve yetişmiş meyve ağaçlarıyla kaplıydı. Bütün bunlar ateşe verildi ve bizimkilere karşı esmekte olan rüzgâr ateşi gittikçe artırdı. Yakın ateş alevlerinin ve kalın duman tabakalarının etkisiyle kayıplar artınca, ordu uğultu ve bağırtyla Nazareth başpiskoposunun yanına yöneldi. O, Tanrı'nın hacını tutarak ve gözyaşı dökerek "Tanrım, lütfen bu kutsal haçla, bu kutsal ülkede uğradığımız musibetlerden bizi kurtar. Çünkü artık dayanacak gücümüz kalmadı" dedi. Rüzgârın savurduğu duman yüzünden herkesin yüzü ve bedeni adeta bir demirci dükkanında çalışırmış gibi simsiyah oldu. Ateşin etkisiyle güneşin sıcaklığı bir kat daha arttı ve

susuzluk son derece tahammül edilmez oldu. Bu sözlerden sonra başpiskopos, acılı ve tövbekâr kalbiyle kutsal haçı karşısında bulunan ateşe doğru kaldırdı ve Tanrı'nın yardımını istedi. Rüzgâr yön değiştirerek ateşi ve dumanı düşmanların üzerine çevirdi; bize hazırlamış oldukları belâ şimdi onları mahvediyordu. Bu mucizeye hayret ettiler ve hristiyanlık inancının, Tanrı'nın dualarını hemen kabul ettiği bir din olduğunu düşündüler. Müslümanlar sıkıntıya düştükleri için, şimdi bizimkiler bir süre de olsa dinlenme ve nefes alma olanağı buldular.

XII. Düşmana barış için elçiler gönderilmesi. Düşmanlardan soylu birisinin ölümü, bizim ordumuzun daha rahat olarak yola çıkması.

1146. Ordumuz umulmadık bir şekilde mukavemet ederken, ileri gelenler ve tecrübeli olanlar, askerlerin daha fazla dayanamayacağından endişe ederek kralın Unur'a bir elçi göndermesini ve her ne şartla olursa olsun barış ve geriye dönüş izni istemesini önerdiler. Bu elçilik görevine seçilmiş olan kişi şüpheli biriydi, çünkü yine daha önce yaptığı

böyle bir elçilik sırasında, hıristiyan halkına sinsice ihânet etmişti. Ancak, çok iyi lisan bildiği için bu işi ona havale ettiler. Ona görevini sadakatle yerine getirmesi söylendiği zaman şöyle cevap vermiş olmalıdır: "Benden haksız yere şüpheleniliyor, fakat ben yine de giderim. Öne sürdüğünüz hainlikten dolayı suçlu isem geriye dönmem ve düşman kılıçları altında can veririm." Bu akılsızın kendi hakkında verdiği ölüm fermanı nitekim Tanrı katında gerçekleşti ve çok geçmeden düşmanın yanına gidip, elçilik için konuşmaya başlayınca öldürüldü. Bu arada, dört ünlü Arap prensi, bunların kardeşleri ve Merel emîrinin oğulları kalabalık bir kuvvetle düşman ordusuna katıldılar. Bizimkiler bunlara saldırmaya cesâret edemediler. Sayet kurala göre disiplini bozup ve sıralarını terkedip onların üzerlerine gitselerdi, kaçak muamelesine tabi tutulacaklardı. Bizimle birlikte hareket eden Türklerden biri, ölümü hiçe sayarak ve kurallara aldırmayarak atıyla ileri doğru fırladı. Elindeki kargıyı bu dört prensten birine saplayarak onu öldürdü ve bir yara bile almadan bize geri döndü. Maktûlün etrafında kaynaşmalar oldu ve onun ölmüş olduğunu görünce ağlayıp sızlanmaya başladılar. Bizimkiler merak içerisinde, kendisini böyle bir tehlikeye atan ve çok riskli olan bu teşebbüse cesâret eden adamın kim olduğunu öğrenmeye çalıştılar. Onun

bir yabancı olduğunu ve dil bilmediği için, savaş talimatını ihlâl ettiğini öğrendiler. Savaş disiplinini bozmuş olduğu halde, takdirle karşılanması gereken başarısını övdüler. Böylece düşman birlikleri bu taraftan çekildiler ve bizimkiler de boş alanda yayılma olanağı buldular. Şimdi, birkaç gün önce geçmiş oldukları ve dar olduğu için komutanların etrafından dolaşmayı emrettikleri El-Rahub geçidine geldiler. Burada Dimaşk vezîri Unur, ordusuyla vadiye doğru yürümekte olan krala, vadinin karşı tarafında şahâne bir ziyâfet hazırlamayı teklif etti. Çünkü ordunun birkaç gündür açlıktan muzdarip olduğunu biliyordu. Bu teklifin sevgiden mi, yoksa ordumuzu hile ile dar bir yere sokmak isteğinden mi ileri geldiğini tam olarak bilemeyiz. Fakat eski bir söze göre, düşman hediyelerle gelse bile, ondan sakınmalıdır. Sonunda daha geniş ve daha az tehlikeli olduğu için, yukarıdaki yoldan geçmeye karar verdiler, fakat gidecekleri yolu bilen bir kişi yoktu. Birdenbire, dirseklerine kadar uzanan kısa kollu zırh ile beyaz ata binmiş bir şövalye belirdi ve dalgalanan kırmızı bayrağıyla ordunun önüne geçti. Bu şövalye âdeta ordu komutanlarının meleği imiş gibi, bizimkileri en kısa yoldan ve daha önce bilmedikleri ama rahatça konaklayabilecekleri su kaynaklarının bulunduğu yerlere götürdü. Daha önce 5 günden beri geçemedikleri geçidi, bu rehber sayesinde şimdi 3 gün içinde aşarak Gadara'ya ulaştılar.

XIII. Ordumuzun Gadara'ya varması. Bölgenin tasviri.
Ordunun yurda geri dönmesi.

1146. Gadara, Markos'un "Evangelius" unda belirtildiği gibi: " ve o yine Sûr sınırlarından çıkıp Sayda içinden Dekapolis sınırları ortasından Galilaea denizine geldi" (13) Dekapolis bölgesinde bulunur . Bu çevrede uç şehirler olarak tabir edilen Hippus, Bella, şimdi bahsettiğimiz Gadara ve 7 ayrı şehir vardır. Ordumuzun ilk kısmı buraya geldiği zaman, burası sınır olduğu için, yeni bir cesaretle saldıran düşmanlar bir başarı elde edemediklerinden ve bizimkiler de dumandan, sıcaktan ve susuzluktan kurtulup memleketlerine gelmiş olduklarından, bölük bölük ülkelerine geri dönmeye başladılar. Bizimkiler ölüleriyle ve yaralılarıyla birlikte bu gece dinlendiler ve ertesi gün Taberiye'ye vardılar. Söylentiye göre, orduyu buraya kadar getiren kılavuzu hiç kimse tanıımıyordu ve birdenbire ortadan kaybolduğu için, ordugâhta ona bir daha rastlanılmadı. Ancak ertesi gün sabahleyin aynı kılavuz yeniden ordunun önüne geçti. O devirde yaşamış olan kişilerden hiçbiri, böyle tehlikeli bir Lâtin seferinde, düşmanların aldıkları net bir galibiyete tanık olmadı. Kral [Baudouin III.] ülkesine tekrar geri

13) Kitabı Mukaddes, Markos 7, 31.

dönüp, Kutsal Haç'ı Kudüs'e getirdikten sonra, halk sevindi ve şöyle dedi: "çünkü benim bu oğlum ölmüştü, dirildi; kaybolmuştu, bulundu." (14). Fakat bundan sonra aynı soylu adam (Altuntaş), Unur tarafından aldatıcı barış sözleriyle geri çağrıldı ve geriye dönüşünden sonra en kötü muameleye tabi tutularak, gözlerine mil çekildi. Hayatının geri kalan kısmını da sefâlet ve perişanlık içerisinde geçirdi.

XIV. Urfa halkının kontu [Joscelin (II.)] davet etmesi.

Kontun düşmanın haberi olmadan şehri ele geçirmesi.

1146. Başımızdan bunlar geçerken, Urfa'da anlatılmaya değer acıklı olaylar meydana geldi. Bu olayların daha iyi anlaşılması için biraz geriye doğru gitmek zorundayız. Hristiyanlığın büyük düşmanı Zengî öldükten sonra, Musul için verâset kavgasına giren ve bölgesinde oldukça çok sevilen Nureddin'in, müstahkem yerleri savunmak için çok az adamı kaldığını ve halkın geri kalanlarının çoğunun hristiyan olduğunu gören Urfa halkı kont Joscelin'e haber göndererek ona, şehirde kontrol ve denetim görevi yapan Türkler'in sayılarının az bir miktar olduğunu bildirdi. Bizim de daha önce söylediğimiz gibi bu şehrin halkı, aralarında çok az

14) Kitabı Mukaddes, Luka 15, 24.

değişik inançlı kişiler olmak üzere, havariler zamanından beri hristiyanlardan oluşuyordu. [Joscelin'e] hiç tereddüt etmeden gelmesini, zahmetsiz ve tehlikesizce şehri teslim almasını önerdiler. O, asıl ve güçlü adamı Maraş senyörü Baudouin'in rehberliğinde, onun ülkesinde toplayabildiği bütün atlı ve yaya birliklerle beraber, süratle nehirden geçerek geceleyin aniden şehrin önüne geldi. Geceyarısının sessizliği içerisinde nöbetçiler uyumaktayken, bunlardan birkaçı halkın getirdiği iplerle ve merdivenlerle içeriye alındılar ve dışarıda bekleyen diğerlerine kapıları açtılar. Kapılar açılır açılmaz, hepsi birden fırtına gibi içeriye girdiler ve şehirde rast geldikleri müslümanları kılıçlarıyla öldürdüler. Müslümanlardan bazıları felâketten kaçıp kurtuldu ve müstâhkem yerlere sığındı. Kont ve beraberindeki ordu şehri birkaç gün işgal etmesine rağmen müstahkem yerleri ele geçiremediler, çünkü Türkler silâh, yiyecek ve adam bakımından iyi teçhîz edilmişler, hristiyanlar ise gerekli olan kuşatma aletlerini beraberlerinde getirmemişlerdi.

XV. Nureddin'in şehri kuşatması. Bizimkileri zor durumda bırakması.

1146. Bu hristiyan şehrinin Tanrı'nın izni ile elde

tutulabilmesi için komşulardan yardım istemek üzere haberciler gönderildi. Hristiyan halk şehrin geri alınmasına, en az kaybedildiğine üzüldüğü kadar sevindi. Fakat birdenbire eskisinden daha kötü bir belâ geldiği için sevinçler üzüntüye dönüştü. Nureddin, halkın adı geçen şehri kontlara teslim etmiş olduğunu işitince, Doğu'dan kuvvetler topladı ve tellâllarla komşu şehirleri sefere çağırdı. Aniden şehrin önüne gelerek ordusuyla etrafını kuşattı. Bizimkiler tıpkı su satırlarda yazılmış olduğu gibi bir durumda kalmışlardı: "dışarıdan kılıç ve içeriden dehşet telef edecek ." (15). Çünkü, düşman ordusu dışarıda çıkışı tutmuş savaşa hazır durumda tehdit ediyor, içeride ise müstahkem yerler onların ellerinde olduğu için, bizimkiler arada sıkışıp kalmışlardı. Her yandan baskı altında oldukları için, bu sırada ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Kendilerine göre bir takım plânlar yaptılar, fakat hangi çâreye başvurduysalar, kurtuluş için emin bir yol bulamadılar. Nihâyet yapabileceklerinin en güvenilir olanını yap maya karar verdiler. Buna göre, her ne pahasına olursa olsun şehri terk edip düşmanlarla karşılaşacak ve kılıçlarıyla kendilerine bir yol açacaklardı. Zira bu kuşatma sonunda ya hepsi kılıç altında can verecekler ya da açlık dolayısıyla teslim olacak ve ölümden daha kötü olan

esâret altına gireceklerdi. Aldıkları bu son karar hepsine, karşılaşılabilecekleri en acı sonun en kısa yolu imiş gibi geldi. Bu sırada kontlarını buraya davet etmiş olan halk, mukavemet için artık hiçbir ümit kalmadığını görünce korkuya kapıldı. Şimdi onlar, kontlarının ric'atı halinde, onu dâvet etmiş oldukları için en şiddetli ölüm cezasına çarptırılacaklarını düşünerek kadınlarını ve hayvanlarını toplayıp ordu ile birlikte çıkmaya karar verdiler, çünkü şüpheli kaderlerini kardeşleri ile paylaşmak istiyorlardı.

XVI. Kontun şehri terketmesi ve Nureddin'in onu takibi.

1146. Kapıları açıp şehirden çıkmak onların tek kurtuluş çareleri idi. Başlarına ne geleceğini önceden kestiremedikleri için kılıçlarıyla kendilerine bir yol açıp şehirden çıkabilmek en kolay seçenektir. Bu arada müstahkem iç kaleyi koruyan düşmanlardan birkaçı bir yolunu bulup şehre inmişlerdi. Bunlar, şehirden çıkabilmek için kapıya yüklenmiş olanlara baskın yaparak çıkışlarını hızlandırdılar. Dışarıda bulunan [Türkler] ise bunu haber alınca kendi adamları ile bağlantı kurmak istediler. Bu sırada bizimkilerin dışarıya çıkabilmek için açmış oldukları kapıyı ele geçirdiler ve çıkış yolunu kapatarak, kendileri şehre girmeye çalıştılar.

Bu dar alanda her iki taraf için de tehlikeli olan bir çarpışma başladı. Nihayet bizimkilerin arkadan tazyik edilmiş olan bir kısmı, dışarıda karşılarına çıkan ordunun arasından kılıçlarıyla bir yol açmayı başararak boş bir alana çıktılar. Burada görülmeye ve anlatmaya değer bir şekilde silâhsız halkın ihtiyarları, nineleri, hastaları, genç kızları ve çocuklu anneleri, kapının dar alanında atların ayaklarının, izdihâmın ve düşman kılıçlarının altında can verdiler. Kadın ve erkek olmak üzere hemen hemen hepsi öldüler. Nureddin, bizimkilerin yola dizildiğini görünce, ordusuyla arkalarından sürekli bir şekilde takip etmeye başladı. Bu yol boyunca kont ve ordusu sürekli savaş ve tehlike içerisinde idi, hemen hemen her adımda iki taraf arasında çarpışmalar oluyor ve birçokları ölüyordu. Bu arada soylu ve askerî başarılarıyla ünlü Maraş senyörü Baudouin ve anılmaya değer daha birçokları öldüler. Onların ruhları kutsal huzura erdi ve bilemediklerimizin adları da gökyüzüne yazıldı, çünkü onlar inanç uğruna ve hristiyan halkının özgürlüğü için savaştılar. Bu sırada sürekli izlenen ve kuvvetleri düşmana eşit olmayan ve daha fazla mukavemet edemeyen kont, nihayet kaçarak hayatını kurtardı ve Fırat'ı geçerek Samosat'ı (Samsat) sığındı, diğerleri ise başka yerlere kaçtılar. Bu haber bütün komşu ülkelere yayıldığı

zaman, Urfa şehrinin tekrar alınmış olduğuna sevinmiş olanlar, şimdi şehrin kaybına ve birçok soylu kimsenin de ölümüne üzüldüler.(16).

XVII. Kudüs patriği Willermus'un ölümü. Tyrus (Sûr) başpiskoposu Fulcherus'un onun yerini alması. Krallığın isteği ile Radulphus'un Sûr kilisesine başpiskopos olarak tayin edilmesi.

1114. Aynı tarihte sofı ve zahîd bir adam olan Kudüs patriği Willermus görevinin onbeşinci yılında, yani 25 Eylül'de öldü ve ertesi sene Ocak ayının 25'inde, bizim selef sıramıza göre üçüncü olan Sûr başpiskoposu Fulcherus onun yerine tayin edildi. Yine aynı tarihte, Epiphania civarında, Sion dağındaki Kutsal Mezar Kilisesi'ne gökten, uğurlu sayılmayan ve şehrin felâketine işaret ettiği anlamını çıkardığımız bir yıldırım düştü. Ayrıca birkaç gün boyunca bir kuyruklu yıldız ve ileride olacak fevkalâde olayları haber veren âlâmetler görüldü. Bu günlerde şu olay da oldu;

16) Joscelin'in, Zengî'nin ölümünden sonra yeniden Urfa'yı ele geçirme teşebbüsü ve Nureddin tarafından şehrin tekrar geri alınması hakkında bk. İbn al-Kalânîsî, ayn. esr. s. 288; Anonim Süryânî, trc. Tritton, s. 292 vdd.; Urfa'lı Mateos, ayn. esr., CCLVIII, s. 299 vd.; krş. Demirkent, I., ayn. esr., II, s. 253. vd.; ayn. müell., <<Savar>>, s. 478.

yönetimi ellerinde bulunduran kral [Baudouin] ve annesi beraberce, Tyrus kilisesinden göreve çağrılan patrik ve onun süfrajen piskoposları, bu kiliseye yeni bir piskopos atamak için biraraya geldiler. Burada geleneksel olarak piskopos seçmek için toplandıklarında, alışılmış bir şekilde öncekiler gibi iki gruba ayrıldılar. Bir grup İngiliz asıllı, kral ve kraliçenin çevresinde çok sevilmeyle beraber tek hatası dünyevîliği olan kralın bakanı Radulphus'u istiyordu. Bu grup kral ve annesi tarafından desteklendi. Fakat başlarında başdiyakon ve sonradan Roma'da Silvester ve Martins kiliselerinin kardinali olacak olan Pisa'lı Joannes bulunan diğerleri ise -ki, aralarında Sayda piskoposu Bernhardus ile Beyrut piskoposu Joannes de vardı- patrik ile anlaşamıyorlar ve Radulphus'u istemiyorlardı. Bunlar muhalefete başladılar ve kralın güçlü desteğinden yana olanlara karşı direndiler. Sonunda adı geçen bakan [Radulphus], Roma'daki papa Eugenius [1145-1153]'ün bu seçimi geçersiz sayışına kadar kilisenin gücüne ve menkûllerine iki yıl zorla sahip oldu. Daha sonra aynı Radulphus, memleketlisi olan papa Hadrianus [IV., 1154-1159]'ün desteği ile Bethlehem kilisesi piskoposluğuna getirildi. Bahsedilen metropolit kilise için, Kutsal Mezar Kilisesi'nin piskoposu olan Barcelona'lı Petrus başpiskopos olarak seçildi. İspanya doğumlu, soylu bir aileden gelen,

asil bir kişiliğe sahip ve yürekli olan bu adam, yumuşak huylu, Allah'tan kor kan, kötülüklere karşı insanların hayrına çalışan biri idi. Hayatını ve yeteneklerini sürekli olarak vaazlar vermekle harcadı. Burada onun karakterinin tümünün değil, açık ve genel özelliklerinin üzerinde durduk.

XVIII. Alman kralı Konrad (III.) ile Fransa kralı Louis (VII.)'nin birçok prensle birlikte Doğu'ya doğru sefere çıkması.

1146. Anlattığımız gibi Urfa [Türkler tarafından] zaptedildikten sonra buradan sahile kadar olan ülkelerde bir söylenti yayıldı ve Batı'da Türklerin Tanrı'ya inanmayan halkının sadece Urfa'yı zaptetmekle kalmayıp, bütün Doğu ülkelerini boydan boya serbestçe katederek bizimkilere ait köyleri ve şehirleri de yakıp yıktıkları ve halka şimdiye kadar olduğundan daha çok saldırıp onların mallarını yağmaladıkları duyuldu. Bu haberleri ülkelerin ve ulusların içinde her tarafa yayıp, kardeşlerini hristiyanlığın düşmanlarına karşı kışkırtan, uzun bir barışı gevşeterek, vilâyetlerin düşmana teslim edilmesine sebep olan bu tür insanlar hiç eksik olmamıştır. Papa Eugenius (III.), Doğu'daki evlâtlarının baskı altında olduklarını öğrenince baba-

lık üzüntü ve merhametiyle, sözüne ve işine güven duyulan dindar kişileri, Batı'nın değişik bölgelerine va'zetmeye göndererek, bütün halklara ve kabilelere kardeşlerinin doğuda çekmek zorunda kaldıkları zulmü anlattırdı ve onları öc almaya davet etti. Bunların arasında en mükemmeli başrahip Bernard de Clairvaux [1115-1153] idi. Değerli ve ünlü anılarıyla diğerlerine ahlâk yönünden örneklik yapabilecek bir adamdı. Yaşlanmaya başladığından dolayı zayıf düşen vücuduna rağmen, kendisine verilmiş olan görevi büyük bir gayretle yerine getirdi. Allah'ın sevgili kulları olan arkadaşlarıyla birlikte aralıksız ve usanmadan bütün krallıkları ve ülkeleri gezip vaazlarda bulundu. Doğudaki halkın uğradığı zulmü, hristiyanlığa kazanılmış olan şehirlerin esâret altına düşmüş olduklarını ve kardeşlerinin Hz. İsa için ölmüş olan diğerleri gibi açlık ve acı içerisinde hapislerde zincire vurulduklarını anlattı. Halkı onları kurtarmaya teşvik etti. Bu yardım karşılığında da sonsuz dinî mükâfatlar vadetti. Krallıkların ve prensliklerin halklarında onun sabırla yaptığı konuşmalar üzerine hac belirtileri görüldü. Her taraftan insanlar hac omuzlarında olmak üzere Kudüs yolculuğuna başladılar. Onun vaazları sadece halk arasında değil, yüksek tabakalarda da başarıyla etkisini göstermeye başladı. Güçlü ve kudretli Alman kralı

Konrad [III., 1138-1152] ve Fransa kralı Louis [VII. , 1137-1180] bir çok şövalyelerle birlikte, haçlı seferi için aynı arzularla yanıp tutuştular. Kutsal Haç'a saygı olarak, haç işaretlerini omuzlarının ve giysilerinin üzerlerine diktiler (17).

XIX. Alman kralının İstanbul'a varışı. İkonion (Konya) sultanının [Mesud] ona karşı hazırlıkları.

1147. [Krallar] önce krallıklarının imkânlarını düzene koyup hazırlıklarını tamamladıktan sonra, söz verenlerle birlikte Mayıs ayında uygun bir zamanda hac yolculuğuna başladılar. Fakat bu iyi bir sonuç vermedi, çünkü bizimkiler yardım etmek için yapılmış olan bu sefer onların durumlarını iyileştirmedeği gibi, üstelik daha da kötüleştirdi. Haçlılar ayrı ayrı yol almaya karar verdiler, böylece ordular arasında çatışma olmayacak ve her ordu daha kolaylıkla kendilerinin, atlarının ve diğer hayvanlarının ihtiyaçlarını giderebileceklerdi. Haçlı orduları Bayern'den Regensburg'a

17) Urfa'nın Türkler tarafından fethi üzerine Avrupa'da düzenlenen ve 1147/48 yıllarında Doğu'ya gelen bu haçlı seferi hakkında geniş bilgi için bk. Kugler, B., Studien zur Geschichte des zweiten Kreuzzuges, Stuttgart 1866; II. Haçlı seferi sırasında Dimşk'in kuşatılmasında Templier şövalyelerinin rolü hakkında ayrıca bu konuda yayınlanan en yeni eser olarak bk. Demurger, A., alm. terc., Die Templier, Aufstieg und Untergang 1118-1314, München 1989, s. 104 vdd.

ve Tuna nehrinin solundan Avusturya'ya, sonra da kralının kendilerini hürmetle karşılamış olduğu Macaristan'a geldiler. Bu ülkeyi ve Pannonia'yı geçtikten sonra, Bulgar eyaletleri olan Moesia ve Dacia'yı solda bıraktılar. Oradan Trakya, ünlü Philippopolis (Filibe) ve Adrianopolis (Edirne) yoluyla imparatorluk şehrine [İstanbul'a] vardılar. Bizans imparatoru Manuel [I. Komnenos, 1143-1180] (18) ile dostça görüşen Konrad, gerekli şekilde dinlendirdiği ordusunu, şehri sulayan ve Asya ile Avrupa arasında sınır olan Asya'nın ilk eyaleti Bithynia'ya geçirdi. İstanbul'un uzaktan görülebildiği Chalcedon'da (Kadıköy) ordugâhını kurdu. Bu eski şehir Chalcedon imparator Martianus [450-457] zamanında ve papa Leo'nun [I., 440-451] başkanlığı altında 636 din adamının katılmasıyla [Dördüncü Konsil'in] toplandığı yerdir. Bu konsilde keşişlerin ve papaz Eutheches'in yanlış öğretilerine karşı kararlar alınmak istenmişti. Bu arada kendisini endişeye düşüren böyle büyük hükümdarların geldiğini haber alan İkonía (Konya) sultanı [Mesud, 1116-1155], Doğu'nun en uzak bölgelerinden kuvvetler çağırarak bu büyük tehlikeye karşı en etkili tedbirlerin alınmasını istedi. O, şehirleri tahkim etti ve tahrip olmuş yerleri tekrar tamir

18) İmparator Manuel Komnenos hakkında en yeni ve geniş bilgi için bk. Magdalino, P., The empire of Manuel I Komnenos 1143-1180, Cambridge 1993.

ettirerek komşu ülkelerden yardım istedi ve günlerce endişe içerisinde halkını ve vatanını tahrip edecek olan ordunun gelişini bekledi. Bu demektir ki, yüzyıllardan beri görülmemiş kalabalıkta bir kitle geldi ve atlılar bütün yeryüzünün üzerini kapladı. Öyle ki, ne nehirlerin suyu onları içirmeye ne de zengin topraklar onları beslemeye yetebildi. Bu söylenti belki abartılmıştır ama haçlı ordusunun durumu Türk beylerini gerçekten de ürkütmüş olabilir. Sefere katılmış bulunanların ifadelerine göre kral Konrad'ın ordusunda 70 000 zırhlı asker bulunuyordu ki, yayalar, çocuklar, kadınlar ve hafif süvariler buna dahil değildi. Fransa kralının ordusunda da 70 000 asker vardı; ikinci saftaki insanlar da hesap edilmemişti. Eğer Tanrı lütüfkâr olsaydı bu ordu sadece Türk sultanını değil, Doğu'nun bütün diğer eyâletlerini de Hristiyanlığın hâkimiyeti altına alabilirdi.

XX. Boğaz geçildikten sonra, Bizanslıların ihâneti yüzünden Konrad'ın ordusunun tehlikeli bölgeye sürüklenmesi.

1147. Bütün haçlı orduları Bosphorus (Boğaz)'u geçtikten sonra imparator Manuel'den izin alan Konrad, kendisini çok seven bir kaç kişilik maiyeti ile birlikte orduyu izledi.

Her birliğe komuta etmek üzere kumandanlar tayin ederek sefere devam için hareket emrini verdi. Ordu Galatia ve Paphlagonia bölgelerini solda bırakarak, Phrigia ve Lidia üzerinden, yani Küçük Asya'nın sağından ilerliyordu. Bithynia'nın iç bölgesindeki Nikomedia yakınlarına gelindi. Bu eyaletin merkezi Nikea'dır (İznik). Bir zamanlar imparator Konstantinos 318 din adamının katılmasıyla burada bir konsil [20 Mayıs 325] (19) toplatmış ve Arius'un yanlış öğretisine karşı kararlar aldirtmişti. Konrad bütün bu bölgeyi geçtikten sonra en kısa yoldan ordusuyla merkezi Konya olan Likao-nia'ya geldi. Sultan [Mesud] ordusuyla ve komşu ülkelerden getirttiği çok sayıda Türk ile burada bekliyor, bizimkilerin daha ileriye gitmesini engellemek için fırsat kolluyordu. [Mesud], en uzak sınırlarına kadar Doğu'nun bütün hükümdar ve beylerini para vererek veya rica ile bize karşı savaşa davet etmişti. Çünkü onları böyle bir ordunun geçişine izin verilirse, bunların bütün Doğu'yu tahrip edeceğine dair uyarmıştı. Sultan Mesud'un çağrısı üzerine her iki Armenia eyâletinden, Kapadokya'dan, Isauria'dan, Kilikya'dan, Media'dan ve Parthia'dan sayısız kalabalık birlikler gelerek derhal ona katılmışlardı. Bizans imparatoru [Manuel], Alman kralı yola çıkarken onun yanına bütün komşu ülkeleri bilen,

19) İznik konsili hakkında bk. Jones, A.H.M., Constantine and the Conversion of Europe, Canada 1978. s.129-143.

fakat kötü bir tesâdüf eseri hâin olan kılavuzlar vermişti. Bizimkiler bu kılavuzların ordumuzu emniyetle götüreceğini, dar ve yiyecek olmayan tehlikeli bölgelere saptırmayacağına inanmışlardı. Fakat kılavuzlar ordumuzu düşman memleketine soktuktan sonra komutana en kısa yolun birkaç günlük sahra olduğunu ve yanlarına gıda stoku almaları gerektiğini bildirdiler. Böylece [Alman ordusuna] kısa bir süre içinde en rahat konaklayabilecekleri meşhur Konya şehrine varabilecekleri garantisini verdiler. Bizimkiler kolayca ikna olup hayvanlarına ve arabalarına yiyecek yükleyerek kalpten inandıkları kılavuzları takip ettiler, fakat Bizanslılar, ya doğuştan gelen kötülüklerinden, ya efendilerinden almış oldukları emirden, ya da düşman tarafından kandırıldıklarından dolayı olacak ki, ordumuzu hızla, düşmanın kolayca yağmalayabileceği ve baskın yapabileceği yolsuz bölgelere saptırdılar.

XXI. Alman ordusunun tehlike içine düşmesi.

1147. Verilen sürenin geçmesine rağmen ordu arzu edilen yere ve hedefe ulaşamayınca, [Konrad] kılavuzları çağırdı ve komutanların huzurunda kılavuzlara birkaç gündür yolda oldukları halde neden başlangıçta belirtilen yere gelemedik-

lerini sordu. Bunlar alışılmış bir iknâ sanatı ile ordunun en geç 3 gün içerisinde mutlaka Konya'da olacağını söylediler. Bu teminat üzerine kral basit bir adammış gibi sakinleşti ve sözverildiği şekilde 3 gün daha sabırla bekleyeceğini ifade etti. Bir sonraki gece karargâh kurulduktan sonra, sözü edilen hâin Bizanslılar gizlice ordudan ayrılarak kendilerine sadâkatle inanmış olan Almanları kılavuzsuz bıraktılar. Sabah olup ta hareket saati yaklaştığında kılavuzlar bulunamadı. Adamların oynadığı ve şimdi gün ışığına çıkmış olan oyun nihâyet kralla ve komutanlara bildirildi. Hâinler ihânetlerini devam ettirmek ve ihânetlerine daha fazlasını katmak üzere yakınlarında bulunan Fransa kralının ordugâhına giderek, Alman ordusunu Konya'ya götürdüklerini, şehri zaptedip, düşmanlara karşı zafer kazandıklarını söylediler. Bizce onlar bunu, ya kralı kandırıp aynı tehlikenin içine atmak ya da kardeşlerine yardım etmesini önlemek için yapmışlardı. Aynı zamanda orduyu aldatıp tehlikeye attıklarının duyulmasından ve cezalandırılmaktan korkmuş olabillerler. Fakat hangi nedenden dolayı bunu söylemiş olurlarsa olsunlar gerçek olan, Alman ordusunun kılavuzların alçaklığı yüzünden böyle bir felâkete sürüklenmiş olduğudur. Konrad ordusunun kılavuzsuz kaldığını görünce bütün komutanlarını toplantıya çağırarak, izlenecek strateji hakkında bir müzâ-

kere yaptı. Bir kısmı ileri, bir kısmı da geri gidilmesini öneren fikirler ortaya atıldılar. Aslında bu durum için şu sözler söylenebilir: "emîrlere üzerine hakaret döker, yolsuz cölde avare gezdirir." (20). Yol hakkında bilgileri olmaksızın ve yiyeceksiz bir şekilde bir oraya bir buraya doğru ilerlerken, sadece hayvanları için yemleri kalmıştı. Bu sırada Türkler'in kalabalık bir kuvvetle çok yakınlarda bulunduğu dair gerçek olması pek muhtemel bir haber geldi. Alman ordusu ise, kılavuzların kasıtlı olarak getirmiş olduğu şekilde ekili araziden oldukça uzakta ve çorak bir bölgede bulunuyordu. Doğrusu Likaonia sağda kalmış, ordu bu yolu kısa zamanda katetmek için soldan ilerlemiş ve Konya'dan uzaklaştırılarak Kapadokya'nın çorak topraklarına getirilmişti. Şüphesiz bu ihânet bizimkilerin faaliyetlerini hasetle izleyen Bizans imparatorunun bilgisi ve emri ile tertip edilmişti. Çünkü Bizanslılar bizimkilerin gelişmesini ve rakip durumdaki Alman krallığının genişlemesini daima kuşku ve korku ile karşılamışlar ve Alman kralının kendisini Roma kralı ilân etmesini bir türlü kabullenememişlerdi. Monarşi olarak nitelendirdikleri gerçek ve tek Roma imparatorluğu hâkimiyetinin kendi imparatorlarına ait olduğunu iddia ediyorlardı.

20) Kitabı Mukaddes, Mezmurlar, 107, 40.

XXII. Almanlar'ın Türkler'in hücumuna uğraması. Kralın kaçarak kurtulması.

1147. Kralın ordusu bu durumda açlıktan, çevreye yabancılıktan, yol bilmezlikten, atlarını kaybetmiş olmaktan, yüklerinin ağırlığından ve baskı altında sürekli izlenmekten dolayı tehlike içerisinde iken, Türk komutan ve emirleri bu amaçla topladıkları birlikleri her yönden harekete geçirerek baskın ve yağmaya başladılar. Süratli ve besili atları, hafif yay ve oklarıyla nara atarak ordumuzu sardılar ve mutad çeviklikleriyle ağır silâhlı ve yavaş hareket eden bizimkilere hücum ettiler. Bizimkiler ağır zırhları ve miğferleriyle ve hiçbir işe yaramayan aç ve yorgun atlarıyla oraya buraya doğru dönüyor, silâhlı düşmanlar ile karşılaşmak istemiyorlardı. Düşmanları takip etmektense, ordugâhlarında kalmayı tercih ediyorlardı. Buna karşılık Türkler uzaktan attıkları oklarla atlarını ve binicilerini yaralayıp öldürüyorlardı. Bizimkiler kılıçlarını çekip onları takip etmek istedikleri zaman ise hızla uzaklaşıyorlardı. Ordumuz böyle her taraftan oklanmakta iken, saldırılara karşılık veremedi ve adam adama savaşmak mümkün olmadı. Ordumuz sık sık hücum etmek istediğinde onların bu çabalarını gören Türkler alay ederek değişik taraflardan ataga kalkıyor ve bizimkiler de tekrar ordugâha çekilince yeniden toplanarak

eski vaziyetlerini alıyorlar ve kuşatmayı bu şekilde sürdürüyorlardı. Bu sırada Tanrı'nın hikmeti ve takdiri ile şu olay oldu; bu yorucu savaştan önce silâh, güç ve sayı bakımından mukayese edilemez gibi güçlü görünen birliklerden ve büyük şövalyelerin kuvvetlerinden şimdi geriye kalanlarda önceki ihtişâmdan hiç eser yoktu. Birlikte olanların verdikleri kesin ifâdelere göre, 70 000 zırhlı atlıdan ve sayısız yayadan geriye onda biri bile kalmamıştı. Çoğu ya açlıktan dolayı, ya da düşman kılıcı altında can vermiş olup, bir kısmı da esir düşmüştü. Kral Konrad ordusunun sağ kalanlarını bazı komutanlarıyla birlikte birkaç gün içerisinde İznik'e götürdü. Muzaffer düşmanlar elde ettikleri kıymetli ganimet, sayısız at ve silâh ile birlikte bildikleri emniyetli yerlere yöneldiler ve muhtemelen aynı yolu kullanacak olan Fransa kralını beklemeye başladılar (21). Alman kralının ordusunu imhâ ettiklerinden dolayı Fransa kralına karşı daha kolay bir zafer kazanacaklarını sanıyorlardı: nitekim öyle de oldu. Konya sultanı burada değildi, bu savaşı yöneten büyük ve soylu bir ordu komutanı olan ve bizimkilerin

21) Türkiye Selçuklu sultanı Mesud'un, kral Konrad idaresindeki Alman haçlı ordusunu 25 Ekim 1147'de Doryleon yakınında yenmesi hakkında bk. Kinnamos, *Historia*, trc. C. M. Brand, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, New York 1976, s. 66 vdd. ; krş. Runciman, *ayn. esr.*, II, s. 222.

umutlarını yok eden Türk emîrinin adı Paramum (22) idi. Bu olay 1146 yılının Kasım ayında vukubuldu.

XXIII. Boğazı geçen Fransa kralının ordusuyla birlikte Bithynia bölgesine ulaşması. Alman kralının İstanbul'a geri dönüşü.

1147. Bu arada Fransa kralı hemen hemen aynı yolu kullanarak İstanbul'a ulaşmıştı. O, buradaki kısa ikâmeti sırasında Bizans imparatoru [Manuel] ile kendisine güven verici konuşmalar yaptı. Bizans komutanlarının hepsiyle birlikte resmî ilişkilerde bulundu ve kendisine hediyeler takdim edildi. Ondan sonra imparatorluk şehri ile Pontus denizi [Karadeniz] arasında onlara 30 mil uzaklıktaki Hellespont'un bulunduğu en dar ve yalnız 1 mil genişlikte olan yerden ordusunu geçirdi. Bithynia'nın komşu merkezi boğazın ve Hellespont'un bir kısmı olan İznik civarında şehre pek uzak olmayan bir yerde ordugâh kurdu. Burada hangi yoldan gitmesi gerektiğini düşünerek kendisinden daha önce hareket etmiş olan kraldan [Konrad] haber almayı beklemekte iken, kendisine kralın ordusunun çoğunu kaybettiği ve pek az komutanıyla

22) Paramum adı Niketas Khoniates'te Pamplan; Johannes Kinnamos'ta (ayn. esr., s. 68'de) Mamplanes şeklinde kaydedilmiştir; krş. Moravcsik, Byzantinoturcica, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen, II, Budapest 1943, s. 130.

birlikte tehlikeden kurtularak kaçabildiği bildirildi. Bu ilk haber henüz kesin değildi, fakat çok geçmeden Schwaben herzogu Friedrich (23) geldi. Şimdi Alman krallığını kudret ve şans ile yöneten bu delikanlı Konrad'ın en büyük ağabeyinin oğlu ve aynı zamanda halefi idi ve Fransız ordusuna [Alman ordusu hakkında] güvenilir haberler getirdi. O, [Fransa] kralını, kral [Konrad] ile aslında geç kalınmış bir müzâkereye davet etti. Fransız ordusu kardeşlerinin durumunu ve [Alman] kralının uğramış olduğu felâketi öğrenince son derecede telâşlanıp üzüldü. Herzogun önerisi üzerine, [Fransa] kralı adamlarıyla durumu görüştü. Yanında Herzog ve diğer bazı şövalyeler olmak üzere çok yakınlarında bulunan Konrad'ın karargâhına giderek müzâkerelere başladı. Dostça selâmlaşp öpüştükten sonra konuştular. Seferin bundan sonraki kısmını ordularını birleştirerek tamamlamak amacıyla ortak bir karar aldılar. Alman ordusunda bulunanların bir çoğu paralarını ve her şeylerini kaybetmiş olduklarından dolayı ve bu seferin zorluklarından korktukları için, yaptıkları yeminleri gözardı ederek İstanbul'a geri döndüler. İki ordunun komutanları aldıkları kararla [Alman] kralının daha önce tutmuş olduğu yolu sol tarafta ve Bithynia ile Phrighia'nın sağından bu iki bölgeyi arkada bırakıp Anadolu'-

23) Friedrich (I.) Barbarossa, Roma Germen imparatoru (1155-1190).

da ilerlediler. Bu bölgelerin bazan ortasından, bazan da deniz kıyısından Philadelphia'yı (Alaşehir) solda bırakarak İzmir'e ve oradan da Anadolu'nun merkezi olan Ephesus'a (Efes) geldiler. Efes, evangelist Johannes'in yaşamış olduğu, vaazlar verdiği ve gömüldüğü yer olması itibâriyle ünlüdür. Alman kralı burada ordusunun çok azalmış olmasından utandığı veya Franklar'ın kudretini çekemediği için, ya da başka nedenler yüzünden olacak ki, arta kalan askerlerini karadan geri gönderdi. Kendisi de Efes'ten gemi ile İstanbul'a gitti. İmparator tarafından ilk defakinden daha fazla izzet ve ikram ile karşılandı ve komutanlarıyla birlikte ilkbaharın başına kadar burada kaldı. Her iki hükümdâr da kızkardeş olan eşleri(24) vasıtasıyla birbirleriyle akraba olup, bu kızkardeşler, Almanya'nın büyük ve güçlü Sulzbach kontu yaşlı Berengar'ın kızları idiler. Konrad'ın İstanbul'da gördüğü iltifat ve cömertlik kraliçenin kayırmalarından ileri geliyordu.

XXIV. Fransa kralının Ephesus (Efes)' a gelmesi ve Menderes geçidini aşmak için ordusunu zorlaması.

1147. Fransa kralı sefere devam etmek için ordusunu Efes'te hazır tutmakta iken, bu arada başarılı bir asker

24) Manuel Komnenos, Alman kralı Konrad (III.)'ın baldızı Bertha von Sulzbach (Irene) ile evliydi.

olan Pontif kontu Guido ağır bir hastalık dolayısıyla öldü ve törenle kilisenin avlusuna gömüldü. Kral, Doğu'ya gitmek üzere ordusu ile beraber hızla yola çıktı. Buradan hareket ettikten sonra, birkaç gün içinde kuğuların bol olduğu Maeander (Menderes) geçidine ulaştı. Bu nehir bizim Naso'nun eserinde Heroidum diye bahsettiği nehirdir:

" Menderes kıyısında dalgalanan
otların içindeki beyaz kuğu,
ölüm şarkısını söylüyordu."

[Kral], bu nehrin kıyısında bulunan yeşil otlaklar içinde karargâhını kurdu ve burada Frankların düşmanla karşılaşma arzuları devam etti. Ancak suya yaklaşmak istediklerinde, kalabalık bir kuvvetle karşı kıyıya gelmiş olan düşmanlar, bizimkileri kıyıdan uzaklaştırmaya çalıştılar, fakat bizimkiler düşmanların mukâvemetine rağmen nehirden geçecek bir geçit buldular. Düşmanların çoğunu öldürdükten veya tutsak aldıktan sonra, geriye kalanları da kaçmak zorunda bıraktılar. Düşman karargâhını ele geçirip, pek çok ganîmet kazandılar ve nehir kıyısının da hâkimi oldular. Geceyi sakin bir şekilde geçirip, sabahleyin tekrar yola çıktılar ve oradan Laodikeia (Denizli)'ya geldiler(25). Bu

25) Krş. Runciman, ayn. esr., II, s.225. Bu savaş 1 Ocak 1148'de Yalvac köprüsü yakınında olmuş ve 3 Ocak'ta haçlılar Denizli'ye ulaşmıştır.

şehirden kendilerine birkaç günlük yiyecek alıp, hep birlik-te yola devam ettiler.

XXV. Frank ordusunun büyük bir hücumu ve yenilgiye uğraması. Ordunun bir kısmının kaçarak kurtulması.

1147. [Haçlı] ordusu yolu üzerinde bulunan çok yüksek ve aşılması zor olan bir dağa geldi, fakat sefer plânına göre burasını o gün aşmak zorunda idiler. Silâhsız kalabalığı ve yaya halkı yürüyüş sırasında korumak için asîlzâdeler seçtiler. Ertesi gün hangi yoldan gidecekleri ve nerede karargâh kuracakları konusunda kendi aralarında müzâkereler yaptılar. Bu yürüyüş sırasında kraliyet sancağını taşıyan Aquitania'lı bir soylu orduya öncülük etmek üzere görevlendirildi. Bu adamın ismi Geoffroy de Rancon idi. Ancak o dağa çıkıp zirveye tırmandığı zaman, önceden belirlenen stratejinin aksine biraz daha ileriye gitti. Aslında kararlaştırıldığı gibi dağ geçidi hizasında karargâh kuracaktı, fakat o, ordunun henüz çok az bir yol aldığını ve günün büyük bir bölümünün önlerinde olduğunu düşünerek yola devam ederken, kılavuzlar da ileride güvenli bir konaklama yeri olduğunu bildirmişlerdi. Arkadan gelenler, öncülerin zirvede konaklayacağını ve yolun yarısını aşmış olduklarını sandıkları

için, diğer bir kısmının aşmış bulunduğu dağın henüz eteklerinde idiler. Uzaktan bizimkileri izleyen düşmanlar, haclı ordusunun birbirinden ayrıldığını ve dar bir alanda olduğunu görünce, baskın yapma fırsatının geldiği kanısına vardılar. Frankların birbiriyle yardımlaşmalarını engellemek üzere dağın zirvesini ele geçirdiler. Eline silâhını alan düşman düzgün saflar halinde bizimkilerin üzerine dört nala hücum etti. Bu kez yalnız yay ve oklarıyla değil, kılıçlarıyla savaşp, kaçmak isteyenlere acımasızca davrandılar. Bizimkiler dar bir geçitte yorgun ve yüklü olan atlarının arkasına sığınarak korundular. Canları, kurtuluşları, yoldaşları ve karıları için, mızrakları ve kılıçları ellerine alıp cesaret ve gayretle dövüşmediler de değil. [Karşı taraftaki düşman da kısa bir süre önce büyük bir orduyu imhâ ettiği düşünceyle ve zafer ümitleriyle güçleniyordu.] Uzun bir süre savaştıktan sonra düşman sonunda bizim yarı günahlılara karşı üstünlüğü ele geçirdi. Bizimkilerin bir kısmı savaşta ölürken çoğu da tutsak oldu ve bütün ordudan küçük bir miktar kaldı. O gün askerî başarılarıyla ünlü, soylu ve yüce birçok adam öldü. Ordunun büyük kahramanlarından Barannes kontu Galcherus de Montiay, Evrardus de Bretol, Iterus de Magnac ve adları göklere yazılacak olan bizim bilmediğimiz daha niceleri bunların arasındaydı. Bize belâ getiren o gün,

dinsizlerin önünde titredikleri Frankların şan ve şerefleri yok oldu. Ayrıca Franklar, Tanrı'yı tanımayan ulusların alay konusu haline geldiler. Neden ey İsa, sana sadakatle bağlı, senin ayak izlerini öpen ve kutsadığın topraklarda ibâdet etmek isteyen insanların, sana düşman olanların elleriyle imhâ edilmesine izin verdin. Senin nasihatlerin yalnız senin keşfedebileceğin sırlardır. Senin iradene hiç kimse karşı duramaz. Bu arada kral, sözü edilen tehlike ve kargaşadan sadece bir rastlantı aracılığıyla kutuldu. Çok az maiyetiyle birlikte kılavuzsuz geceyarısı, biraz uzakta bulunan ordugâhına ulaştı. Kralın sancağını taşıyan öncüler ise, dağ geçidini kolayca aşıp, diğerlerinin başına gelenlerden bîhaber olarak rahat bir yerde konakladılar. Daha sonra, uzun süredir arka taraftan haber alamadıklarını, daha kötüsü seferin sekteye uğradığını ve işlerin yolunda gitmediğini farkettiler. Şimdi kralla birlikte kaçarak ordugâha ulaşabilenlerin getirdiği bilgiler aracılığıyla felâketi öğrenince çok üzüldüler. Ağlama ve sızlanmalar arasında hiç kimse acısına teselli bulamazken, ordugâhta arkadaşların ve akrabaların aranmadığı yer kalmamıştı. Biri babasını, öteki efendisini, diğeri oğlunu ya da kocasını arayıp durdular, bulamayınca da belirsiz sonlarını düşünmeye koyuldular. Bu gece ayrıca, kayalıklara, çalılıklara veya kovuklara sakla-

nararak, bu yolla ölümden kurtulan ve gecenin karanlığından yararlanarak dönebilen bazı kimseler gelerek, ordugâha sığındılar. Bu olay M.S. 1146 yılının Ocak ayında oldu.

XXVI. Kralın, ordusunun geri kalan kısmıyla Attalia (Antalya)'ya varışı ve oradan Suriye'ye geçmesi.

1147. 1146'nın bu gününde ekmek ve yiyecek bitti ve uzun süre yiyecek sağlayamadılar. Daha kötüsü kılavuzsuz olarak ve çevreyi de bilmeden oradan oraya dolaşarak, sonunda Pamphilia'ya geldiler. Önemli bir zorluk çekmeden sarp dağlar ve alçak vadiler üzerinden, düşman tarafından da taciz edilmeden, bu memleketin merkezi olan Attalia'ya (Antalya) ulaştılar. Attalia şehri deniz kıyısında bulunur ve Konstantinopolis imparatoruna bağlıdır. Bu bölgenin toprağı bereketlidir, bununla birlikte halkına pek yarar sağlamaz, çünkü düşman her yönden baskın yapabileceğı için, halk topraklarını ekmez öyle bırakır. Fakat kentin kazançlı yönleri de vardır. Çok berrak bir suya, geniş sebze bahçelerine ve deniz yoluyla getirilen ürün stoklarına sahip olduğu için seyahat edenler burada rahatça dinlenip beslenebilirler. Şehir düşman bölgesine çok yakın olduğu ve bu cihetten

baskınlara karşı kendisini savunamadığı için, düşmana vergi vermek zorundadır. Bizimkiler şehrin grekçe adını bilmedikleri için buraya Satalia derler. Lissidona burnundan Kıbrıs'a kadar olan körfez bizde Satalia diye adlandırılır. Fransa kralı kalabalık ordusuyla buraya geldiğinde(26), bu kadar çok insana yiyecek bulamadı. Halbuki ordusundan sağ kalanlar ile diğer fakir kimseler neredeyse açlıktan ölmek üzere idiler. Kral yaya halkı burada bırakıp, komutanlarıyla birlikte gemiye bindi. Isauria ve Kilikya'yı solda ve Kıbrıs'ı sağda bırakarak uygun rüzgârla birlikte kısa zamanda Antakya'nın içinden geçen Asi nehrinin ağzına ulaştı. Burası eski bir şehir olan Seleucia'ya yakın bulunan St. Symeon (Süveydiye) limanı idi. Seleucia, Antakya'ya 10 mil uzaklıktadır.

XXVII. Antakya prinkepsi Raymond'un, Fransa kralını St. Symeon (Süveydiye) limanında karşılayıp Antakya'ya götürmesi, fakat birbirlerinden düşman olarak ayrılmaları.

1147. Antakya prinkepsi Raymond günlerdir büyük bir

26) Bu sırada şehrin Bizanslı valisi Landolf idi, bk. Runciman, ayn.esr., II, s.226.

özlemle beklemekte olduğu Fransa kralının kendi topraklarına varışını duyunca, eyâletin bütün soylularını ve halkın ileri gelenlerini toplayarak, seçkin bir maiyetle onu [Süveydiye'-de] karşıladı ve olabildiğince parlak bir törenle Antakya'ya getirdi. Burada bütün halk onları karşıladı. Prinkeps, gelişinden çok daha önce kralın plânlarından haberdar olduğu ve onun yardımı sayesinde prinkepsliğini genişletme ümidini beslediği için, ona değerli armağanlar göndererek lütfûna mazhâr olmak istemişti. Ayrıca bu hac seferi boyunca kraldan hiç ayrılmayan kraliçenin şefaatinin da gözönünde tutuyordu. Kraliçe [Eleonore] (27) prinkepsin yeğeni, yani kardeşi Poitou kontu Wilhelms'in ilk kızı idi. Raymond böylece kralın ve maiyetinin gelişi ile teveccühünü göstererek eksiksiz lütûfkârlığını kanıtladı. O, kralın kuvvetleriyle birlikte, Haleb, Kaysâriye ve diğer komşu kentleri ele geçirmeyi ümit ediyordu. Prinkeps krala ve onun komutanlarına bunu yaptırabilmiş olsaydı, tasarılarında yanılmamış olacaktı. Nitekim onların gelişiyle düşmanlar korkuya kapılmışlar ve güvenlikleri açısından endişeye düşmüşlerdi. Sonunda prinkeps krala bu konudaki plânlarını ve sağlayacakları yararları anlattı, fakat kralın Kudüs'e gitmek arzu ve niyetinde olduğunu görünce bütün plânlarında yanıldığını

27) Kraliçe Eleonore hakkında bk. Kelly, A., Eleanor of Aquitaine and the four Kings, Cambridge 1978.

anladı. Kralın kararına öfke duyarak, ona karşı tavır almaya başladı. Kendi amaçlarına mutabık ve aynı zamanda hafifmeşrep bir kadın olan, kralın zevcesini, zor ve hile ile onun elinden almağa kalktı. Kraliçe, şimdi söylediğimiz ve ileride açıkça anlatacağımız gibi kraliyet haysiyet ve onurundan uzak, dikkatsiz bir kadındı. Kral bu durumu farkedince prinkepsten önce davrandı ve hayatını kurtarmak için, adamlarıyla birlikte Antakya'dan ayrılışını hızlandırdı. Bu durumda şehre girişi ile ayrılışı arasında çok farklı bir manzara ortaya çıktı. Bazıları kralın çok kötü birisi olduğunu düşünerek, kendisine ve adamlarına böyle büyük hizmetler eden ve armağanlar sunan prinkepse haksızlık yapılmış olduğuna karar verdiler, eğer kral biraz gayret etmiş olsaydı, adı geçen şehirlerin çoğu ele geçmiş olacaktı.

XXVIII. Kral Konrad'ın ilkbaharda Suriye'ye gitmesi. Kont Alfonso'nun Akkon (Akkâ)'a gelmesi ve Caesarea (Kaysâriye)'da ölmesi.

1148. Bu arada Alman kralı kışı İstanbul'da geçirip, onuruna yaraşır bir biçimde armağanlarla ağırlandıktan sonra, erkânıyla birlikte cömertçe emrine sunulan gemilere

binerek doguya dogru denize açıldı ve Akkâ'ya geldi. Buradan gittiği Kudüs'te kral Baudouin, patrik Fulcherus, din adamları ve halk onu şarkılarla ve ilâhilerle karşıladılar. Bu günlerde Akkâ limanına güçlü ve kudretli Toulouse kontu Anfossus [Alfonso Jourdain] geldi. Bu adam I. Haçlı seferinde büyük hizmetleriyle temâyüz eden, yaşlı kont Raymond'un [de Toulouse] oğlu idi. Babasının anıları henüz unutulmamış ve kendisi de mükemmel bir insan olan kont [Alfonso] buradan Kudüs'e giderek, orduya bu mutlu haçlı seferi için teşekkür etmek üzere liman kenti Kaysâriye'ye vardıktan birkaç gün sonra, bilinmeyen birisi tarafından zehirlendi. Bu mükemmel insan bütün halk tarafından, adı krallığa şans getirir diye özlemle beklenmişti.

XXIX. Fransa kralının, Kudüs'e gitmek üzere Antakya'dan acele hareke etmesi. Patriğin onu karşılamak üzere gönderilmesi.

1148. Bu arada Fransa kralının Antakya'yı terkedip, Trablus'a dogru yöneldiği haberi Kudüs'e ulaştı. Patrik Fulcherus ileri gelenlerin kararıyla onu krallığa davet etmek

için Kudüs'ten yola çıkarıldı, fakat kralın prinkepsle yeniden anlaşacağından ya da Trablus kontu [Raymond] tarafından alıkoyulacağından endişe duyulmaktaydı. Doğudaki Lâtin ülkesi dört prenslikten ibaretti. Birincisi güneye doğru olan Kudüs krallığı, sınırı Filistin'in liman şehirleri olan Biblius ile Beyrut arasından akan nehirden başlar ve Mısır'a bakan Darum ötesindeki çölde son bulur. İkincisi Trablus kontluğu, adı geçen nehirden başlar ve liman şehirleri Maraklea ve Balenia arasındaki nehirde son bulur. Üçüncüsü Antakya prinkepsliği, bu akarsudan başlayarak Kilikya'daki Tarsus'a kadardır. Dördüncüsü Urfa kontluğu, Marrim adındaki ormandan doğuda Fırat nehrine kadar uzanır. Bu büyük ve güçlü prensler başlangıçtan beri, gelmesi beklenen bahis konusu kralın yardımıyla bölgelerini daha geniş sınırlara ulaştırmayı tasarlıyorlardı. Aslında onların vahşi düşmanları vardı ve zaptetmek istedikleri en yakın şehirler onlardan nefret ediyordu. Böylece onlardan herbiri, kralın yardımlarından yararlanmak ve bölgelerini genişletmek amacıyla, krala lütüflarda bulunup armağanlar yağdırarak yanlarına davet ettiler. Kralda ve krallıkta hristiyanlığın gelişmesi açısından büyük bir ümit doğmuştu ama daha önce de söylediğimiz gibi, kralın Antakya prinkepsi ve akrabaları ile anlaşarak, Haleb civarında alıkoyulacağından endişe

edilmekteydi. Sonraki olaylar üzerine kralın Kudüs'e geleceğinden daha emin oldular, fakat yine de yanılabilirlikleri olasılığını varsayarak patriği ona karşı gönderdiler. Nitekim kral da bunun akâbinde tereddütsüz Kudüs'e geldi. Kral gelince din adamları ve halk onları şarkılarla karşıladı ve büyük bir ihtişamla kutsal yerlere götürdü. Dua ve ibâdet tamamlandıktan sonra Akkon şehrinde ilân edilen genel bir toplantı yapıldı (28). Bu toplantıda, böyle bir haclı seferinin sonuçları ve krallığın arzu edilen genişletilmesi konuları ele alınacaktı. Durumu ve bölgeyi çok iyi bilen krallığın ileri gelenleriyle müzâkereler başladı.

28) 24 Haziran 1148, krş. Runciman, ayn. esr., II, s. 233.

2. O N Y E D İ N C İ K İ T A P

I. Sahil şehri Ptolemeis'de (Akkâ) toplantı. Bu toplantıya katılan prenslerin zikredilmesi.

1148. Bu toplantıya katılan böylesine büyük ülkelerin hükümdârlarının isimlerini, gelecek kuşaklara anı olarak burakmayı tarihimiz için gerekli buluyoruz. Hepsinden önce Alman kralı Konrad ve kilise mensuplarından biri olan kardeşi Otto de Freising, Metz piskoposu Stephanus, Flandre kontu Thierry'nin kardeşi Toul piskoposu Heinrich ve papa Eugenius'un isteği üzerine kralın seferine katılan kilise legatı Alman asıllı Portua piskoposu Theotinus bu toplantıya katıldılar. Kiliseye mensup olmayan imparatorun bir kardeşi Avusturya dükü Heinrich [Jasomirgott], kudretli ve büyük dük Guelpho, yani kralın en büyük ağabeyinin oğlu ünlü Schwaben ve Vindelicien dükü Friedrich, şimdi Alman krallığını ciddi-yet ve kudretle yöneten ve sonra Konrad'ın yerine geçecek olan delikanlı, markgraf Hermann de Verona, daha sonra Bayern dükü olacak olan Berthold de Andecht, ayrıca diğer büyük ve saygıdeğer prensler, Montferrat markgrafı Willermus, kralın kızkardeşi ile evli olan kayın biraderi Blandrada kontu Guido ve Lombardia'lı biri hazır bulundu. Bunların dışında adını bilmediğimiz soylu, kudretli ve saygıdeğer insanlar vardı. Ayrıca Fransa kralı Louis ve onunla birlikte

Langres piskoposu Geoffrey, Lister piskoposu Arnulf, Roma kilisesi St. Chrysogonus'un kardinal presbiteri olan Guido de Florenz, havariler makamının legatı Berche kontu Robert, kont Büyük Teobald'ın oğlu ve kralın kardeşi Troies kontu Heinrich, kralın damadı Flandre'in güçlü kontu [Thierry] ve kralın Kudüs'lü kayınbirâderi Theodericus ve akıllı ve sadık bir adam olan Soissons'lu Ivo de Neella da toplantıdaydılar. Kralla birlikte adını vermediğimiz daha bir çok soylu kişiler vardı. Bizim ÷lkemizden Kudüs kralı Baudouin ile beraber akıllı, dirâyetli ve anlayış bakımından hiçbir prensten geri kalmayan annesi de mevcuttu. Onlarla birlikte patrik Fulcherus, Kaysâriye başpiskoposu Baudouin, Nazareth başpiskoposu Robert, Akkon piskoposu Rorgo, Sidon piskoposu Bernhardus, Beyrut piskoposu Willermus, Banyas piskoposu Adam, Bethlehem piskoposu Gerald, Templier şövalyelerinin Üstadı Robert, Hospitalier'lerin Üstadı Raymond geldiler. Yine ruhbandan olmayan [Kudüs] kralının marşalı Manasse, Philippe [de Milly, Nablus hâkimi], Taberiye hâkimi Helinandus, Sayda hâkimi Gerard, Kaysâriye hâkimi Walter, Ürdün ÷lkesinin hâkimi Paganus, Büyük Balian, Onfroi de Toron, Beyrut hâkimi Guido ve adlarını zikretmenin uzun süreceği birçok kişiler. Bütün bu saydıklarımız Akkon şehrinde toplandılar. Bu koşullar altında neler yapılabileceğini, Tanrı'nın yardımı ile

krallığın genişletilmesi ve hristiyanlığın şanının yükseltilmesine nasıl başlanacağını müzâkere ettiler.

II. Dimâşk'ı zaptetmeyi öne sürmeleri.

1148. Uzun müzâkerelerden sonra alışıldık biçimde değişik görüşler ileriye sürüldü. Amaca en uygun olarak, bize en çok zararı olan Dimâşk kentini kuşatma fikri üzerinde duruldu. Bu karar kesinleştikten sonra, çığırtkanlar aracılığıyla, herkesin belirlenen gün birlikleriyle oraya doğru yola çıkması açıkça duyuruldu. 25 Mayıs 1147'de (29) adı geçen hükümdârlar ülkelerinden toplamış oldukları yerli, yabancı, atlı ve yayalarla beraber kutsal haç önlerinde olarak, kararlaştırıldığı şekilde Taberiye'ye doğru yola koyuldular. Buradan bütün orduyu Galilaea denizi boyunca en kısa yoldan, Kaysâriye Philippi olan Banyas'a götürdüler. Dimâşk şehrinin ve çevresinin stratejisini iyi bilen kişilerle beraber görüşerek bir karar aldılar. Plânlarını ileri gelen devlet erkânına bildirdikten sonra, şehri kuşatmadan önce etrafındaki meyve bahçelerinin işgali sayesinde şehrin zaptedilmesinin kolaylaşacağını düşündüler. Böylece plânlanan sefere devam edip, Kaysâriye Philippi ile Dimâşk arasındaki meşhur

29) 1148 olacak.

Lübnan dağını aşarak, Dimaşk'a 4-5 mil uzaklıkta olan ve oradan bölgeyi tam olarak görebildikleri Daria köyüne ulaştılar (30).

III. Dimaşk şehrinin durumu.

1148. Dimaşk, Küçük Suriye'nin merkezidir ve Lübnan'da Phönicia diye tanınır. "Çünkü Suriye'nin başı Damaskus" (31) adını bu şehri inşa etmiş olan İbrahim'in bir kölesinden alır. Anlamı, aslında kanlı veya kanla örtülü demektir. Şehir münbit olmayan kuru bir sahada olup sadece birkaç eski su kanalı ile sulanır. Yakın bir dağdan akıp gelen nehrin suyu, bölgeye daha iyi götürülebilmek için, daha yukarı kısımlarda kanallara bölünür. Nehir böylece, her iki kıyısında bulunan meyve bahçelerini sulayarak, bölgeyi verimli yapar ve şehir surları boyunca doğuya doğru akar. Krallar adı geçen Daria'ya gelince, şehre yaklaşmış oldukları için ordularını düzene soktular. Harekât sırasında bir karışıklık

30) Haçlıların 1148 yılında Dimaşk üzerine yaptıkları sefer hakkında ayrıca bk. İbnü'l Kalânisî, ayn. esr., s. 282-86 ; Abû Şâma, Kitab al-Raydatayn, R. H. C. , Or. , IV ve V'de seçmeler, Kahire 1870-71, s. 55-59; Usâma, An Arab-Syrian Gentleman of the Crusades, New York 1929 (nşr. Hitti) s. 124.

31) Kitabı Mukaddes, İşaya, 7, 8.

ve kavga olmasını önlemek için herbiri kendi yürüyüş sırasını belirtti. Harekâtı Kudüs kralı başlattı, çünkü onun ordusu bölgeyi tanıyordu ve diğerlerine de yolu gösterebilirdi. İhtiyaç halinde ona yardım edebilmesi için Fransa kralı ortada yer aldı. En son ve üçüncü yere orduyu arkadan gelebilecek olası herhangi bir saldırıya karşı korumak ve öncülere güvenlik sağlamak üzere Konrad yerleşti. Üç ordu bu şekilde tertip edildikten sonra şehre karşı ilerlemeye başladılar, fakat şehir bizimkilerin gelmekte olduğu batı tarafında da güneydoğu tarafında olduğu gibi meyve bahçeleri ile kaplıydı. Bu taraf sık ve karanlık ormanlarla Lübnan'a doğru 6 mil kadar ilerliyordu. Bu bahçeler hem korunmak hem de daha ileriye geçilmemesi için bir duvarla çevrilmişti. Bölgede pek fazla taş olmadığı için, duvarlar çamurdan yapılmıştı. Böylece her yerleşim birimi duvarla çevrilip kapatılmıştı. Bahçıvanların hayvanlarıyla birlikte meyvelerini şehre getirdikleri yollar çok dardı. Bu sık dikilmiş ağaçlar ve dar yollar, bu taraftan şehre girmeyi olanaksız kıldığından, güçlü bir savunma sağlıyordu, fakat bizim prensler orduyu bu yol üzerinden sevkettmeye karar verdiler. Öncelikle, Dimaşk halkı nın en güvendiği yerleri ele geçirmek istemelerinin iki nedeni vardı; biri geriye çok az iş kalması, diğeri de orduya su ve yiyecek sağlanabilmesi idi.

Kudüs kralı ordusunu dar olan bahçe yoluna soktu, fakat birçok zorluklarla karşılaşarak ilerleyebildi. Çünkü, kendilerine engel teşkil eden dar yollar dan başka, çalılıklar arasına gizlenmiş bulunanlar tarafından huzursuz edil diler ve çıkışları tutmuş olan düşmanlarla karşılaştılar. Şehrin bütün halkı bu meyveliklere yöneldi, açıktan açığa veya gizlenerek ordumuza hücum edip püskürtmeye çalıştı. Bundan başka bahçe duvarları içerisinde yolları geçilemez bir biçimde tehlikeli yapmak amacıyla inşa edilmiş olan, içlerinden ordumuzun üzerine okların atıldığı yüksek evler vardı. Fakat düşman yalnız bir taraftan pusu kurmuş değildi, tehlike ordumuzu tetikte olmadığı her yerde tehdit ediyordu ve önceden sezilemeyen herhangi bir saldırıya karşı hiçbir yerde güvenlik yoktu. İç taraftaki duvarların arkasında bile, daha önceden getirilmiş ve en gerideki mazgallardan yoldan geçeni görebilen, fakat kendileri görünmeyen silâhlı kişiler vardı. Bu durumda bizimkilerden birçok zavallı kimse ölmüş olmalıdır. Şehre yaklaşmak isteyenler için, bu dar alandakilerden başka bir tehlike olmadı.

IV. Bizimkilerin Dimaşk varoşlarına saldırması.

1148. Bizimkiler bunu görünce, daha şiddetli bir biçimde

saldırarak bazı yerleri zaptettiler. Duvarların içinde ve evlerde bulduklarını ya öldürdüler ya da tutsak ettiler. Aynı şeyi yapmaya teşebbüs etmiş olanlar ise, arkadaşlarının sonlarına uğramamak için, bahçeleri terkedip geri çekildiler. Bunlar kılıçtan geçirildikten veya kaçısa zorlandıktan sonra bizimkiler serbest geçiş imkânı kazandılar. Şehrin atlı olan halkı veya onlara yardım için gelenler ordumuzun şehri bu cepheden kuşatmak istediğini görünce, nehre doğru gittiler. Bizimkiler acele olarak susuzluklarını gidermek için gittik leri ve kendilerine kalın bir toz bulutuna mal olan nehir kıyılarının bir bölümünü, düşmanlar tarafından işgal edilmiş durumda buldular. Bir an tereddüt ettikten sonra, güçlerini toparlayıp bir iki kez nehri tekrar ele geçirmeyi denediler. Kudüs kralı adamları ile bunun için çabalar sarf ederken, arkadan gelen orduya komuta eden ve ordunun neden ilerleyemediğini soran Alman kralına, düşmanların nehri işgal edip, bizimkileri de engellemekte oldukları haberi geldi. Alman kralı bunu duyunca öfke içerisinde Fransa kralının saflarının ortasından, savaş yerinin ortasına doğru atıldı. Almanlarda, savaşta zor bir durum ile karşılaşıldığında atlar dan inmek âdettir. Kral ve adamları da atlarından indiler ve kalkanlarıyla göğüs göğüse savaşarak, önceden cesaretle savaşmakta olan müslümanları, gerisin

geriye şehre doğru kaçmaya zorladılar. Bu çarpışma ile kral, gerçekten anılmaya lâyık bir iş yapmış oldu. Söylentiye göre o, cesurca ve erkekçe savunma yapmakta olan düşmanın birini üzerinde zırh olmasına rağmen başına, boğazına ve elleriyle birlikte sol omuzuna balta ile vurarak vücudunun bir kısmını düşürdü. Bunu gören veya duyan [Dimaşk] halkı büyük bir korkuya kapılarak, uzun sürecek ve kendilerini kurtaracak olan bir direnmeden ümidi kesti.

V. Şehir halkının umutsuzluğa düşmesi ve kaçma plânları.

1148. Haçlılar müslümanların kaçmasından yararlanarak kıyıları ele geçirince, geniş bir ordugâh kurdular ve nehre yakın olan meyve bahçelerinden istedikleri gibi faydalandılar. Ordumuzun çokluğu ve gücü karşısında hayrete düşen halk, artık kendi kuvvetinden emin değildi. Aniden bizimkilerin saldırısına uğrayacaklarından korkuyorlardı. Çünkü çarpışmada nelerle karşılaştıklarını anımsayınca hiçbir şeye güvenleri kalmadı. Kendi aralarında görüştükten sonra, sonunda hileye başvurmaya karar verdiler. Bizimkilerin ordugâh kurmuş olduğu taraftaki şehrin bütün sokaklarına büyük ve yüksek kalaslarla barikatlar kurdular. Böylece bizimkiler bu istihkâmları aşmaya çalışırken onlar da öbür

taraftan kaçabileceklerdi. Şayet Tanrı bizimkilere lütufkâr olsaydı, hristiyanların bu şehri kolayca zaptettiği görülecekti, fakat onun yüce takdîri ile başka türlü oldu (32). Söylediğimiz gibi halk savunmadan ümidini kesmiş bir durumda, şehirden çıkıp gitmeyi düşünmekte iken ve mücâdeleyi savaşıla kazanamayacaklarını görünce, haçlıları para ile baştan çıkarma yoluna başvurdular. Bütün becerilerini ortaya koyarak bazı haçlı prenslerine, kuşatmayı kaldırmaları için çok miktarda para getirdiler. Bu adamlar da kendilerine getirilen rüşvet ve sözlere kandılar. Bütün kötülüklerin anası olan ihtirasları yüzünden, kendilerine güvenmiş olan kralları ve yabancı prensleri meyve bahçelerini terketmeye ve orduyu şehrin öbür tarafına nakletmeye iknâ ettiler. İhânetlerini örtbas etmek için de , şehrin bu doğu ve kuzeydoğu tarafından meyve bahçeleri ile korunduğunu surların, mezarlığın ve nehrin arka kısmından zaptedilmesi gerektiğini ileri sürdüler. Ayrıca bu taraftaki surların alçak ve kesilmemiş tuğla taşlarından yapılmış olduğunu, geçmek için makine ve büyük bir çabaya gereksinim olmadığını söylediler. Düşmanlar böylece orduyu, şimdi bulunduğu ve daha fazla tutunamayacağı bu mevkiîden uzaklaştırmak istiyorlardı,

32) Kitabı Mukaddes, Mezmurlar 66, 5.

çünkü karşı taraftan kuşatmaya fazla devam edilemeyeceğini biliyorlardı. Onların bu teminatları üzerine, bütün ordunun kumandanları olarak bizzât krallar da, kendilerine büyük çaba ve kayıplara malolmuş bulunan mevkiîlerini terk edip, alçaklar tarafından kendilerine gösterilen şehrin öbür yanına geçmeyi kabul ettiler. Burada sudan oldukça uzaklaşmış olduklarını, daha önce bol miktarda yararlandıkları meyve bahçelerinden şimdi yoksun kaldıklarını ve yiyeceklerinin de bitmeye başladığını görünce, çok geç olmakla beraber yanıldıklarını anladılar. Kendilerine tertip edilmiş olan alçakça düzen yüzünden terkettikleri zengin karargâh mevkiînin ne kadar câzip bir yer oldu ğunu şimdi farketmişlerdi.

VI. Ordugâhta beliren yiyecek sıkıntısı ve kuşatmanın kaldırılması.

1148. [Haçlılar] şehri kısa zamanda zaptedeceklerini ümit ettikleri için yanlarına çok az miktarda yiyecek almışlar ve bu yüzden ordugâhta yiyecek sıkıntısı başlamıştı. Yanlarına sadece birkaç günlük yiyecek almış olmalarını sadece Haçlıların dikkatsizliğinde aramamak gerekir, çünkü onlar bu bölgeleri hemen hemen hiç bilmiyorlardı. Orduya şehrin ilk

hücumla birlikte zaptedileceğini ve eğer yiyecekleri bitecek olursa, çevrede büyük bir orduyu doyurabilecek kadar çok meyve ağaçlarının bulunduğu söylenmişti. Şimdi ise ne yapacaklarını bilemiyorlardı, terketmiş oldukları yere geri dönmek çok zor hatta imkânsız görünüyordu. Çünkü bizimkilerin oradan ayrılmasıyla isteklerinin yerine geldiğini gören düşmanlar, oralarını daha güçlü bir şekilde işgal edip, bizimkilerin gelmiş oldukları yolları barikatlarla ve daha büyük taşlarla tahkim ettiler ve şehre yaklaşmak isteyenlere bu istihkâmların arkasından sayısız miktarda oklar attılar. Buna mukâbil ordugâhın bulunduğu yerden şehre hücum ederek zaptetmek uzun süre devam edeceğı benziyordu, ayrıca yiyecek maddelerinin azlığı bütün olanakları ortadan kaldırıyordu. Haçlı prensleri güvendikleri adamlar tarafından aldatıldıklarını ve durumun ümitsiz olduğunu görünce, büyük bir nefretle geriye dönmeye karar verdiler. Yüzyıllardan beri böylesine biraraya toplanmamış olan krallar ve şövalyeler, korku ve telâş içerisinde kaldılar. Bizim günahkârlar [Haçlılar] aynı gün içinde elleri boş olarak geri döndüler ve müteakiben Doğu'da uzun süre kalmamaya da gayret ettiler. Bizim prenslerin kuşkulu tavırları karşısında, bunların fenalıklarından çekindikleri görölüyordu. Kudüs krallığının icraatlarını gevşek buldular ve memleketlerine döndükten

sonra da, onların bu öldürücü hastalığını unutmadıkları gibi, bizim prenslere karşı nefret duymaya devam ettiler. Bu olayları işiten ve sefere katılmamış olan birçoklarının, bu yüzden krallığa duydukları sevgi sönmüştü. Böylece büyük bir sevk ve heyecanla hacca gitmiş olanlar da, bu ihânet ve tertipler arasında harcanmamak için en kısa zamanda evlerine dönmenin yollarını aramışlardı.

VII. Değişik fikirlerin öne sürülmesi, Askalân'ın zaptının teklifi fakat gerçekleşmemesi.

1148. Ben bu felâketli olayı iyi anımsayan akıllı kişilerle, bu hâince plânların kimler tarafından yürürlüğe konduğunu sık sık ve çokça sorduğumu hatırlarım, fakat bu konuda değişik rivâyetler işittim. Daha önce de söylediğimiz gibi bazıları, olaya orduda bulunan Flandre kontunun sebebiyet verdiği inancındadır, çünkü bu adam, ordumuz şehrin önünde meyve bahçelerini ve nehri işgal ettiği zaman, her krala giderek, şehrin zaptedildikten sonra ken disine verilmesini rica etmiş ve bu hususta da ona söz verilmiş olmalıdır. Krallığımızın ileri gelenleri bunu duyunca, diğer bazıları gibi bu öneriyi kabul etmekte isteksiz kaldılar. Çünkü,

kendine ait olanlarla yetinmesi gereken büyük bir prensin hakkı olmadığı halde böyle bir mükâfat istemesi hoşlarına gitmemiştir. Bu tartışmadan sonra bunlar kötülük yapmaya başlamışlar ve şehri bu prene vermektense, düşmanın silâhlarına terketmeyi yeğlemişlerdi. Bütün hayatları boyunca sonsuz bir gayretle krallığa hizmet edip, bu çabalarının mutlak olan semeresini yeni gelenlere bırakmak, onlara güç gelmişti. Bazıları da, Antakya prinkepsinin Fransa kralına olan kininden dolayı, diğer prenslere nüfuz ederek, onun teşebbüslerinin boşa gitmesi ve hiçbir şey elde edemediği geri dönmesi için işbirliği yapmalarını teklif ettiğini söylerler. Çünkü, Fransa kralı ondan dargın ayrılmış ve bütün iyi hizmetlerine rağmen yardımı kabul etmemiştir. Yine diğerlerinin dedigine göre, bu çirkin olayı tertip edenler, düşmanlar tarafından çok miktarda para ile satın alınmış ve işin kötüsü bu günahlı paralar tetkik edildiğinde sahte oldukları anlaşılmıştır. Bu korkunç olayı yaşayanların görüşleri çok farklıdır ve ben bu konuda kesin bir şey söyleyemem. Fakat her kim idiyse, Tanrı'nın merhametine mazhar ola madıkları sürece, doğrusu ihânetleri için büyük ceza çekeceklerdir. Bu durumda bizimkilerin önünde büyük korku geçiren Dimâşk, şimdi onların gidisine seviniyordu, bizde şöyle yazılıdır: "ve çengimin sesi yas feryâdına, kavalımın-

ki de ağılıyanların sesine döndü. "(33). Adı geçen krallar tekrar ülkelerine dönünce, [Kudüs] ileri gelenleri bir toplantı yaparak, sonuçsuz girişimler yerine, yararlı işler yapıp gelecek kuşaklara iyi örnekler bırakmak istediler. Bazıları henüz inançsızların elinde ve krallığın ortasında bulunan Askalân'ı kuşatmak düşüncesinde idi. Onlara göre kuşatma için gereken malzemeler kolayca şehrin önüne getirilebilirdi. Ayrıca burayı hemen ve kolayca hristiyanlığa kazandırmak için teminat verdiler, fakat birçok müzâkerelerden sonra bu teşebbüs akâmete uğradı ve Tanrı onlara darıldığı için daha başlarken plânları boşa çıkmış oldu.

VIII. Kral Konrad'ın ülkesine geri dönmesi

1149. Kral Konrad Tanrı'nın lütûflarını esirgediğini ve [Kudüs] krallığını genişletmek için hiçbir şey yapamayacağını anlayınca gemileri hazırlattı ve krallığına geri döndü (34). Geriye dönüşünden birkaç yıl sonra, Bamberg'de öldü. O, bu şehrin büyük kilisesinde görkemli bir törenle gömüldü. Kendisi daima rahmetle anılacaktır. Doğuştan güzel ve mükemmel, tecrübeli bir savaşçı, övülecek karakter ve yaşam

33) Kitabı Mukaddes, Eyub, 30, 31.

tarzına sahip bir kraldı. Onun yerine en büyük ağabeyinin oğlu ve sefer sırasında kendisinden hiç ayrılmayan bir dost olan herzog Friedrich von Schwaben geçti. Mükemmel vasıflara sahip bir delikanlı olarak Alman krallığını başarıyla yönetti. Fransa kralı da bizimle birlikte bir yıl geçirdikten ve Kudüs'te Paskalya yortusunu kutladıktan sonra ilkbaharın başlangıcında, maiyeti, karısı ve erkânıyla birlikte ülkesine döndü. Oraya varınca, sefer sırasında aralarında geçenlerden dolayı, krallığın piskoposlarının ve en yakın akrabalarının huzurunda eşinden boşandı. Çok geçmeden, Normandia herzogu ve Anjou kontu Henry, baba toprağı Aquitania'ya dönmeden önce [kralın] eşi ile evlendi ve evlendikten sonra, İngiltere kralı Stephan çocuksuz öldüğü için bu krallığın topraklarını da tevârüs etti. Fransa kralı ise, İspanya kralının Maria adındaki kızı ile evlendi ve çok iyi bir karakter sahibi olan bu kadınla mutlu bir hayat sürdü.

IX. Prinkeps Raymond'un Nureddin'le yaptığı bir savaşta ölmesi.

1149. Bu tarihten itibaren Lâtinlerin doğudaki durumları

34) Kral Konrad başarısızlıkla sonuçlanan bu seferden sonra 8 Eylül 1148'de Filistin'den deniz yoluyla ayrılarak Selânik'e gitti ve Bizans imparatorunun daveti üzerine kış aylarını İstanbul'da geçirdi. 1149 Şubat'ında da Almanya'ya doğru yola çıktı. Krş. Runciman, ayn. esr. , II, s. 237.

kötüleşti, çünkü müslümanlar, hıristiyan halkının dayanağı olan kralların ve şövalyelerin gayretlerinin nasıl boşa gittiğini, önceden adlarından bile koktukları halde şimdi bunların kendilerine karşı başka bir teşebbüste bulunamayacaklarını gördüler. Bu yüzden gururlanıp cesaretlendiler ve artık kendi kuvvetlerinden şüpheleri kalmadığı için, şimdiye kadarkinden daha sık bizimkilerin üzerindeki baskılarını artırdılar. Her iki kralın çekilip gitmesinden sonra, Zengi'nin oğlu Nureddin Doğu'dan topladığı çok sayıda Türk ile birlikte ve Antakya önünde olduğundan daha güçlü bir şekilde [Kudüs krallığı toprakları üzerine] yürüdü. Ülkenin Lâtinlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar yüzünden boşaltılmış olduğunu görünce müstahkem Nepa'yı kuşatmaya karar verdi. Bu olayın haberi Antakya prinkepsi Raymond'a ulaşınca ateşli ve taşkın mizâcına uygun olarak, süvari lerini beklemeden ve küçük bir birlikle dikkatsizce yola çıkıp, Nureddin ile kuşatmakta olduğu kalenin önünde karşılaştı. Nureddin durumdan haberdar olur olmaz, prinkepsin büyük bir ordu ile gelmiş olabileceğini düşünerek onunla boy ölçüşmekten çekindi ve geriye döndü. Ancak çekildiği yerden öncüler göndererek, Antakya kuvvetlerinin sayıca miktarını ve başka bir yerden yardım bekleyip beklemediklerini öğrenmek istedi. Diğer taraftan bu seferindeki başarısı ile övünmekte olan

prinkeps, her zaman ihtiyatlı davranmış olmasına rağmen, bu defa tedbirsiz davranıyor ve aldanıyordu. Adamlarıyla beraber yakınlardaki sağlam mevkiîlere çekileceğine, tedbirsizlik yaparak açık arazide kaldı. Nureddin ise, prinkepsin yardımına gelecek başka kuvvetler olmadığını öğrenince, onun halihazırdaki mevcut birliğini kolayca altedebileceğine kanaat getirerek, gece Antakya kuvvetlerinin etrafını çevirdi ve kuşatılmış bir kale gibi çember içerisine aldı. Sabah olup da prinkeps sayıca çok fazla olan düşman birliklerini görünce, artık çok geç olduğunu anladı ve ordusunu derhal savaş düzenine soktu. Çarpışma başlayınca prinkepsin adamları üstün düşman kuvvetlerinin önünden kaçıp, onu çok az kişi ile birlikte yalnız bıraktılar. Prinkeps cesurca döğüştükten ve birkaç müslüman öldürdükten sonra yorgun ve bitkin düşerek, düşman kılıçları altında başı ve sağ eli kesilmiş bir durumda, diğer cesetlerin arasına yığıldı kaldı. Ölülerin arasında, memleketini kaybetmiş olan ve Urfa kontunun ona kızını vermiş olduğu güçlü efendi Maraş'lı Renaud da vardı. Yine adını bilmediğimiz birçok asilzâde de bunların içinde idi. Raymond, tecrübeli bir savaşçı ve düşmanların korktuğu yüce kalpli, fakat şanssız bir adamdı. Antakya prinkepsi olarak büyük ve cesurâne işler yapmıştı, fakat biz burada genel olayları ele aldığımızdan ayrıntılara inmedik. O, M.

S. 27 Haziran 1148'de, hükümdârlığının onüçüncü yılında, Kutsal Havari Petrus ve Paulus bayram gününde, Apamia (Efâ-miye) şehri ile müstâhkem Nugia arasında, "Duvarla örülmüş Kaynak" adını taşıyan yerde öldü. Diğerleri arasında onun cesedi, üzerindeki işaretlerden ve yara izlerinden teşhis edildi ve Antakya'ya getirilerek selefleri gibi Havariler Kilisesi'nin avlusuna törenle gömüldü.

X. Kralın Antakya'ya gitmesi. Konya sultanının Urfa kontluğu topraklarına akını.

1149. Nureddin nüfuzunu artırmak üzere ve zaferinin nişânı olarak, müslümanları büyük bir nefretle takip eden ve bu uğurda hayatını veren prinkepsin başını ve sağ elini, islâm hükümdâr ve emîrllerine, Bağdad halîfesine ve Doğu'nun diğer Türk hâkimlerine gönderdi. Antakya'lılar ise, koruyucu krallarını kaybedince acı içerisinde gözyaşı döküp, feryat ederek cesur hükümdarın anısına yas tuttular. Onun ölümünü duyan sadece komşu halklar değil, herkes üzüldü. Bu arada babası gibi hristiyanlığın amansız bir düşmanı olan Nureddin, prinkepsin bu savaşta savunma kuvvetlerinin büyük bir kısmını kaybettiğini görerek ülkeyi, Antakya yakınlarına kadar yakıp yıktı. Antakya ile deniz arasında bulunan Süvey-

diye manastırında mola verdi ve buradan daha önce hiç görmemiş olduğu deniz kıyısına giderek, zaferlerini kutlamak üzere adamlarıyla beraber denize girdi. Geriye dönerken, geçici olarak Antakya'ya birkaç mil uzaklıktaki Harenc [Hârim] yolunu tuttu. Bu müstahkem kaleyi uzun süre elinde tutabilecek şekilde silâh, yiyecek ve muhâfız kıtalarıyla donattı. Halk büyük bir korkuya kapıldı, çünkü Tanrı hıristiyan şövalyelerinin ve savaşıçılarının gücünü onun ellerine vermişti. Ayrıca halkı bu tehlikeden kurtarmaya gelecek hiç bir kuvvet yoktu. Prinkepsin kendisinden sonra [Antakya'nın] idaresi için eşi Constance ve henüz çocuk olan iki oğlu ile iki kızından başka hiç kimsesi yoktu, yani öldükten sonra ona vekâlet edecek ve halkı koruyacak kimse kalmamıştı. Bu şartlar altında, büyük bir servet sahibi ve kudretli bir adam olan Antakya patriği Aimery, yüksek ücretler ödeyerek birlikler oluşturdu. Kudüs kralı ise, prinkepsin ölümü ile Antakya halkının içine düşmüş olduğu telâş ve sıkıntıyı duyunca devlet erkânını toplayarak onlarla görüştü ve derhal yardıma gidilmesini kararlaştırdı. Bizzât kendisinin getirdiği ve Antakya çevresinden sağlayabildiği birlikleri toplayıp, onlara cesâret vererek müstâhkem Hârim'i kuşattı, fakat burası baskınlara karşı iyi bir şekilde donatılmış olduğu için, birkaç gün sonra hiçbir şey elde edemedi geri dönmek

zorunda kaldı. Konya sultanı da prinkepsin ölümünü duyunca, kalabalık bir kuvvetle Suriye'ye geldi. Birçok kale ve şehri aldıktan sonra, [Urfa] kontunun karısının ve çocuklarının içinde bulunduğu Tell-Bâşir'i kuşattı. Bu arada kral, konnetabl Onfroi'yı 60 atlı ile birlikte Hazard'a göndererek buradaki Türkler'in güçlenmesini önlemek istedi. Kont da aynı gün sultanın topraklarında elde etmiş olduğu esirlerin hepsini ve kuşatma sırasında satın aldığı oniki Türk süvarisini geri vermek suretiyle barış yaptı ve Hazard'a geldi. Oradan da yapmış bulunduğu yardımlardan dolayı teşekkür etmek üzere süratle Antakya'ya hareket etti. Kral ile görüşüp vedâlastıktan sonra az olan maiyetiyle birlikte ülkesine döndü. Kral ise, sahipsiz bulunan [Antakya] şehriyle ilgilenmek üzere birkaç gün daha burada kaldı ve olanakları ölçüsünde işlerini düzene koyduktan ve huzuru sağladıktan sonra krallığına geri döndü.

XI. Urfa kontunun esir düşmesi ve ölümü.

1149. Bu olaylar sırasında babasına lââyık olmayan ve kötü bir karaktere sahip bulunan Urfa kontu Küçük Joscelin, amansız bir nefret duyduğu Antakya prinkepsinin ölümü ve patriğin çağrısı üzerine geceleyin yola çıktı. Yolculuk

sırasında susuzluğunu gidermek üzere atına bakan genç biri ile birlikte maiyetinden geri kaldı ve pusuda bulunan haydutlar tarafından kimseye sezdirilmeden yakalanarak Haleb'e götürüldü. Pek temiz olmayan yaşantısının geri kalan kısmını burada pis bir zindanda, acılar içerisinde ve ağır zincirler altında, sefîl bir şekilde tamamladı. Ertesi sabah, önde gitmekte olan adamları onu aramaya başladılar ve bulamayınca da geri döndüler. Bütün ülkeyi hayret ve telâş içerisinde bırakan bu esrârengiz olay hakkında bilgi edinmeye çalıştılar. O zamana kadar komsularının uğradığı felâketlere çok az üzülmüş olan bu kişiler, şimdi kendileri zor duruma düşünce, başkalarının acılarına da üzülmek gerektiği tecrübesini edindiler. Nihâyet birkaç gün sonra sağlam bilgiler getiren bazı kişilerden kontun tutsak edilmiş olduğunu öğrendiler (35). Kont geride kalbi daima Tanrı için atan, iffetli ve anlayışlı bir eş, henüz reşit olmayan bir çocuk ve iki de kız bırakmıştı. Bu kadın geriye kalan büyüklerin tavsiyesiyle halkı, mümkün olduğu kadar iyi bir şekilde idare etmeye, müstâhkem yerleri düşmana karşı savunmaya, kadın mülklerini

35) Joscelin (II.)'nin esârete düşmesi hakkında kaynaklarda verilen bilgiler değişiktir. Bu konuda geniş bilgi için bk. Nicholson, R. L. , Joscelyn III and the Fall of the Crusader States 1134-1199, Leiden 1973, s. 12 vdd.

korumaya, silâh, adam ve yiyecek maddesi sağlamaya çalıştı. Böylece her iki ülkenin fanileri diğer bütün yardımları kaybedip, pek de yetenekli olmayan kadınlar tarafından yönetilmeye başlandılar.

XII. Kralın Askalân'ı ele geçirmek için Gazze'yi yeniden inşa etmesi.

1152. Antakya bölgesinde bu olaylar cereyan ederken, bundan kısa bir süre sonra, [Kudüs] krallığı Tanrı'nın iradesiyle cezalandırıldı. Kudüs kralı ve erkânı birçok felâket sonucunda içine düştükleri kötü durumdan kurtulmak ve yeniden güç ve cesâret kazanmak için toplandılar. Askalân'ı zaptetmeye, kuzey ve güneydoğu tarafından tahkim edilmiş olan kaleyi -Askalân'a 10 mil uzaklıktaki metruk ve harap Gazze şehrini yeniden inşa ederek- güney cephesinden kuşatmaya ve korkunç düşmanlarını buradan yıpratmaya karar verdiler. Kararlaştırılan gün bütün ordu yekvücut olarak belirlenen yerde toplandı. Birbirleriyle yarışırcasına şehri yeniden inşa etmeye giriştiler. Gazze, Filistin'in çok eski beş şehrinden biri idi. Bütün özelliği, mermerlerden ve büyük taşlardan yapılmış kilisesi ve büyük binaların enkazları ile sarnıcı ve değerli suyu idi. Surlarla çevrili geniş bir

alandanda ve ufak bir tepecik üzerinde bulunuyordu. Bizimkiler şehrin tamamını onarmanın olanaksız olduğunu görünce, yalnızca adı geçen tepecğin bir bölümünü restore etmekle yetindiler. Buraya derin temeller kazdıktan sonra, Tanrı'nın yardımıyla duvarla örölü sağlam istihkâmlar ve kuleler yapıp kısa zamanda bitirdiler. Onarım işi tamamen bitince, burasını bütün çevresi ile birlikte Templier şövalyelerinin nezaretine vermeyi kararlaştırdılar. Bunlar güçlü, akıllı ve cesur insanlar olarak, kaleyi bugüne kadar korudular. Şehre açık ve gizli olarak birçok saldırı yapıldı. Önceleri bizimkilere korku salmak için bölgeyi dolaşıp tahrip edenler, şimdi para vererek veya rica ederek kendi şehirlerinin arkasında sâkin bir şekilde yaşamayı büyük şans olarak kabul etmeye başlamışlardı. Bu yer sadece bize itaatsiz olanlara karşı tahkim edilmemişti; adı geçen şehrin zaptedilmesi ve ölkemizin Mısır'a doğru güney sınırı olarak, birçok bakımlardan savunma temin edecekti. Baharın başlangıcında şehrin içi kısmen bitirildikten, kral ve patrik de devamını Templier şövalyelerine bırakıp Kudüs'e döndükten sonra, her yıl üç dört kez Askalân'a takviye için gönderilen Mısır kuvvetleri kalabalık bir halde adı geçen yerde belirdiler. Bunlar düşman korkusundan surların arkasına çekilmiş olan muhâfızlara şiddetle hücumda bulundular. Fakat bu birliklerin

komutanları birkaç gün sonra hiçbir şey elde edemeyeceklerini anlayınca Askalân'a döndüler. Bu günden sonra, ülkeyi rahat bırakmak zorunda olduklarını kabullendiler; çünkü kuvvetleri tamamen püskürtülmüş ve bizimkilere zarar veremeleri olanaksız hale gelmişti. Daha önce de anlatıldığı gibi, sık sık baskı altında tutulan şehrin önüne gelen Mısır ordusu da, kale kuvvetlerinin savunmasından korktuğu için denize açıldı.

XIII. Kral ile annesi arasındaki geçimsizlik .

1152. Şimdi Urfa kontluğunun kaybı ve düşmanların sık sık Antakya bölgesine yaptıkları hücumları hesaba katarsak Kudüs krallığının iyi durumda olduğunu ve yeniden sağlanan huzur için sevindiğini görürüz. Bizi çekemeyen düşman ise, krallığımızı içten içe sarsarak huzurumuzu bozmaya kasdetmişti. Bunun için vesîle şu idi: Eşi öldükten sonra kraliçe Melisende henüz küçük yaşta olan iki oğlunun yasal vekîli sıfatıyla ve verâset hukukuna uygun olarak krallığın yönetimini eline almıştı. Diğer prenslerin de yardımlarıyla şimdiye kadar o, bu görevi bir kadının gücünün üstünde olarak ve ciddiyetle yerine getirmişti. Halen hikâyesi üzerinde durdu-

gumuz büyük oğlu Baudouin de taçlandırıldıktan sonra yasal olarak annesinin iktidarına tâbi olmuştu. Kraliçe iktidarı üstlenince, genel mutabakat üzerine, soylu bir adam ve kızkardeşinin oğlu olan Manasse'ye [de Hierges) ordunun denetimi görevini vermiş ve onu konnetabl yapmıştı. Fakat kraliçenin bu ihsanına karşı o kendisini [Kudüs] krallığının ileri gelenlerinin mertebesinde görerek kibirlendi, bu yüzden kraliçeye gereken hürmeti göstermedi ve ülkenin asilzâdeleri de ondan nefret ettiler. Ayrıca asîl bir kadın olan, Rames'li (Remle) Hugue, Balian ve Baudouin kardeşlerin annesi ve Büyük Balian [d'Ibelin]'in dul kalmış bulunan karısıyla evlenerek önemli bir krallık mülküne sahip oldu. Ancak adı geçen Manasse'yi nefretle izleyenler arasında ilk sırada olan kral, bu adamın kendisini annesinin sevgisinden uzaklaştırdığını farkederek ona karşı cephe aldı. Bu adamın gücünden tiksinierek, onun nüfûzunu çekemeyen başkaları da vardı. Bu kişiler krala, annesini yönetimden uzaklaştırmasını, artık onun velâyetini gerektirmeyecek bir yaşa geldiğini ve krallığın bir bölümünün yönetimini talep etmesini söyleyerek, onu teşvik ve tahrik etmekte idiler. Kral bu ve benzeri tahrikler üzerine bir sonraki Paskalya bayramında Kudüs'te törenle taç giymeye karar verdi. Krallığın huzurunu arzu eden patrik ve diğer asilzâdeler, kendisinden annesinin

de bu törene katılmasını istedikleri zaman, o annesini çağırarak için, belirtilen Paskalya'da değil de, bunu takip eden günlerde bu hususta annesine herhangi bir bilgi vermeden, birdenbire herkesin önünde başında taçla görüldü (36).

XIV. İki taraf arasındaki düşmanlığın yeniden ortaya çıkması ve krallığın bölüşülmesi.

1152. Bu tören bittikten sonra kral, aralarında Soissons kontu Ivo [de Neella] ve St. Aldemar şato kahyası Walter'in de bulunduğu ileri gelenleri çağırdı. Onların huzurunda krallığın paylaşılmasını ve baba topraklarının bir bölümünün kendisine verilmesini talep etti. Uzun müzâkerelerden sonra ülke paylaşıldı. Kendisine seçme şansı verilen kral, liman şehirleri Sûr ve Akkâ ile bu şehirlere ait her yeri, kraliçe ise, Kudüs ve Nablus ile buralara ait olan yerleri aldılar. Böylece birbirlerinden ayrıldılar. Halk bu paylaşmayı barışın bir gereği olarak görüyor ve her parçanın huzur içinde olmasını arzu ediyordu. Aynı günlerde kral, Sûr şehri etrafında Fenike'de dağlardan dağlara kadar uzanan büyük toprak-

36) Krş. Runciman, ayn. esr. , II, s. 279. Törenin 30 Mart 1152 Paskalya bayramında yapılması kararlaştırılmıştı ama Baudouin, 2 gün sonra 1 Nisan Salı günü annesine haber vermeksizin Kutsal Mezar Kilisesi'nde taç giymiştir.

lara sahip olan asilzâde Onfroi de Toron'u konnetabliğa atadı ve ona ordunun denetimi görevini verdi. Fakat kraliçeye karşı düşmanca siyaset izleyenler bu sefer de sakinleşmediler, üstelik kin ve garazleri ihtiraslarını daha fazla artırdı. Onların tavsiyelerine daha önce de uymuş olan kral, annesine daha çok hakaret etmeye ve kendi rızasıyla ona bıraktığı toprakları geri istemeye başladı. Kraliçe bu durum karşısında Nablus'u sadık adamlarına emanet edip Kudüs'e çekildi. Kral ise yeterli sayıda adamıyla Manasse'yi kendi kalesi olan Mirabel'de kuşatıp, ondan burayı kendisine teslim ederek, deniz yoluyla krallığı ve ülkeyi terk etmesini istedi, sonra Nablus'u aldı ve annesinin arkasından Kudüs'e hareket etti. Kraliçenin payında toprakları olan feodal beylerden bazıları kraliçeye karşı hiç düşünmeden sadâkatsizce yeminlerini bozdular, bazıları da ona delice bir tutkuyla sadık kaldılar ki, bunlar Ioppe (Yafa) kontu olan genç oğlu Amaury, Philippe [de Milly], Büyük Rohardus ve adlarını bilmediğimiz daha başkaları idiler. Kraliçe oğlunun büyük bir kuvvetle [Kudüs] üzerine gelmekte olduğunu duyunca şövalye ve sâdık adamlarıyla birlikte sağlamlığına güvendiği şehrin iç kalesine yöneldi. Patrik Fulcherus durumun ciddiyetini kavrayınca, kalabalık bir din adamı grubu ile birlikte, kralın yanına giderek barış istedi.

Patrik krala yanlış bir şey yapmamasını ve anlaşmaya sadık kalarak annesini rahat bırakmasını tavsiye ettiği halde, kralın bu tekliflere yanaşmadığını görünce hiddetlendi ve şehre geri döndü. Kral ise, kararında ısrarlı olduğu için şehrin önünde ordugâh kurdu. Halk kralın öfkesini yatıştırmak için kapıları açarak ordusunu içeriye aldı. Ordu kraliçenin sığındığı burçları kuşatarak, mancınıkları yerleştirdi. Burası bir düşman mevkiî imiş gibi, mancınıklar ve oklarla aralıksız atış yapıp hücum maruz kaldı. Fakat kuşatılanlar böylesine ateşli ve kuvvetli rakiplerine, aynı şiddetle karşı koydular. İki taraf ta birkaç gün boyunca şiddetle savaştıktan sonra, nihâyet bazılarının arabuluculuğu ile bir anlaşmaya varıldı. Buna göre kraliçe, Nablus ve çevresiyle yetinecek, Kudüs ise, annesini gelecekte kendi bölgesinde rahatsız etmeyeceğine dair yemin etmesine karşılık krala kalacaktı. Bu şekilde yeniden birbirleriyle barıştılar. Sabah yıldızı sisler arasından tekrar parladı, krallığa ve kiliseye sükûnet geldi.

XV. Konya sultanının Urfa kontlugunu tekrar tahrip etmesi.

1152. Kudüs kralı Baudouin, bu arada Urfa kontunun esîr

alındığına, bütün ülkesinin düşman tarafından tahrip edildiğine ve Antakya'nın yönetiminin bir kadının eline verildiğine dair kesin haberleri alınca, ülkenin sorunları ile uğraşmak üzere marşal Onfroi ve Beyrut hâkimi Guido (toprakları kraliçenin elinde olduğu için çağırdığı adamları gelmemiştir) ile birlikte Trablus kontunun şövalyeleri ile buluştuğu Trablus'tan süratle Antakya'ya hareket etti. Çünkü kudretli Türk hükümdarı Konya sultanı(37) kalabalık atlı ordusuyla sınır bölgesindeki bütün ülkeleri zaptederek, oraya yönelmişti. Bu silâhlı orduya karşı mukavemet edemeyen halk, kadın ve çocukları ile birlikte serbestçe ve güven içerisinde gidebilmek koşuluyla, Tell-Bâşir'e kadar olan şehir ve kaleleri sultana teslim etti. Bu sırada yalnız Tell-Bâşir sükûnet içinde bırakılmış görünüyordu, çünkü burası daha sağlam ve nüfus sayısı fazla idi ve kont da sürekli burada ikâmet ediyordu. Sultan yalnız birkaç yer kalıncaya kadar ülkeyi zaptettikten sonra, daha önemli nedenler yüzünden memleketine döndü, fakat halkın sıkıntıları hiç azalmadı; zira bizimkilerin yorulmaz hasmı, güçlü Türk atabegi Nureddin, sağlam kaleler dışındaki her yere sürekli akınlar yaptı. Talihsiz halk iki değirmen taşı arasında imiş gibi, böyle sürekli ezildi ve henüz reşit olmayan iki prens onu koruyamadılar.

37) Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud (1116-1155).

XVI. Urfa kontluğu kalelerinin Bizans imparatorluğuna verilmesi.

1152. Bu arada Bizans imparatoru ülkenin durumunu görünce, komutanlarından birini pek de önemsiz olmayan bir orduyla ve çok miktarda para ile oraya gönderdi. Kontun karısına, çocukların ve ülkesinin güvenliği için henüz ellerinde olan yerleri, yıllık bir tutar karşılığında kendi hâkimiyetine vermesini bildirerek, bu yerleri bir yıl süre ile emniyet içerisinde tutacağını vaat etti. O, muazzam servetine güvenerek ülkeyi Türkler'in hücumundan koruyacağı ve eyâlet kendisine verilirse zaptedilmiş yerleri de geri alacağı kanaatinde idi. Kral Antakya'ya geldiği sırada, ülkenin prensleri imparatorun mesajı konusunda hemfikir değillerdi. Bazıları imparatorun isteklerinin yerine getirilmesinin pek de fena bir teklif olmadığı, bazıları da ülke tamamen düşmanların eline geçmedikçe böyle bir şeyin gerekli olmadığı görüşünde idiler. Bu müzâkereler sırasında kral bu ülkede uzun süre kalamayacağını düşündü, çünkü kendi ülkesinin sorunları burada uzun süre ikâmetine uygun değildi ve ayrıca birbirine 15 günlük uzaklıkta bulunan iki ayrı eyâleti yönetmesi olanaksızdı. Antakya eyâletinin uzun yıllar yağmalanmış olduğunu düşünerek, geri kalan şehirlerin önerilen koşullar altında Bizanslılara verilmesi gerektiği inancında

idi. Bizanslıların bu şartlar altında eyâleti ellerinde tutabileceklerine de çok az ihtimâl veriyordu: O, eğer ülke ve halk bir felâkete uğrayacaksa bunun Bizans hâkimiyeti altında olmasını tercih ediyordu. Şimdi anlaşma kontesin ve çocuklarının tasdikiyle belirtilen şartlarda açıklığa kavuştuktan sonra, bütün şövalyeleriyle birlikte kralın, imparatorun adamlarını adı geçen bölgeye götürüp şehirleri teslim etmesi için belli bir gün tayin edildi. Kararlaştırıldığı şekilde belirtilen gün Trablus kontu, adamları ve Antakya ileri gelenleriyle birlikte Bizanslıları Urfa topraklarına götürdü. Tell-Bâşir'e gelince bütün çocuklarıyla birlikte kontesi, diğer Lâtinlerin hepsini ve şehri terketmek isteyen kadın, erkek Ermenileri alarak eyâleti Bizanslılara teslim ettiler. Bizimkilerin henüz ellerinde bulunan şehirler şunlardı: Turbessel (Tell-Bâşir), Hamtab (Ayntab), Râvendel (Râvendân), Rankulat, Bile (Birecik), Samosatum ve belki daha başkaları. Bu şehirler Bizanslılara verilince kral, hayvanları ve eşyalarıyla bölgeyi terketmek isteyen halk ile birlikte güvenliğini sağlayarak, bu yolculuğa çıkmak için hazırlanmağa başladı (38).

38) Bu olaylar için ayrıca bk. İbn al-Kalânîsî, ayn. esr., s. 300 vd.

XVII. Nureddin'in bölgeyi zaptetmesi üzerine kralın, göç etmek isteyenleri büyük bir tehlike içerisinde Kuds civarına nakletmesi.

1152. Nureddin, kralın halkın bir kısmını bölgeden çıkardığını ve sadece eyâleti elde tutabilmek için, şehirleri zayıf Bizanslılara teslim etmiş olduğunu duyunca, bizimkilerin duyduğu korku üzerine cesaretlenerek, bütün çevredeki bölgelerden topladığı kuvvetlerle, kral ve çeşitli vesîlelerle güçsüz düşmüş olan halk ile karşılaşmak için, hızla oraya hareket etti. Çünkü onlarla karşılaşmayı büyük bir başarı olarak görüyordu. Nitekim kral, bu savunmasız insanlarla beraber Tell-Bâşir'e 5-6 mil uzaklıktaki Tulupa şehrine henüz gelmeden bütün bölge Nureddin tarafından işgal edildi. Bizimkiler yolları üzerindeki müstâhkem Hatab yakınlarında konaklamak istedikleri sırada, düşmanla karşılaşmanın olası olduğunu anlayınca savaş düzenine geçtiler. Düşmanlar da kazanacaklarından emin olarak savaş nizamına geçtiler ve bizimkilerin gelmesini beklemeğe başladılar, ancak ordumuz onların beklediklerinin aksine Tanrı'nın izniyle güvenlik içerisinde belirtilen yere geldi. Burada kendilerini ve hayvanlarını dinlendirdiler ve komutanlar da yolculuğun devamı hakkında birbirleriyle görüşmeler yaptılar. Bunların içinden bazıları, Tanrı'nın yardımıyla Türk-

ler'e karşı koruyabilecekleri yerlerin kendilerine emânet edilmesi gerektiğini öne sürdüler. Bunlardan biri Kudüs krallığından kralın marşalı Onfroi de Toron, diğeri ise, Antakya prinkepsliğinden soylu ve güçlü efendi Robert de Sourdeval idi. Kral bu ikisinin güçlerinin dediklerini yapmaya yetmeyeceği kanaatiyle önerilerini yersiz bularak şehri Bizanslılara teslim etti ve yolculuğa devam etmeleri için halkın hazırlanmasını emretti. Şimdi soylu kişilerin ve yaşlı ninelerin kız ve oğullarıyla baba evlerini hıçkırıklar içerisinde, feryâd-ü figân ederek terk edip, yabancı bir ülkeye doğru yola koyuldukları görülmüyordu. Vatanını böyle-sine acıklı bir şekilde terkeden bu halkın durumu karşısında öfkelenip sızlamayacak hiçbir yürek olamazdı. Sabah olunca bizimkiler yüklerini hazırlayıp yola çıktılar. Düşman ise, düzenli bir şekilde görüldü ve bizimkileri her iki yandan sararak hücumla geçti. Buna karşılık bizimkiler sahip olduk-ları 500 atlıdan düzenli bir birlik oluşturup onlara karşı mevzîlendiler. Kral, yaya kitlesine öncülük etmek zorunda kaldı. Trablus kontu ve kralın marşalı Onfroi de Toron düşmanın hücumlarını durdurmak için, kuvvetlerinin en dayanıklı bölümüyle arka kısma yerleştiler. Antakya ileri gelenleri de, orta kısmı savunabilmek için, sağ ve sol yanları tuttular. Bu düzen içerisinde gün batısına doğru sürekli

savařarak ilerlediler, çünkü dūřmanlar bir an bile hūcumdan geri kalmayıp bizimkileri huzursuz etmekteydi. Ordumuz ūzerlerine inatla atılan oklardan, tozdan, heyecan, korku ve susuzluktan çok muzdarip oldu. Nihayet gūneř batınca Tūrkler'de geriye dōnme iřaretleri belirdi, çünkü birçok beylerini kaybetmiř ve yetecek kadar yiyecek ikmāli yapmamıřlardı. Bu yūzden bizimkilerin ısrarlı mukavemeti karřısında hayrete dūřmūř ve takibe son vermiřlerdi. Marřal Onfroı, kaçaınları yayıyla izlerken maiyetinden uzaklařmıřtı. Bu sırada dūřmanlardan biri silāhsız ve elleri birbirinin ūzerinde olarak hūrmetle ona doęru geldi. Bu adam marřal ile kardeřlik andı yapmıř olan gūçlū Tūrk beylerinden birinin hizmetkārlarındandı ve dūřman ordusunun durumu hakkında bilgi vermek ūzere efendisi tarafından gōnderilmıřtı. Adamın sōylediklerine gōre, Nureddin ordugāhında yiyecek bittięi için bu takibi daha fazla sūrdūremeyecek ve adamlarıyla birlikte bu gece geriye dōnecekti. Bu haberi verdikten sonra Tūrk, geri dōnūp uzaklařtı. Marřal da karargāha dōnūp haberi krala bildirdi. Bu arada karanlık basınca būtūn ordu Joha denen yerde konakladı ve mūteākip gūnlerde, dūřman tarafından tehdit edilmeksizin, Marris adı verilen orman ūzerinden hākimiyetimize tabi olan bōlgeye ulařtı ve kral da tekrar Antakya'ya dōndū. Nureddin, ūlkenin Lātin kontları tarafın-

dan terkedildiğini görünce, Bizanslıların zayıflığından dolayı ülkeye baskınlar yapıp huzursuz etti. Nihâyet büyük bir orduyla gelip şehirleri kuşatarak Bizanslıları kovdu ve bütün ülkeyi ele geçirdi. Böylece verimli topraklara, en güzel ormanlara, otlara ve derelere sahip olan en zengin ülke, düşmanın eline verilmiş oldu. Burada bizden 500 şövalye önemli topraklara sahipti. Antakya kilisesi bu eyâlette 3 başpiskoposluk mülkü kaybetti: Urfa, Hieropolis, Coricium; bu kiliseler bugün acılar içinde, inançsız kâfirlerin hâkimiyeti altındadır.

XVIII. Kralın prensese, kontlardan biri ile evlenmesini tavsiye etmesi ama prensesin bunu kabul etmemesi.
Kralın Trablus'a gitmesi.

1152. Bu arada Kudüs kralı Baudouin, Antakya prensesi [Constance] ile sık sık konuşarak, kendisine soylu bir eş seçmesini ve onun tavsiye ve yardımlarıyla prinkepsliği yönetmesini istedi. Çünkü kral, [urfa] halkının kontunu kaybederek içine düşmüş olduğu panik gibi, prinkepssiz kaldığı takdirde Antakya ve çevresinin de başıboş kalarak düşman eline düşmesinden korkuyordu. Aynı zamanda kendi

krallığının durumundan dolayı burada uzun süre kalamayacağı görüşünde idi. Fakat o zamanlar, kralın maiyetinde asil ve yüce daha başka kişiler de vardı. Bunlar akıllı, ileri görüşlü ve Frank krallığı içinde büyük bir itibar sahibi olan Soissons kontu Ivo de Neella, St. Aldemar şatosunun kâhyası Walter de Falkenberg ve sonra cesur, zeki ve basîretli Taberiye hâkimi ve nihâyet soyunun asâletiyile olduğu kadar zekâsı ve savaş tecrübesi ile de son derece temâyüz eden Raoul de Merle idiler. Ülkenin yönetimi bunların her birinin katkılarıyla gerçekleşmişti. Prenses serbest ve bağımsız bir yaşamı evliliğe tercih ederek esrarlı yaşamını sürdürdü ve fakat halka yararlı olacak bu teklif ile çok az ilgilendi. Kral onun niyetini anlayınca gerek krallığının devlet erkânını ve gerekse prinkepsliğin hâkimlerini genel bir toplantı için Trablus'a çağırdı. O ayrıca piskoposlarıyla birlikte Antakya patriğini ve erkânı ile beraber prensesi de davet etti ve kendi annesi kraliçe Melisende de maiyetiyile toplantıya geldi. Burada resmî konular üzerinde ciddi müzâkereler yapıldıktan sonra prensesin evliliği konusuna gelindi. Fakat onu ne kuzenleri olan kral ve kont, ne de yaşlı teyzeleri olan kraliçe ve Trablus kontesi, ülkeyi ve kendisini idare etmek hususunda ikna edemediler. Bir rivâyette göre de prenses bu teklifi reddetmeye, kurnaz ve açığöz

bir adam olan ve aynı zamanda prensesin budalaca niyetini destekleyerek ülkeye serbestçe hâkim olmayı amaçlayan patrik tarafından teşvik edilmişti. Toplantıda bulunanlar burada soruna hiçbir çözüm bulamadıkları için toplantıyı erteleyip, her biri kendi memleketine geri döndü.

XIX. Kral ve annesinin bu evlilik hakkında görüşmek üzere Trablus yakınında bir araya gelmeleri, fakat konuşmanın sonuçsuz kalması.

1152. Fakat bu günlerde kont [Raymond] ile kraliçe Melisende'in kızkardeşi olan eşi [Hodierna] arasında ailevî kıskançlık nedeni ile bir geçimsizlik belirmişti. Kraliçe hem bu geçimsizliği ortadan kaldırmak hem de kızkardeşi prensesi ziyâret etmek için Trablus'a gelmişti. Fakat bu uzlaştırma teşebbüsü başarıya ulaşamadığından, kızkardeşini yanına alarak birlikte hemen şehri terkettiler, fakat kont kısa bir mesafe prensese refakat edip ona veda ettikten sonra, şehir kapılarına dönünce, hiçkimsenin ummadığı bir anda, duvarlarla ön duvarlar arasındaki kapının girişinde Haşşaşîler tarafından itilerek yere düşürüldü ve burada fecî bir şekilde öldü. Burada, tesâdüfen bu yolculukta konta arkadaşlık etmekte iken, yukarıda zikrettiğimiz Raoul de

Merle de bir şövalyesiyle birlikte öldü. Kral bu sırada dinlenmek için sakın bir şekilde zar oyununa oturmuştu ve bütün bu olup bitenlerden en ufak bir malumatı yoktu. Kontun ölüm haberi duyulunca bütün şehir ayağa kalktı. Halk derhal silâhlandı ve kontun alçakça katledilmesinin intikamını almak için dili ve giysisi yabancı olan herkesi yere serdi. Bu sırada kralın dikkati gürültüye takıldı ve kontun ölmüş olduğunu duyunca üzülerək gözyaşlarını ve hıçkırıklarını tutamadı: ayrıca cenaze görkemli bir törenle gömüldükten sonra annesini ve teyzesini geri çağırttı. Bu iş tamamlandıktan sonra, kralın talimatı üzerine, ülkenin ileri gelenleri kontese ve çocuklarına itaat ettiler. Zira kont geriye biri henüz 12 yaşında Raymond [III.] adında bir oğul ve diğeri ondan daha küçük ve adı Melisende olan bir kız çocuk bırakmıştı. Kral bu işleri yoluna koyduktan sonra, annesi ve adamlarıyla birlikte Kudüs krallığına geri döndü.

XX. Türk emîrlərinin Kudüs'e karşı seferi ve kaleden huruç yapan bizimkilerin Türkler'i geri kaçırməsi.

1153. Bunun üzerinden çok geçmeden, kendi adamları arasında güçlü ve ünlü olan, aynı zamanda Kudüs'ün de zaptedil-

meden önce kendilerine ait olduğunu iddia eden ve bu baba vatanının yabancıların elinde durduğu sürece anneleri tarafından teşvik edilen Hiaraquin (Artuklu) [ailesine mensup] Türk beyleri (Mardin Artukoğullarından Hüsameddin Timurtaş ve kardeşi) kalabalık Türkmen kuvvetleriyle Kudüs üzerine yürümeğe ve burayı yeniden ele geçirmeğe karar verdiler. Böylece yaşlı annelerinin bitmeyen tahrikleri yüzünden Tanrı'nın inâyetiyle amaçlarını gerçekleştirmek için büyük bir orduyla ülkelerinden yola çıktılar. Dinlenmek ve ordularını tekrar düzene koymak maksadıyla Dimaşk'a gelip orada bir süre kaldıkları sırada, Dimaşklılar onlara bu budalaca plândan vazgeçmelerini tavsiye ettiler. Onlar bu tavsiyelere önem vermediler ve aksine daha fazla gerekli malzeme sağlayarak Kudüs'e doğru yola çıktılar. Nihâyet Ürdün üzerinden ilerleyip Kudüs'ün bulunduğu dağ bölgesine çıkarak, bütün kutsal yerlerin ve özellikle Tanrı'nın mâbedinin şehirle birlikte görülebildiği Zeytûn dağına ulaştılar. Şehirde bulunan az miktardaki insan bunu görünce -zira kuvvetlerin büyük bir kısmı Nablus'ta toplanmıştı, çünkü düşman ordusunun önce surları olmayan bu şehre yöneleceğinden korkulmuştu- Tanrı'nın yardımına sığınarak silâha sarıldılar, ateşli bir şekilde ve gayretle düşmanın karşısına çıkmak arzusuyla yanıp tutuştular. Jericho'ya oradan da Ürdün'e ulaşan yol

çok engebeli, karanlık ve uçurumlarla dolu olduğu gibi, tehlikeli bir durum arzetsmeyen geçitler de zorlukla geçilebilir. Şimdi düşmanlar, bizimkilerin mukâvemeti karşısında düzensiz olarak kaçıp kurtulmak isterken, uçurumları ve geçitleri süratli bir kaçışa izin vermeyen bu yola geldiler. Böylece bizimkilerin silâhlarıyla karşılaşmaksızın onlardan birçoğu, kayaların üzerine düşerek öldüler ve daha iyi bir yolu tutmuş olanlar da bizimkilerin eline düştüler ve ağır yaralar aldılar. Uzun süren yolculuk ve birçok zorluklar dolayısıyla halsiz düşen beygirler de bu kötü yola daha fazla dayanamadılar ve hep birlikte kışneyerek, görevlerini, binicilerini inmek zorunda bırakacak şekilde sekteye uğratıldılar. Atlarından inenler de ağır silâhlar altında ve alı-sılmamış bir biçimde bizimkiler tarafından hayvan gibi boğazlandılar. Böylece yolun üzeri birçok insan ve at cest-leriyle kaplandığı için, arkadan gelenler daha fazla ilerle-yemediler. Bizimkiler ise kendilerine büyük bir kazançmış gibi gelen, düşmanın kanına sahip olma arzusuyla, ganîmet düşünmeksizin onları heyecanla takip ettiler. Şimdi Nablus'-ta toplanmış olanlar, düşmanın bize doğru yönelmiş olduğunu duyunca, tereddütsüzce şehri terkettiler. Ürdün'e giden geçitleri tutarak, düşmanın geçişini engellemek amacıyla süratle harekete geçtiler. Gerçekten de takipten kaçıp

kurtulanlarla karşılaştılar ve o taraftan aniden saldırarak onları öldürdüler. Böylece bu günlerde, yazılı olduğu gibi, Tanrı'nın eli düşmanların üzerine indi: " çekirgeden artakalanı yelek yedi " (39). Çünkü atlarının sürati ya da kendi çabaları sayesinde takipten kaçarak kurtulmuş gibi görünenler de o taraftan saldıranların kılıçları altında öldürüldüler. Fakat geriye kalmış olanların önde bulunanlarından birkaçı geçitleri tanımadıkları için, Ürdün'e gittikleri sırada bu vahşi kargaşaya yem oldular. Böylesine mağrur ve biniciliğine güvenerek buraya gelmiş olan binlerce insan, eriyerek korku ve panik içerisinde ülkelerine geri dönmeye mecbur kaldı. Bu günlerde onlardan 5 000 kişi ölmüş olmalıdır. Bu olay 23 Kasım 1152 tarihinde, kral Baudouin [III. J'in yönetiminin dokuzuncu yılında oldu. Bizimkiler zengin savaş ganîmetleriyle Tanrı'ya hamd ve sena etmek üzere Kudüs'e geri döndüler (40).

XXI. Kral ve kontların Askalân varoşlarını yağmalamaları ve şehri kuşatmaları.

1153. Tanrı tarafından bu zafer bahşedildikten sonra

39) Kitabı Mukaddes, Yoel, 1, 4. Bu ayette adı geçen üç ibrance kelimenin, çekirgenin farklı cinsleri olması muhtemeldir.

40) Bu olaylar için ayrıca bk. İbn al-Kalânisî, ayn. esr., s. 295, 297-300, 302.

bizimkiler yeni bir ümide kapıldılar ve Tanrı onların kalplerini öyle bir şeye yöneltti ki, ortak bir karardan sonra kendilerini tehdit eden komşularına, özellikle de Askalân halkına herhangi bir şekilde zarar vermeyi düşündüler. En uygunu olarak şehrin çevresinde bulunan ve halkına büyük faydalar sağlayan meyve bahçelerini tamamen imha etmeyi ve halka hiç olmazsa bu suretle zarar vermeyi kararlaştırdılar. Bu amaçla krallığın bütün kuvvetleri, ilerisini düşünmeksizin, plânlarını uygulamak üzere adı geçen şehrin önünde toplandılar (41). Fakat şehrin önünde bulundukları sırada Tanrı'nın harikulâde iradesiyle şehir halkı belâyâ uğrayarak, beklenmedik şekilde daha büyük bir işe giriştiler. Ordumuz şehrin önünde belirince halk öyle bir korkuya kapıldı ki, duvarların önünde artık bir tanesi bile görünmeyecek şekilde şehre kaçmak için yarış ettiler. Bizimkiler halkın nasıl bir korkuya kapıldığını görünce Tanrı'nın yöneltmesiyle, şehri kuşatmaya karar verdiler. Krallığa derhal haberciler gönderilerek bütün evde kalmış olanlara, Tanrı'nın onlara verdiği güçle belirtilen gün şehrin önünde olmaları bildirildi. Bu çağrı üzerine hepsi sevinçle ve tereddütsüzce gelerek kardeşleriyle birleştiler. Böylece herkesin bilmesi

41) Kudüs krallığı ordusunun Askalân önüne gelişi 25 Ocak 1153 tarihindedir. Krş. Runciman, ayn. esr. , II, s. 283.

gereken nokta, bu işte ısrar etmeye kesin kararlı oldukları, birbirlerini överek bedenî bir gösteri sergileyerek, yemin ettikleri ve şehri zapt edene kadar kuşatmadan vazgeçmek istemedikleridir. Krallığın bütün savaşçı kuvvetleri silâh altına alındıktan sonra, kral ve patrik, krallığın akıllı ve yetenekli ileri gelenleriyle ve birlikte taşıdıkları Gerçek Haç'la ve alâmetlerle, 25 Ocak'ta adı geçen şehrin önünde karargâh kurdular. Burada kilise mensuplarından aşağıda adı geçenler vardı: Kudüs patriği Fulcherus, Tyrus başpiskoposu Petrus, Kaysâriye başpiskoposu Baudouin, Nazareth başpiskoposu Robert, Akkon piskoposu Fredericus, Bethlehem piskoposu Gerald ve ayrıca bazı manastır başrahiplerine ilâveten Templier şövalyeleri Üstâdı Tremelai'lı Bernhard ve Hospitalier'lerin Üstâdı Raymond. Dünyevî erkândan da şunlar: Hugue d'Ibelin, Philippe de Nablus, Onfoi de Toron, Symon de Tiberias, Sayda'lı Gerhard, Guido de Bernthus, Montreal'li Moritz, Renaud de Châtillon, Walter de St. Aldemar ki, bunların son ikisi kralın hizmetine girmişlerdi. Şimdi cadırlar çepeçevre kurulduktan ve komutanlara yerleri gösterildikten sonra, başlanmış olan işi gerçek bir çalışkanlıkla yürütmeye devam ettiler ve bütün kuvvetlerini bu önemli girişime sarfettiler.

XXII. Şehrin durumunun tasviri.

1153. Askalân deniz kıyısında bulunan beş Filistin şeh-
rinden biridir. Yarım daire şeklinde yapılmış olup, doğu
yönüne içeriye doğru kavis çizerek uzanan sınırları, deniz
kıyısı boyunca uzanır. Fakat şehir sanki bir çukurun içeri-
sinde imiş gibi denize doğru meyillidir, çevresi de taştan
daha sağlam bir sıvayla sıvanmış ve üzerinde birçok kule
bulunan kalın bir surla çevrilidir. Şehri ayrıca aynı kalın-
lıkta ve özel surette sağlamlaştırılmış olan dış duvarlar
kuşatır. Duvarların içinde ve yakınlarda kaynak yoktur, buna
karşılık şehrin içinde de dışında da leziz ve içilir suyu
olan kuyular ve tedbir olmak üzere yağmur suyunu biriktiren
sarnıçlar vardır. Duvarların çevresinde kalın ve yüksek
kuleler sayesinde en iyi şekilde korunan dört tane kapı
bulunur. Bu kapılardan birincisi ve doğuya doğru olanının
adı Büyük kapıdır ve kutsal şehre karşı durduğu için Kudüs
kapısı da denir. Bu kapının şehre siper olmuş gibi görünen
çok yüksek iki kulesi vardır ve buna dış duvarda bulunan ve
ana kapıya birkaç geçit veren dört kapı ile ulaşılır. İkin-
cisi batı tarafındadır ve halkı denize ulaştırdığı için adı
Deniz kapısıdır. Üçüncüsü güneye, yukarıda şöhreti dolay-
ısıyla hatırladığımız Gazze şehrine doğrudur. Güneybatıya
doğru olan dördüncü kapı, adını aynı kıyıda bulunan komşu

şehir Yafa'dan almıştır. Şehrin bulunduğu kıyı öyle elverişsizdir ki, gemilerin yanaşmasına uygun emniyetli bir yer veya kıyı yoktur. Kıyı daha çok kumla doludur ve deniz dalgalı olduğu için yalnız rüzgârsız olduğu zaman tehlikesizce yaklaşılabilir. Şehrin etrafındaki zemin tamamen kumla örtülüdür ve birkaç küçük vadi hariç olmak üzere -ki bunlar gübreleme ve sulama yoluyla halka biraz tahıl ve sebze sağlayacak şekilde verimli yapılmıştır- tarıma elverişli değildir. Bununla birlikte çevre, asma ve yemiş ağaçlarının yetişmesine müsâittir. Şehrin, saçı bitmemiş olanların dahi halîfenin hazînesinden (beytûlmâl) ücret aldığı çok sayıda nüfusu vardır. Sözü edilen efendi ve adamları, savunma konusunda büyük gayret gösterdiler, çünkü bizimkilerin bu şehri aldıktan sonra, Mısır üzerine yürüyecekleri kanaatinde idiler. Bu yüzden şehri bir ön savunma hattı olarak gördükleri için, bizimkiler boşuna yere çaba sarfederken, yılda dört kez karadan ve denizden- kendilerine barış ve sükûnet sağlaması için- yardım gönderdiler. Nitekim, belirli zamanlarda şehre büyük masraflarla silâh, yiyecek maddesi ve yeni kuvvetler göndererek bizimkilerin buradaki faaliyetlerine karşı, şehir halkının daha az korkmasını sağlamak istemişlerdi.

XXIII. Kuşatmanın devamı.

1153. Şimdi bizimkilerin kuşatmaya karar verdikleri bu şehir, Tanrı'nın kutsal ülkenin geri kalan kısımlarını hristiyan halkına bahsettiğinden beri hemen hemen elli yıldan fazladır, kuvvetli bir rakip olarak bizimkilere mukâvemet etti. Onun zaptedilmesi zor ve imkânsız bir işti; çünkü tahminlerin aksine dış istihkâmlar, surlar, burçlar ve sedlerle sağlamlaştırılmış şehir, silâh ve yiyecek maddesi ile de takviye edilmişti. Ayrıca bu şehrin halkı, kuşatma devam ettiği sürece, sayı olarak kuşatanlardan iki misli fazla idi. Şimdi kral, patrik, Tyrus başpiskoposu Petrus, krallığın diğer büyükleri, prensler ve kilisenin diğer din adamları tek tek diğer şehirlerin halkıyla birlikte şehri kara tarafından ciddi bir şekilde kuşattılar. Krallığın büyük prenslerinden biri olan Gerhard de Sidon da, 15 gemiden oluşan filosuna emrederek, kuşatılanların giriş ve çıkışlarını deniz tarafından kesmek istedi. Bizimkiler hemen hemen her gün yaya ve atlı birliklerle şehre devamlı saldırıyorlardı. Fakat kuşatılanlar güçlü bir savunma yapıyorlar kadınları ve çocukları için, özellikle de hürriyetleri için cesâretle savaşıyorlardı. Bu çatışmalarda, böyle savaşlarda alışılmış olduğu gibi üstünlük, bir o tarafa bir bu tarafa

geçiyordu, ancak muhakkak ki, bizimkiler kendi açılarından daha şanslı bir durumda idiler. Ordugâhta her çeşit yiyecek ve silâh bol miktarda bulunduğu için, bizimkiler kendilerini cadırlarında, duvarlarla çevrilmiş bulunan evlerinden daha fazla emniyet ve huzur içinde hissediyorlardı. Bizimkilere karşı şehrin içinde bulunanlar gecelerini genellikle uykusuz geçirdiler; bu süre içerisinde surlarda özel bir itina ile nöbet tuttular ve bizzat büyükler de halkın kendi arasında değiştirdiği nöbetten geri kalmadılar. Onlar surların etrafında ve burçlarda, dışarı çıktıkları sırada getirdikleri ve geçitleri gündüz gibi aydınlatan camdan başlıklı yağ lambaları kullandılar. Bizim ordugâhımızda da belirli bir süre için grup nöbetleri konuldu ve eksiksiz bir şekilde tutulmasına özen gösterildi, çünkü şehirden gece hücumları yapılabileceğinden veya Mısır'lıların yardıma gelip, beklenmedik saldırılar yaparak ordumuza zarar vereceğinden korkuluyordu. Aynı şekilde Gazze şehrinde ve daha başka yerlerde, düşmanların gelişini mümkün olan en hızlı şekilde haber verebilecek nöbetçiler bulunuyordu.

XXIV. Kuşatmanın 2. ayında hacıların gelişi.

1153. Kuşatma böyle iki ay sürdükten sonra, Paskalya

bayramı kalabalık bir hacı kitlesinin mûtaber geçiş zamanına rastladı. Şimdi genel bir karara göre, ordudan bazıları gönderilerek, halktan denizci olanlar ile hactan sonra geri dönmek isteyenlere mani olmaya çalışıldı ve bunlar Tanrı adına girişilen kuşatmaya katılmak için toplanmaya ve büyük küçük bütün gemilerini getirmeye davet edildiler. Birkaç gün içinde aniden hepsinin müsâit rûzgârıla şehir önüne gelmeleri, büyük bir hacı kitlesinin, atlı ve yayaların ordumuza katılması ve ordunun çoğalması olayı gerçekleşti. Ordugâhımızda sevinç ve zafer ümidi hüküm sürerken, buna karşılık düşmanın korku ve telâşi gittikçe artıyordu. Bizimkiler tarafından böyle sık sık meydan okunduğu için ve kendi kuvvetlerine güvenleri kalmadığından, çok seyrek şehirden dışarı çıkabiliyorlardı. Sık sık Mısır'daki halîfeye haberciler göndererek, acele yardımlarına gelinmediği takdirde mağlup olmak zorunda kalacaklarını bildiriyorlardı. Halîfe de görevlendirdiği adamlarına derhal bir filo hazırlamalarını, birlikler temin etmelerini, büyük gemileri silâh, yiyecek maddesi ve makinelerle donatmalarını emrederek, reisler tayin etti ve onlara gerekli ücretleri ödeyerek, en çabuk şekilde teşebbüse geçmek için herşeyi yaptı. Bu arada bizimkiler de çok para vererek gemiler satın aldılar ve bu gemilerin direklerinden muazzam yükseklikte bir tahta kule

yaptırıp bunu içten ve dıştan otlarla ve ağaç kabuklarıyla yangına ve diğer tehlikelere karşı korudular. Böylece şehre karşı bu taraftan savaşıacak olanlar en iyi şekilde siper altına alınmış olacaktı. Gemilerin geri kalan tahtalarından surları yıkmak için mancınıklar yaparak, uygun yerlere yerleştirdiler. Ayrıca bu tahtalardan adı skrophe olan başka bir makine çeşidi de yaparak, bunlar sayesinde siperlerin yolunu açabildiler. Yaptıkları kulenin en kolay şekilde duvarın hangi tarafına yerleştirileceğini belirlediler. Bu aletler sayesinde siperlerin büyük bir kısmı kazılıp, bu işler gerektiği şekilde düzenlendikten sonra, büyük bir gürültü içerisinde kuleyi duvara dayadılar. Şimdi aynı yerden [kulenin üzerinden] bütün şehri görebiliyorlar ve yakınlardaki burçlarda bulunanlarla göğüs göğüse savaşıyorlardı. Şehir halkı yayları ve oklarıyla derhal en şiddetli savunmayı yaptı. Fakat bütün çabalarına rağmen, kulenin içinde bulunup bunu hareket ettirenleri yaralayamadılar. Şimdi bütün halk hep birlikte, surun kuleye doğru bulunan kısmına akın etti ve içlerinden en güçlülerini kendi kuvvetlerini denemek maksadıyla kulenin içerisinde bulunanlara karşı döğüşmek üzere ön sıraya sürdü. Duvarın diğer bölümlerinde de bir önceki günden daha hafif olmayan, fakat her iki tarafın da fazla yaralı ve ölü vermediği şiddetli savaşlar

eksik değildi. Biz bu kuşatmada gerek bizimkilerin ve gerekse düşmanların göstermiş olduğu özel kahramanlıkları da işittik fakat genel olayları anlattığımız için ayrıntılar üzerinde fazla duramayız.

XXV. 5. Ayda Mısır donanmasının gelişi.

1153. Bizim komutanlarımız şehri beş ay kuşatma altında tuttuktan sonra düşman kuvvetleri tükenmiş gibi görüldüğü ve bizimkilerin şehrin zaptedileceğine dair ümitleri gittikçe artmakta olduğu bir sırada müsâit rüzgârla birlikte anîden Mısır filosu gözüktü. Bunu Askalân'dan görenler ellerini havaya kaldırarak bizimkilere yüksek sesle, eğer yakında ölmek istemiyorlarsa onlar için geri dönmek zamanı geldiğini söylediler. Filomuza komuta eden Sayda hâkimi Gerard ise düşmanın şehre yaklaştığını görünce, sahip olduğu az sayıda kadirga ile birlikte filoya karşı çıkmak ve demir atmasını engellemek istedi, fakat sayıca çoklugundan korkarak kısa süre sonra kaçmaya yöneldi. Rivâyete göre bu filo, Mısır hükümdârının şehre yardım için gönderdiği silâh ve yiyecek maddesiyle donatılmış harikûlâde 70 kadirga ile birlikte, son derece büyük diğer gemilerden oluşuyordu. Düşmanlar bu

yeni takviyeyi aldıktan sonra yeniden canlandılar ve şimdiye kadarkinden daha heyecanlı ve sıkça bizimkilerle savaşa girdiler. Bizimkileri tanıyan halkın dikkatli olmasına karşın yeni gelmiş olanlar şan ve şeref kazanmak, kuvvet ve yigitliklerini göstermek istediler, fakat bizimkileri tanıyana kadar çok ölü verdiler ve bundan sonra bizimkilere daha seyrek ve dikkatli bir şekilde hücum düzenlediler.

XXVI. Antakya prensesi Constance'ın, Renaud de Châtillon ile evlenmesi. Nureddin'in Dimâşk'ı zaptı.

1153. Askalân önünde bunlar olurken, Antakya prinkepsi Raymond'un dul eşi Constance, kendisiyle evlenmek isteyen birçok soylu ve yüce kişileri beğenmeyip reddettikten sonra gizlice tanınmış bir şövalye olan ve bir süreden beri hizmetinde bulunan Renaud de Châtillon'u, kendine eş olarak seçti. Fakat Constance, yeğeni bulunduğu ve aynı zamanda prinkepsliğin koruyucusu olan [Kudüs] kralının, kararını tasvip etmesine kadar bunu kimseye açıklamak istemedi. Adı geçen Renaud derhal karargâha gidip krala meseleyi arzetti ve onun iznini aldıktan sonra, daha önce [Raymond gibi] mükemmel bir eşi olan böyle güçlü ve seviyeli bir kadının

kendisi gibi sıradan bir şövalyeyi eş olarak seçmesine çok şaşırması olduğu halde Antakya'ya döndü. Bu esnada akıllı ve ileri görüşlü Nureddin, askerî ve idarî işleri elinde tutan ve kendisine en büyük mukâvemeti göstermiş bulunan Dimaşk hâkiminin kayınpederi olan Unur'un öldüğünü haber alınca ve Kudüs kralının bütün kuvvetleriyle uzun zamandan beri Askalân'da meşgul olduğunu görünce, onun bu kuşatmayı uzun müddet sürdüremeyeceğini düşünerek, Dimaşk'lılara yardım etmek ve hâkimiyetine almak için kalabalık bir orduyla Dimaşk'a yöneldi. O, burada kendisine ellerini uzatan Dimaşk'lıların isteğiyle işe yaramaz ve sefîh bir adam olan Dimaşk melîkini [Abak] tahttan indirip, onu ebedîyyen yerinden yurdundan ederek bir kaçak gibi doguya gitmeye zorladı. Bu yüzden bizimkilerin durumu az kötüleşmedi de değil, nitekim bizimkilere yarı bağımlı olan ve tâbi gibi yıllık vergi veren güçsüz bir adamın yerine şimdi kudretli bir rakibe sahip olduk. Çünkü Tanrı'nın dediği gibi -ona karşı gelen ülkeler cöl olacaktır- böyle birbirleriyle ittifak eden birçok krallık bu bağlantı sayesinde düşmana karşı savunma için daha büyük güç kazandılar. O, Dimaşk'ı kuşatıp hâkimiyetine aldıktan sonra, Askalân'a uzaktan bazı yardımlar yapabilmek için, krallığın dış sınırında bulunan Banyas'ı kuşattı. Bu kuşatma ile bizimkilerin yardıma geleceklerini ve Askalân kuşatması-

nı kaldıracaklarını umuyordu. Fakat Tanrı'nın merhametli yardımıyla onun tasarıları boşa çıktı ve her ikisini de elde edemedi. Çünkü kuşattığı şehirde başarılı olamadı ve bizimkiler Tanrı'nın yardımıyla Askalân'ı teslim zorladılar. Hemen hemen aynı tarihte Sayda piskoposu Bernhardus'un ölümünden sonra, St. Habakuk veya diğer adıyla St. Joseph Arimathea tarikatının devamlı koro reisi olan başrahip Amalrich Sayda piskoposluğuna seçildi. Basit, zahit ve ahlâk bakımından çok temiz bir hayat tarzı süren bu adam kuşatmadan uzun süre uzaklaşamayacağı için, söylendiği gibi Lidda kilisesinin içerisinde Sûr başpiskoposu Petrus'un eliyle takdîs edildi.

XXVII. Kuşatma altındaki Askalân'ın mukâbil taarruzu.

1153. Bu arada Askalân'da bulunanlar, bütün gayretleriyle şehre karşı başlatmış oldukları kuşatmada sürekli savaşmayı ve Büyük kapının üstünde, şehir halkı ile çarpışmayı durdurmadılar. Ayrıca kapıları ve surları mancınıklarla sürekli sarstılar. Şehre fırlatmış oldukları büyük taşlarla surlar içerisinde bulunan evleri tahrip ettiler. Bu suretle kuşatılanlardan birçokları öldüler. Fakat kulenin içerisinde

olanlar, sadece surlar üzerindeki muhafızları değil, işleri dolayısıyla şehirde dolaşanları da ok atışları altında tuttular; öyle ki, halka verilen diğer ağır zararlar bunların yanında hafif kalıyordu. Bu yüzden halk kendi arasında müzakere ederek, bu işlerde tecrübeli olanların tavsiyesi ile tehlikeli olabilecek bir teşebbüse girişmeye, yani kuleyi kolay tutuşan kuru odunlarla yakmaya karar verdiler, çünkü içinde bulundukları baskıdan kurtulabilmek için başka bir çıkar yol yoktu. Böylece kendi kurtuluşlarını halktan sonra düşünen birkaç kudretli ve cesur adam ortaya çıktı ve bunlar gereken odunları, büyük bir tehlike içerisinde, makine ile duvarların ortasındaki yere üstten fırlattılar. Kuleyi tutuşturabilecek kadar büyüklükte görünen odun yığını temin ettikten sonra, zift, yağ ve ateşi kuvvetlendirecek diğer maddeleri de döktüler. Onlar odunları ateşe verdikten ve Tanrı'nın yardımı ile ateş biraz kuvvetlendikten sonra, doğudan esen ve ateşin bütün gücünü şehrin surlarına çeviren kuvvetli bir rüzgâr çıktı. Alevi şiddetlendiren ve sürekli surlara doğru çeviren bu rüzgâr bütün gece esti ve sabah şafakla birlikte, bütün orduyu ürküten bir gürültüyle, surları bir burçtan diğerine kadar kül haline getirerek yıktı. Surların bu kısmında bulunan fakat yangından zarar görmeyen kule de bu sırada yıkıldı. Kulenin üstündekilerle

yanlarındakiler yere düştüler. Duvarların yıkılmasının meydana getirdiği gürültü üzerine bütün ordu silâha sarıldı ve Tanrı'nın lütfûyla açılan gediklere yöneldi. Fakat Temp-lier şövalyelerinin üstâdı olan Tremelai'li Bernhard herkesten önce geldi ve içeriye kimseyi bırakmayıp, [tarîkat] kardeşleriyle geçişi işgal etti, çünkü söylentiye göre en zengin yağmayı daima içeriye ilk girenler yapıyordu, zira bizde kanun gücü haline gelen bir alışkanlığa göre, bir şehir zaptedildiği zaman herkes ele geçirdiğini kendisi ve vârisleri için alabilirdi. Ancak şehir istisnasız herkes içeriye girdikten sonra da yeteri kadar ganîmet sundu, lâkin kötü bir başlangıcı olan ve yanlış zihniyetle başlanan bir girişimin iyi bir sonla bitmesi çok nadirdir, zira kötü yağma hiç fayda sağlamaz. Şimdi hasisliklerinden dolayı hiç kimseyi yağma için içeri bırakmayanlar, burada hakettikleri gibi ölümü de yalnız buldular. Onlar yaklaşık kırk kişi olarak şehre girdiler ve kimseyi içeri girmeye bırakmadıkları sırada, canlarının kaygusuna düşmüş olan savunmasız halk, bu az sayıdaki içeri girenleri görünce yeniden cesaretlenip onlara kılıçlarla saldırarak öldürdü. Onlar saflarını yeniden tanzim edip, daha önce atmış oldukları silâhlarını tekrar aldılar, yeni bir cesâret ve kuvvetle, aceleyle duvarın yıkılmış olan tarafına yığıldılar. Gemilerinden

alabildikleri sert ağaclar ve koca koca kirişlerle açılmış olan gedigi doldurdular, yarışircasına girişi kapatmaya gayret ettiler. Yanmış olan duvarın her iki tarafında bulunan ve ateşin şiddetinden dolayı terketmek zorunda kaldıkları kapıları şimdi tekrar sağlamlaştırarak yeniden savaşa hazırlandılar. Pek fazla olmamakla birlikte bizimkilerden rastladıklarını telef ettiler. Kulede bulunanlar ise, aşağıda en sağlam giriş üzerinde bulunan makinenin yaralandığını ve üzerinde durdukları temelin sağlam olmadığını bildikleri için, çok az güç ve heyecanla savaştılar. Bizimkilerin göstermiş oldukları telâş üzerine düşmanlar, ölenlerin cesetlerini duvarların üzerine asarak, sarfettikleri sözler ve yaptıkları işaretlerle, taşkınlık içerisinde sevinçlerini gösterdiler. Fakat bu taşkınlık üzüntüyle son buldu ve akibet şu sözün gösterdiği gibi oldu: "Kırgından önce kibir ve düşmeden önce mağrur ruh gelir. "(42). Fakat bizimkiler ise tam aksine telâşlı ve şaşkın bir halde, ürkekçe zaferden endişeli idiler.

42) Kitabı Mukaddes, Süleymanın Meselleri, 16, 18.

XXVIII. Bizimkilerin kuşatmaya devam konusunda karar vermeleri.

1153. Bu arada kral, bu fena durum dolayısıyla müteessir olarak, prensleriyle birlikte patriği, Sûr başpiskoposunu ve diğer kilise mensuplarını huzuruna topladı. Hepsi Kutsal haçın önünde (zira onun çadırında toplanmışlardı) bu durum değişikliği ile ne yapılması gerektiğini, büyük bir endişe içerisinde müzâkere ve müşâvere ettiler. Fakat bunlar Allah korkusu içinde tartışmakta iken farklı düşüncelerde idiler, çünkü bazılarına göre burada çok uzun süredir gereksiz zaman ve emek kaybedilmişti. Şövalyelerin bir kısmı da, prenslerin bir çoğunun ölü ve yaralı olduğunu, yardım kaynaklarının tükendiğini, bizimkilerin zayıfladığını, düşmanların ise kuvvetlerini yeniden bol miktarda takviye edeceği için şehrin zaptedilemeyeceğini söyleyerek, en iyisinin geri dönmek olduğunu ileri sürdüler. Fakat daha akıllı olan diğerleri, amaçta sebat edilmesi gerektiği, onları hiçbir zaman terketmeyen Tanrı'ya güvenerek, onun yardımına sığınmanın doğru olacağı kanısıyla, iyi başlanan bir girişimin, sonunun da iyi biteceğini ileri sürdüler. Bunlar ayrıca çok para ve zaman harcadığını, fakat Tanrı'nın geciktirmiş olduğu bir zaferi sadece inançlılara vadettiğini söylediler.

" Siz keder çekeceksiniz, fakat kederiniz sevince dönecektir"(43), " Çünkü her dileyen alır, arıyan bulur ve kapıyı çalana açılır. "(44). Bu ve benzeri konuşmalarla diğerlerini geri dönme düşüncesinden alıkoymak için iknâ etmeye ve cesur kişiler olarak amaçlarında direnmek için teşvik ettiler. İlk görüşün sahipleri dünyevî erkândan olanlardı ve kral da onların fikirlerine yönelmekten usanmış gibi görünüyordu. Patrik ve ruhbanlarıyla birlikte Sûr başpiskoposu, Hospitalier'lerin üstadı Raymond ve bu tarîkatın mensupları karşıt düşüncede idiler. Böylece şimdi iki görüşe ayrıldıklarında ve farklı görüşlerini haklı sebeplere dayandırmaya çalıştıklarında, Tanrı'nın merhameti gerçekleşti. Patriğin sağlam dayanağa sahip olan daha tutarlı görüşleri en iyisi olarak belirdi. Böylece hepsi, görüş birliğiyle Tanrı'ya dönmeye ve onun yardımına güvenerek, çabalarının başlangıçtan zirveye ulaşması için girişimlerini sürdürmeye karar verdiler. Nitekim sözbirliğiyle yeniden silâha sarılarak, trompetler kaldılar. Bütün halkı borozanlarla ve tellâllarla savaşa çağırdılar; kardeş kanının öcünü almak için alışılmamış bir heyecanla surların önüne doğru yürüdüler ve büyük bir savaş isteğiyle düşmanı, mücâdele için dışarıya çağırdılar. Ordu-

43) Kitabı Mukaddes, Yuhanna, 16, 20.

44) Kitabı Mukaddes, Matta, 7, 8.

muz henüz fazla kayba uğramadığı için taze kuvvetlere sahip olduğundan, gücünün bütün şiddetiyle düşmanın üzerine yürüdü ve öyle şiddetli saldırdı ki, müslümanlar hayret içerisinde kaldılar. Buna karşılık düşmanlar da güçlü bir savunma yapmayı denediler, fakat savunmaları boşuna idi ve bizimkilerin hücumunu durdurup kılıçlarından kurtulamazlardı. Bu gün eşit olmayan kuvvetler savaştılar, bizimkiler, yani atlılar ve yayalar, üç gün önce kendilerini önemli kayıplara uğratan ve büyük bir kısmını öldüren düşmanlardan galibiyeti ele geçirdiler. Şehirde, efradının kaybından dolayı yas tutmayan hiç aile kalmadı ve halk öyle bir üzüntü içerisinde düştü ki, şimdiki tehlike ile karşılaştırılırsa önceki sıkıntıları çok hafif kalıyordu. Kuşatmanın ilk gününden bu ana kadar böylesine büyük zarar ve kayba hiç uğramamıştı. Ordunun gücü bitmiş, şehirdeki ileri gelen kimseler ölmüş, kudret ve güvenlerini kaybetmişler ve artık ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Alınan genel bir kararla, halkın ileri gelenlerinden birkaçını -bu sürede ölümlerini birbirlerine göndermek ve onlara karşı son görevlerini yapmak üzere- ateşkes için krala gönderdiler. Bizimkiler bu öneriyi kabul ettiler ve ölümler karşılıklı geri verilerek törenle gömüldüler.

XXIX. Askalân halkının ümidini kaybetmesi.

1153. Şimdi onlar Askalân'da ne kadar çok ölü verdiklerini ve Tanrı'nın kendilerine nasıl şiddetli davrandığını görünce acıları yenilendi ve kalpleri üzüntü ve korkuya kapıldı. O gün felâketi zirveye çıkaran şöyle bir şey oldu; onlardan kırk cesur adam koskoca bir kirişi gereken yere taşırken, bizim makineden fırlatılan büyükçe bir taş rastlantı sonucu bu kirişin üstüne düştü ve taşıyıcıların hepsi hemen orada ezildiler. Bu ağır koşullar altında sefâletlerinin ağırlığını çekemeyecek bir durumda iken bütün halk; bebeleri göğüslerinde analar ve ömürlerinin son nefesine gelmiş olan ihtiyarlar dahi, hayatta kalmış olan şehir ileri gelenleri tarafından genel bir görüşme yapmak için toplantıya çağrıldı. Burada akıllı ve belâgatlı kişiler halka şöyle hitap ettiler: "Bu surların içinde oturan Askalân'lılar bilirler. Elli yıldır bu demirden halk ile yaptığımız tehlikeli, şiddetli ve amacından hiçbir zaman şaşmamış olan savaş tecrübelerinizden bilirsiniz. Babalarınızın ne kadar sık olarak onlar tarafından yenildiğini ve o babaların oğullarının da, ne kadar sıkça doğduğumuz bu yerleri, kadınlarımızı, çocuklarımızı ve daha da fazlası özgürlüğümüzü koruyabilmek ve onları defetmek için savaşa girdiğini bilir-

siniz. Şimdi Batı'dan bize gelen bu biktırıcı halkın, Kilikya'daki Tarsus'tan Mısır'a kadar bütün ülkeyi hâkimiyeti altına almış olmasından beri 54 yıl geçti. Atalarımızın cesâreti ve gayreti sayesinde yalnız bu şehir böyle hasımların ortasında zarar görmeden elde tutulabilmiştir ve bugünkü durumla karşılaştırırsak, şimdiye kadar çok az ya da hiç böyle baskı altında tutulmamıştır. Savunma için bugüne kadar sahip bulunduğumuz güce şimdi de sahibiz, fakat ordumuz yıpranmış, yardım kaynakları tükenmiştir. Dış işlerin külfeti, inatçı düşmanlarımızın gittikçe artan sayıları ve insanlarımızın katlanmak zorunda kaldıkları dertler kuvvetimizi yıpratmıştır. Şehrin büyükleri -şayet kabul ederseniz- bütün halk adına en iyisinin, mevcut şartlarda, bizi kuşatmış bulunan bu güçlü kralla elçiler göndererek, kadınlar, köleler, hizmetçiler ve sahip olduklarımızla serbestçe göçetmek ve bu eziyetlere son vermek için, şehri teslim etmeyi ızdırapla söylemek görüşündedirler. "

XXX. Askalân'ın teslimi.

1153. Bu konuşma hepsine doğru geldi ve bu gibi durumlarda olduğu gibi genel bir alkışla kabul edildi. Bunun üzerine

halkın arasından akıllı, ileri görüşlü ve saygıdeğer kişiler seçildi. Bunlar ateşkes için izin alıp karargâha gelerek yukarıda belirtilen önerilerle kralın huzuruna çıktılar. Onların isteği üzerine bütün devlet erkânı toplandıktan sonra, önerilerine göre oturum açıldı. Kral bir an elçilerden ayrılarak, varılan kararı prenslerine açıkladı. Bunlar sevinçten gözyaşları döktüler, ellerini ve gözlerini göğe kaldırarak lââyık olmayan kullarına böyle lütuflarda bulunduğu için yaradana teşekkür ettiler. Elçiler tekrar huzura getirtilip, alınan karardan sonra, teklif edilen şartlarla, üç gün içinde onların, şehrin terkedilmesini kabul ettikleri cevabını verdiler. Elçiler bunu tasdik ettiler, ancak anlaşmanın bir yeminle kuvvetlendirilmesini istediler. Kral ve adamları törenle ve bedenî olarak bu antlaşmaya sâdık kalacaklarına dair yemin ettikten ve kralın isteği üzerine onlar tarafından rehine bırakıldıktan sonra, bizim zaferimizin işareti olarak, şehrin en yüksek burcuna bayrak çekmek üzere birkaç şövalyemizle birlikte ve sevinçle kendi adamlarının yanına geri döndüler. Ordumuz, özlemle beklediği kraliyet sancağını şimdi en yüksek burçlarda dalgalanırken görünce, sevinç gözyaşları döktü, haykırıışları ta göğe kadar yükseldi ve şöyle dediler: "Lütûf, kendisine inananları hiçbir zaman terketmeyen Tanrı'nındır, lütûf onun adının azâmetidir, zira

o kutsaldır ve biz bugün onun mucizesini gördük. " Fakat şu da oldu; halk bizimkilerden olan korkularından dolayı, anlaşmada belirtilen üç gün yerine iki gün içinde kadınları, çocukları, köleleri, hizmetçileri ve sahip olduklarıyla birlikte şehri terketti. Kral ise söz vermiş olduğu gibi onların barış içerisinde gitmesine müsaade etti ve yanlarına, çölde bulunan eski Laris şehrine kadar kılavuzlar kattı. Bunun üzerine kral ve patrik, krallığın diğer devlet erkânıyla ve kilisenin din adamlarıyla beraber, halkın ve ruhbanın da refakatinde olarak ilâhiler ve şarkılarla şehre girdiler ve [Kutsal] haçı, şehirde bulunan ve daha sonra havari Paulus'a hasredilen mabede taşıdılar. Şimdi burada merasimle dinî âyin yaptıktan ve Tanrı'ya şükrettikten sonra, kendilerine tahsis edilen evlere gittiler ve anılmaya değer bu günü sevinç ve neşe içerisinde geçirdiler. Kilisenin işlerini düzenledikten birkaç gün sonra patrik, belirli sayıda kanoniker din adamı tayin etti ve bunlara praebend denilen bir gelir bağladı. Bethlehem piskoposu Gerald'ın karşı çıkmasına rağmen, bir salonda toplanarak, Kutsal Mezar Kilisesi'nin daimi heyeti ile Absalo adında birini kilisenin piskoposu olarak tayin etti. Fakat daha sonra bunu, sözü edilen Bethlehem piskoposu duydu ve papaya başvurup etki ederek, patriğin buraya tayin etmiş olduğu piskoposu bu

görevden uzaklaştırmasını ve Askalân kilisesinin mülkleriyle birlikte kendisine ve Bethlehem kilisesine verilmesini rica etti. Kral bundan sonra, annesinin tavsiyesiyle, şehrin içinde ve önünde bulunan malları ve mülkleri savaşta yararlık gösterenlere paylaştırdı, bazı şeyleri de satarak şehri genç kardeşi Yafa kontu olan Amaury'ye hediye etti. Adı geçen şehir, 12 Ağustos 1154'te Baudouin (III.)'in yönetiminin onuncu yılında zaptedildi, fakat Askalân halkına büyük bir musîbet rastladı. Kralın kendilerine yol kılavuzu olarak katmış olduğu kimseler onları bıraktıktan sonra, cesur fakat sadâkatsiz bir adam olan Nocquin adındaki bir Türk -ki bu adam onlara ücretli olarak hizmet ediyordu- onlarla beraber Mısır'a gitmek istediğinden yürüyüşe katılmıştı, fakat artık kılavuzsuz kaldıklarını görünce, alçakça ve merhametsizce üstlerine baskın yaptı, mallarını alarak, onları çaresizlik içerisinde çölde bıraktı.

3. O N S E K i Z i N C i K İ T A P

I. Antakya patriğinin, prinkepsin kötü muamelesine uğraması. Bütün ülkede başgösteren büyük bir kıtlık.

1153. Bu arada Antakya prinkepsinin dul kalmış olan eşiyle evlenen Renaud de Châtillon, yukarıda sözünü ettiğimiz patriğe karşı şiddetli bir nefrete kapıldı, çünkü bu adam ta başından beri bu evliliği iyi karşılamamıştı ve şimdi bile aynı kanıda idi. Büyük bir otorite sahibi, zengin ve güçlü bir adam olan patrik, Renaud'un kişiliği ve tutumu hakkında, genel bir çerçeve içerisinde samimi olarak ve sıkça kâfi derecede konuşmuştu. Bu sözler sık sık olduğu gibi, onu patriğe karşı tahrik etmek için Renaud'a iletildi. Bunun üzerine prinkeps, patriğe karşı öylesine bir nefret duydu ki, şeytanî bir cesâretle ve alçakça onu Antakya şehrinin surlarına götürüp, bütün bir yaz günü boyunca yaşlı, hastalıklı ve zayıf olan bu adamın başına bal sürerek -kimsenin kendisini güneşten koruyamayacağı ve sinekleri defedemeyeceği şekilde kızgın güneş altında oturttu. Kudüs kralı bu alçakça tertibi duyunca küplere binerek, ileri gelen saygıdeğer adamlarını yani, Akkâ piskoposu Fredericus ve bakan Radulphus'u bir mektupla elçi olarak ona gönderdi ve çılgınlıkları hakkında hesaba çekmek ve derhal bunlardan

vazgeçirmek istedi. Bu mektup ve bu elçiler dolayısıyla prinkeps, patriğe pek çok hakaretler yaptıktan sonra onu serbest bırakarak, onun ve adamlarının ellerinden zorla almış olduğu malları da eksiksiz olarak geri verdi. Bu olaydan sonra Antakya patriği, ruhanî makamını terkederek kralın, anlayışlı annesinin, patriğin ve krallığın bütün piskoposlarının onu en iyi şekilde karşıladıkları ve birkaç yıl kalmış olduğu Kudüs krallığına gitti. Fakat takip eden yıllarda bütün ülke üzerine ağır bir kıtlık çöktü ve Allah, gazabından dolayı ekmegi öyle bir kıtlık içine soktu ki, bir kile buğdayın fiyatı 4 altın oldu. Zaptedilen Askalân'da bulunan stoklar olmasaydı, kısa zamanda bütün halk açlıktan ölürdü. Lâkin müteakip yıllarda, daha önce düşman baskınlarından dolayı elli yıl boyunca تنها kalmış olan ve düşmandan korkmayan halkın ülkeye bütün ihtimamı göstererek inşa etmesinden beri, Askalân şehrinde ve bütün krallıkta öyle bir bolluk oldu ki, şimdiye kıyasla öncekilere açlık ve yokluk yılları denilebilir. Şimdiye kadar sürülmeyen, işlenmeyen ve kendi haline bırakılan toprak, şimdi ziraatçıların bakımına kavuşunca, üzerine atılan tohumlarla, altmış misli verimle zengin mahsül verdi.

II. imparatorun, Anastasius'un ölümünden sonra Hadrianus'u papa seçmesi. imparator Friedrich'in Roma'da taç giymesi. Papa ile Sicilya kralı arasındaki anlaşmazlıklar.

1154. Doğu ülkelerinde bunlar olurken Roma'da, ölen papa Anastasius (IV.)'un [1153-1154] yerine, Hadrianus (III.) [1154-1159] seçildi. İngiliz asıllı olan bu adam, St. Alban şatosundandı. Önce, Provance'ın bir şehri olan Avignon'da, Agnes'in piskoposluk makamında, St. Rour kilise başpapazı idi ve oradan Albano piskoposu olarak Nikolaus adı altında, papa Eugenius tarafından Roma kilisesine çağrıldı. Eugenius'un halefi olan Anastasius'un ölmesinden sonra o, legat olarak gönderildiği batının en uzak eyâleti olan Norveç'ten, seçim dolayısıyla, halkın ve din adamlarının oybirliği ile Hadrianus adı altında papalığa seçildi. Aynı yıllarda henüz imparator olmayan Alman kralı Friedrich'in, kalabalık bir orduyla İtalya'ya inip, Lombardiya şehirlerinden birisi olan Tortona'yı uzun süre kuşatarak zaptettikten sonra Roma'ya gelip kendisini taçlandırtması olayı gerçekleşti. Fakat bu günlerde, sözü edilen papa Hadrianus ile Rogers'in oğlu Sicilya kralı Wilhelm arasında bazı nedenler yüzünden bir düşmanlık ortaya çıkmış, bu hasımlık açık ve son derece

zararlı hale gelmiş ve papa, kralı afaroz etmişti. Bu yüzden sözünü ettiğimiz Friedrich, amacına ulaşmak için birkaç gün içinde hızla, Lombardiya'dan Roma'ya gelmişti. Onun aniden gelmesiyle birlikte papa ve bütün Roma kilisesi endişe içerisinde düştü. Bazılarının aracılığı ile Friedrich mütedarar altında Kutsal Petrus kilisesinde, 25 Haziran'da geleneksel törenle taçlandırıldı ve imparator ilan edildi. Üç gün sonra Kutsal Havari Petrus ve Paulus bayramında bu ikisi; biri imparatorluk giysileri içinde diğeri papalık giysi ve alâmetleriyle, Tivoli şehrinin aşağısındaki Lukas köprüsünde maiyetleriyle beraber olarak birbirleriyle karşılaştılar ve kendilerini defne dallarından süslerle halka gösterdiler. Bayram günleri geçtikten sonra en iyi duygularla birbirlerine veda ettiler. İmparator hızla devlet işlerinin kendisini beklediği Ankona'ya gitti ve papa da bir süre için Roma'nın dağ kasabalarında kaldı. Bu sırada Sicilya kralı, Roma kilisesinin mülkü olan Beneventum şehrini kuşatarak halkına en ağır baskıları yaptırdı. Bu olay dolayısıyla kendisini çok aşağılanmış hisseden papa, aynıyle mukabele etmek için kendi adamlarını ona karşı silâhlandırmaya çalıştı. Onun isteği yerine getirildi. Nitekim o, kralın yaşlı teyzesinin oğlu olan güçlü Basavilla kontu Robert'i birçok diğersoylu kişilerle beraber -Roma kilisesinin bu hususta

çare ve yardımdan kaçınmayacağına dair söz vererek- isyana teşvik etti. Papa ayrıca soylu ve güçlü kişiler olan Kapua prensi Robert de Sorrent'i, Rupe Kanina kontu Andreas'ı, kral ve kralın babası tarafından sürgün edilen ve aile mirasından çıkarılmış olanları, krallıklarına geri dönerek mallarını yeniden ele geçirmeye davet etti. Onlara, Roma kilisesinin daima kendilerini koruyacağına dair papalık sözü verdi. Bundan başka her iki imparatoru; biri henüz İtalya'da olan Alman imparatorunu açık ve şifaen, diğeri Bizans imparatorunu da mektupla ve gizlice, Sicilya krallığının işgal edilmesine teşvik etti (45).

III. Hospitalier [tarikat] kardeşlerin izin verdiği haksızlıklar.

1154. İtalya'da kilise ile Sicilya krallığı arasında bu olaylar yaşanırken bizim Doğu ülkelerinde de sorunlar eksik olmuyordu. Aynı tarihlerde, Askalân şehri, Tanrı'nın yardımıyla tekrar hristiyanlığa geçtikten sonra ve krallıkta herşey en iyi durumda iken düşmanlar, Tanrı'nın bize bahşet-

45) Güney İtalya'da cereyan eden bu olaylar hakkında bk. Norwich, J. J. , The Kingdom in the Sun 1130-1194, London 1976, s. 185 vdd.

miş olduğu huzuru kıskandıkları için, güzel buğdayların arasına yabancı ot tohumları ektiler. Hospitalier'lerin dindar ve Tanrı'dan korkan üstadı Raymond, kendisi ile aynı mizaca sahip olan tarikat kardeşleriyle birlikte hem patriği hem de kilisenin diğer ruhanîlerini üzmeye başladı. Onlar tercih hakkı olmaksızın piskoposlar tarafından aforoz, sürgün veya kiliseden ihraç edilen yarı günahlıları kendi dinî ayînlerine kabul ederek, hasta olsalar bile, hem onların kutsal akşam yemeklerine, hem son yağlanmalarına ve hem de öldüklerinde gömülmelerine ses çıkarmadılar. Ama çok fevkalâde suçlar yüzünden bazen bütün kiliselere, bazen de bir şehre veya bir yere suskunluk cezası yüklendiğinde, çanları çalan ve her zamankinden daha yüksek sesle interdikte maruz kalan halkları ibadete çağıran, kurbanlarını ve diğer vazifelerini ana kiliseler yerine kendileri almak için genel mâtemlerden sevinç duyan ve muhterem vaizin: "sevinenlerle sevinin; ağlıyanlarla ağlayın"(46) sözünü tamamiyle unutan ilk onlar oluyorlardı. Rahip, papaz ve diyakon gibi din adamlarını tayin ederken, bunların görev yapabilmeleri için ne eski kutsal usûle göre piskoposlardan izin aldılar ve ne de legal veya illegal olarak bunu onların bilgisine sundular. Fakat, mallarından ve diğer gelirlerinden onların eline geçmiş olanları her ne olursa olsun geri vermeyi

46) Kitabı Mukaddes, Romalılara mektuplar, 12, 15.

reddettiler. Bu bütün piskoposların onlardan şikâyetçi olduğu dava idi ve bu şekilde bütün katedral kiliselerini müteessir ettiler, fakat esasen Kudüs kilisesine ve patriğe karşı bütün hristiyanların nefret ettiği bir haksızlık yaptılar. Onlar kutsal Yeniden Diriliş Kilisesi'nin kapılarının önünde, buraya hakaret olmak üzere daha yüksek ve kıymetli bir yapı inşa etmeye başladılar ki, burası haça gerilmiş olan efendimiz ve peygamberimizin değerli kanı ile takdîs edilen ve haçtan indirildikten sonra da kendisine atfedilen ebedî bir istirahatgâhın korunduğu kilise idi. Bunun üzerine patrik, kâinatın kurtarıcısının bütün dünyayı günahlardan kurtardığı, halka hitap etmek istediği ve bizim kutsallığımız için haça gerilmiş olduğu bu yere ne kadar sık gelerek tırmandıysa, onlar da onu makamında huzursuz etmek için öyle uzun süre ve sertçe çabaları çaldılar ki, patrik ne yeteri kadar konuşabildi ne de bütün çabalarına rağmen halk onu işitebildi. Bu alçaklık için patrik, halka onlar hakkındaki dava açarak, kötülüklerini sağlam delillerle ispat etti. Fakat onlar çok defa ikaz edilmelerine rağmen hatalı davranışlarında ısrar ettiler ve baskılarını sürdürdüler. Zira şu oldu; küstahlıklarının çılgınca ve şeytanca devamını, Tanrı'nın kutsadığı kiliseye, basit bir adamın evine paldır küldür girer gibi silâhlarıyla girerek icra ettiler ve sanki

bir eŝkiya yatağı imiş gibi İsa'nın haça gerilerek bir ipe asıldığı ve bizimle birlikte diğer birçoklarının bizzat gördüğümüz bu yerde, içeriye daha sonra bir bohça içerisinde toplanan çok sayıda oklar atıldılar. Bu kötülüğe ilk önce, Kudüs patriğini haksız bir şekilde azletmenin ne demek olduğunu bilmediği ya da gerçekten düşünmediği için, Roma kilisesinin sebep olduğu görülüyordu. Bu kardeşlerin gerek Tanrı'nın ve gerekse insanların huzurunda korkmayarak kötülük etmeleri bu şekilde olmuştu. Fakat biz Tanrı'nın lânetlediği ve bütün kötülüklerin anası olan kibiri hepsine mal etmek istemiyoruz, çünkü böyle büyük bir grup içerisinde istisnasız hepsinin aynı yolu tutmuş olmalarını mümkün bulmuyoruz. Bu çevrenin böyle ufak bir başlangıçtan sonra nasıl güçlendiğini ve haksızca Tanrı'nın kilisesine karşı isyankâr davrandığını, gerçeğe bağlı kalarak daha yakından inceleyecek ve bu amaçla biraz daha gerilere gideceğiz.

IV. Hospitalier'lerin tarihi.

1154. Eski tarihlere göre, bizim Kudüs krallığımız, Suriye ile birlikte Mısır ve çevre ülkeler, imparator Heraklius [610-641] zamanında Hristiyanlığın ve adının düşmanı

olanların ellerine geçti. Düşmanın idaresinde olmasına pek önem vermeden, ibâdet ve ticaret maksadıyla ya da her iki sebepten ötürü Arap halklarının ellerinde bulunan topraklara birçok batılı geldi. Fakat bu devirde adı geçen yere ticaret yapmak için gelen batılîların arasında, geldikleri şehrin adına izâfeten Amalfi'liler denen İtalyanlar da vardı. Amalfi, deniz ile yüksek dağlar arasında bulunan ve doğuya doğru yoldan 7 mil bile uzaklıkta olmayan asil şehir Salerno'dan, batıda Virgilia'da Neapel ve Sorrent, güneyde Tiran deniziyle ayrılan ve ondan aşağı yukarı 200 mil uzaklıkta olan Sicilya ile sınır komşusu bir şehirdi. Bu bölgenin halkı, söylediğimiz gibi, ilk önce Doğu'nun şimdiye kadar bilmediği yabancı malları, kazançlı olduklarından dolayı bu ülkeye getirmeye çalıştılar ve bu ticaret sayesinde ülkenin hâkimlerinden en iyi şartları elde ettiler. Bunlar halka büyük yarar sağladıkları için tamamen serbest giriş sahibi oldular. O günlerde Mısır hükümdârı deniz kıyısındaki bütün ülkelerin sahibi idi; Suriye'de deniz kıyısındaki Laodicea (Lâzikiye) yanındaki Gabulum (Cebele) şehrinde, Mısır'ın en uç şehri olan Alexandria'ya (İskenderiye) kadar -her şehrin başına koyduğu valiler sayesinde- devletini çok genişletti. Fakat hükümdârın çok sevdiği bu Amalfi'liler yararlı işler yaptıkları için, tüccar olarak mallarıyla her yeri dolaşabi-

liyorlardı. Hristiyanlık âdetleri dolayısıyla, imkân olduğu nisbette kutsal yerleri gezmeleri bundan ileri geliyordu. Ancak bu şehirde, diğer kıyı şehirlerindeki gibi oturacak bir yerleri olmadığı için, kendi milletlerinden toplayabildikleri kadar çok insan toplayarak, Mısır halîfesine gittiler ve onun çevresinden kendi hesaplarına kazanabildikleri kişiler aracılığıyla, isteklerini içeren bir dilekçe sundular.

V. Mısır halîfesinin kiliseyi Amalfi'liilerin idaresine vermesi.

1154. Böylece Kudüs valisine gerekli malları getiren Amalfi'li dost insanlara, isteklerine karşılık hristiyanların oturduğu Kudüs'ün bir bölümünde oturmak istedikleri yerde bir ev inşa etmeleri için emir yazıldı. Şehir o zamanlar, bugün de olduğu gibi yaklaşık dört bölgeye ayrılmıştı. Bunların arasından İsa'nın mezarının bulunduğu dördüncü bölge, ikâmet etmek üzere hristiyanlarındı. Tanrı'nın mabedinin de yer aldığı diğer kısımlarda ise yalnızca Türkler oturuyordu. Böylece hükümdârın talimatıyla onlara, yapmak istedikleri bina için yeteri kadar büyük olan bir yer tahsis edildi. Bunun için para bağışlayarak Diriliş Kilise-

si'nin girişinin önünde, ondan bir taş atımı bile uzaklıkta olmayan bir yere, Meryem Ana'nın hürmetine, keşişlerin ve kendi memleketlerinden misafirlerin kabul edilip ağırlanmasında gerekli olan herşey ile donatılmış bir manastır inşa ettiler. Bundan sonra ülkelerinden keşişler ve bir başrahip getirterek, burasını tarikat kurallarına göre düzenlediler ve kutsal bir yaşam sürmek suretiyle Tanrı'ya adadılar. Burayı kuran adamlar burada oturan keşişler gibi Lâtin oldukları için, o günden bu güne kadar adı Lâtin manastırı olmuştur, ayrıca o devirde bu şayan-ı hürmet kutsal toprakları öpmek için, kadınsal çekingenliklerini bir tarafa bırakarak, kendilerini tehdit eden çeşitli tehlikelerden korkmayan mukaddes dullar ve bakireler de geldi. Sonra, geldiklerinde manastırın içinde yatıp uyuyabilecekleri uygun yer olmadığı için, burayı inşa etmiş olan kutsal adamlar bununla da ilgilenerek, buraya gelen dindar kadınlara küçük bir kilise ve oturabilecekleri bir ev yaptılar. Tanrı'nın yardımıyla nihâyet buraya Maria Magdalena'nın hürmetine küçük bir manastır kuruldu ve gelen kadınlara hizmet etmek için çok sayıda hemşireler yerleştirildi. Ayrıca o tehlikeli devirlerde, yabancı ülkelerin aşağı ve yukarı tabakalarından insanlar şehre akın ettiler. Fakat buraya gelen yol düşman ülkelerinden geçtiği için, şehrin önüne geldiklerinde,

genellikle seyahat paralarından geriye hiçbir şey kalmamış oluyor, fakir ve yardıma muhtaç bir şekilde aç, susuz olarak, kendilerine şehre girişi sağlayacak olan altın parayı ödeyebilinceye kadar, surların önünde bekliyorlardı. Fakat şehre girip kutsal yerleri ziyaret ettikten sonra, sözü edilen manastırın onlara kardeşçe sağladığı yardımlardan başka bir şeyleri yoktu. Çünkü, patrikten, din adamlarından ve günden güne isyanlarla ve kirli işlerle taciz edilen, fakirlik ve korku içerisinde bulunan ve kendisi için hemen hemen hiç yaşamayan zavallı Suriye'lilerden hariç olan şehrin diğer halkı, inancsız müslümanlardı. Şimdi orada zor durumda kaldıklarında bizimkilere sığınacak yer verecek kimse olmadığı için, manastırda oturan Lâtinler kendi aralarında anlaşarak barınaklarından ve maiyetlerinden kesip, kendilerine tahsis edilen çevre içerisinde, geceleri sokaklarda öldürülmemeleri için hacılar, hastalar ve sağlamları içine almak üzere bir hastane tesis ettiler. Onların ihtiyaçlarını her iki manastırın erkeklerinin ve kadınlarının fazla olan günlük işlerinden imkânlar nisbetinde temin ettiler. Onlar burada ayrıca, Kıbrıs asıllı olan ve sonra da İskenderiye patrikliğine seçilen Tanrı'nın takdire şayan kulu kutsal Johannes Eleimon hürmetine bir sunak yaptılar. Bu adam dindar faaliyetleriyle öyle temâyüz etmişti ki,

faydalı çalışmalarından ve zengin sadakalarından dolayı kutsal pederler tarafından "sadaka veren" demek olan Eleimon diye adlandırdığı için, kutsalların kilisesi onu her devirde zikredecektir. Fakat bu herkese açık olan saygıdeğer belde, ne gelire ne de varlığa sahipti, bilâkis adı geçen Amalfi'liilerin memleketlerinde kalanları, tıpkı ticaret seferine çıkanlar gibi, her yıl kendi aralarında topladıkları yardımları, kardeşlerinin barınma beslenme ve giyinmelerini sağlaması ve geri kalanlar ile de yabancı ellerdeki hacılara merhamet göstermesi için, Kudüs'e seyahat edenler vasıtasıyla başrahibe gönderiyorlardı. Burası en yüksek düzeydeki yöneticisinin, şehri bizzât kendi kanıyla batıl inançlardan temizlemesine kadar uzun yıllar bu durumda kaldı. Hristiyan halkının ve krallığın kurtuluşunu ellerinde tutan Tanrı'nın koruduğu hükümdârlar Kudüs'e geldikleri zaman, burada kadınlar manastırının başrahibesi olan Agnes adında, Roma'lı, soylu, dindar ve kutsal bir kadın vardı ve o, şehrin kurtuluşundan sonra birkaç yıl daha yaşadı. Düşmanların devrinde, yabancıların barınagında ise, yine bildik bir kişi olan, başrahibin ve rahiplerin emri üzerine uzun süre zavallılara hizmet eden ve sonra onun yerine şimdi sözünü edeceğimiz Raymond'un geldiği Gerald bulunuyordu.

VI. Kudüs patriğinin onlara karşı dava açmak için Roma'ya, papa Hadrianus'a gitmesi.

1154. Şimdi önceleri önemsiz bir başlangıca sahip olan bu manastırın rahipleri, başrahibin kontrolünden çıktılar ve servetlerini ölçsüz derecede artırdıktan sonra da Roma kilisesi onları patrikten kurtardı. Bu uğursuz özerkliği elde ettikten sonra, kilise mensuplarının önünde artık onların hiç bir saygınlığı kalmadı. Ayrıca bu insanlar kiliseden kendilerine geçmiş olan gelirleri de parmak uçlarıyla reddettiler. Buna örnek olarak, hürmete değer birçok yerler gibi, kilisenin cömertliğinden ve hayırseverliğinden dolayı ilk sıraya koyarak, gelişmesine yardım etmiş olduğu hastane ve manastırlar, fazlasıyla elde etmiş oldukları rahatlığı bırakıp, kendilerini başlangıçtan beri henüz kundaktaki çocuklar gibi kendi sütüyle ve sonra da kuvvetli besinlerle besleyen annelerini itaatsizce terkettiler ki, kilise onlar için haklı olarak şunu söyleyebilirdi: "Oğullar besledim büyüttüm ve bana âsi oldular. "(47). Tanrı isteseydi ya onları esirgeyerek, terketmiş oldukları annelerine kendiliklerinden saygı ile hizmet etmeyi öğretir, ya da kollarını özenle yarattığı ve bu yüzden şu sözün ortaya

47) Kitabı Mukaddes, İşaya 1, 2.

çıkmiş olduğu : " Öldürdün de kendine mülk mü edindin. "(48) azize kadına onlardan daha çok merhamet edebilirdi. Patrik ve kilisenin diğer din adamları sözü edilen rahiplerin haklarının geri verilmesi için sık sık ve boşuna yere teşebbüs ettikten sonra, nihâyet bu meseleyi papanın önüne getirdiler. Patrik oldukça yaşlı, hemen hemen 100 yaşında olmasına rağmen, Sûr başpiskoposu Petrus ve süfrajen piskoposları, Akkâ piskoposu Fredericus, Sayda piskoposu Amalrich, Kaysâriye başpiskoposu Baudouin, Lidda piskoposu Konstantin, Sebaste piskoposu Renner ve Tâberiye piskoposu Herbert ile birlikte ilkbahar geri gelirken ve kış fırtınaları deniz üzerine doğru eserken, Roma'ya doğru seyahata çıktı ve Tanrı'nın yardımıyla sevinç içerisinde Apulia'daki Otranto limanına geldi.

VII. Bizans imparatorunun anîden Apulia'ya gelmesi.

1154. Bu arada Doğu'nun piskoposları patrik ile birlikte Apulia'ya gitmekte iken, Bizans imparatoru, söylediğimiz gibi, papanın daveti üzerine bazı devlet erkânını çok miktar parayla oraya gönderdi ve bu ülkenin büyüklerinin tasdikiyle aynı yeri ele geçirdi, yani patrik Otranto'dan Brundusium'a

48) Kitabı Mukaddes, 1 Krallar 21, 19.

geldiği sırada, krala sadık kalan az sayıda adamın muhafaza ettiği şehrin iç kalesine kadar olan kısmı, kralın adamları olan halk tarafından (Bizanslılara) teslim edilmişti. Yukarıda zikrettiğimiz kont Robert, kısmen krala nefret duyduklarından, kısmen de kendisine olan sevgiden dolayı kendi tarafında olanlarla birlikte fevkalâde merkezler olan Tarent ve Bari'yi ve deniz kıyısından krallığın sınırına kadar olan toprakları zaptetti. Fakat sözü edilen güçlü ve büyük adamlar, Kapua prensi Robert ve kont Andreas, Terra di Lavoro ismindeki Campaigne'ı bölgesini, Salerno, Neapel ve San Germano'ya kadar zaptettiler ve bütün ülke herhangi bir yerine emniyetle gidilemeyecek kadar karışıklık içerisinde idi. Alman imparatoru Friedrich de öyle bir bozguna uğradı ki, çoğunun geriye dönmelerini sağlayamadığı için yanında on prens bile kalmadı ve kendisi de istemeyerek memleketine döndü. Onun İtalya'da bulunuşu sırasında halletmesi gereken daha birçok şey vardı özellikle Sicilya kralı konusu. Patrik bu kargaşa sırasında, yol arkadaşlarıyla birlikte papaya nasıl ulaşabileceği konusunda büyük bir endişe içerisinde idi, çünkü her yerde savaş ve isyan olduğu için bütün yollar kesilmişti. Onlar ayrıca Beneventum şehrini zaptetmiş olan Sicilya kralına da elçiler gönderdiler, fakat Sicilya kralı, onların güvenli bir refakatçi göndermesi için yaptık-

ları ricayı reddetti ve üstelik onları bir sonraki yola ulaştıracak olan bu bölgede yolculuk etmelerine izin vermedi. Nihâyet birkaç akıllı adamın tavsiyeleri üzerine patrik deniz yolunu tuttu ve buradan maiyetiyle birlikte Ankona'ya geldi. Maiyette bulunan kişilerden bazılarını o, daha önce de söylediğimiz gibi, papadan belirttiği imkânları sağlamak için ricada bulunmak üzere, geri dönmek fikrinde olan Alman imparatoruna göndermişti. Bu olay hemen hemen imparatorun dönüş yolculuğuna başladığı, Sinigaglia ve Pisaurum şehirleri üzerinde olduğu sırada meydana geldi, fakat patrik maiyetiyle birlikte Roma'ya geldi ama kaçır gibi Narni'yi terkeden papayı takip etti. Nihâyet Roma'ya geldikten birkaç gün sonra papanın Ferentino'da mütareke yaptığını haber alınca, kendisini buraya getiren amaç için bir deneme yapmak üzere tereddütsüzce ve süratle oraya gitti. Bazılarının dediğine göre papa uzun sürecek olan beklentilerine ve bıkkınlık veren debdebesine geri dönebilmek için, onu başından savmaya gayret etti, çünkü çok daha önce kendisine gelmiş olan Hospitalier rahipleri tarafından sayısız miktarda para ile kandırılmıştı. Diğerlerinin dediğine göre ise, o (papa) Beneventum şehrinin kuşatılmış olmasından dolayı acele yola çıkmıştı. En açıkça görüleni şu idi ki, o ve çevresi Hospitalier rahiplerine çok yatkındı ve patrikle adamlarını

haksız çocuklar gibi kibir ve isteksizlikle kendilerinden uzak tuttular.

VIII. Patriğin papanın yanına varması ve eli boş olarak geri dönmesi.

1154. Böylece [patrik], gelişi sebebiyle papanın huzuruna çıktı, fakat çok fena karşılandı ve kardinallerin çoğu tarafından öyle kötü muameleye tâbi tutuldu ki, artık papanın tutumundan hiç şüphesi kalmamıştı. Fakat [patrik] bazı akıllı arkadaşlarının tavsiyeleri üzerine ve bütün ciddiye-tiyle bütün bunlardan kimseye birşey sezdirmeyerek papayı ziyaret etti ve bütün bayram günlerinde piskoposlarıyla konsistoriumda bulundu, ayrıca beraberinde gerekli olduğunda ona hizmet etmeye hazır bir avukat grubu da vardı. Nihâyet iki tarafın da günlerce gereksiz yere tartışmaları dinlendikten sonra patrik, amacına kesinlikle ulaşamayacağını gördü. Böylece izin alıp, şimdi öncekinden daha kötü bir durumda, telâş ve korku dolu olarak ülkesine geri dönmeye hazırlandı. Bütün kardinallerden sadece ikisi veya üçü; Octavianus ve patriğin Sûr başpiskoposu olduğu sırada onun

emrinde başdiyakon olarak bulunan St. Martin'li Johannes [Hz. İsa'nın halefi olarak] davayı onun yerine sürdürmek istediler. Bütün diğerleri mevkî peşinde koşup, Beors'un oğlu Bileams'ın yolunda gittiler ve papa da acil meseleler dolayısıyla Beneventum'a gitti. Bu arada Sicilya kralı Wilhelm, birçok haberlerden, Bassavilla kontu Robert'in Apulia'da Bizanslılarla beraber ülkeyi zaptettiğini ve Campania'da Kapua prensi ile kont Andreas'ın tamamen onun hâkimiyet alanını ele geçirdiğini ve papanın da, adı geçenleri korumak ve güçlendirmek üzere Beneventum'a gittiğini öğrendikten sonra, bütün Sicilya'dan ve Calabria'dan kuvvetler topladı ve büyük hazırlıklardan sonra Apulia'ya geldi. Burada yapılan hemen ilk karşılaşmada kont Robert kaçınca Brundusium'da Bizans ordusunu yenilgiye uğrattı, komutanlarını esîr aldı ve beraberlerinde getirmiş oldukları çeşitli hazîneleri de ele geçirdi. Kaybetmiş olduğu toprakları derhal geri alarak, halkı ile yeniden iyi ilişkiler kurdu. [Wilhelm] ondan sonra Beneventum'a yürüdü. Burada papa ile kardinallerini ve bütün halkı öylesine sıkı bir şekilde kuşattı ki, bütün yiyecekler onların kurtuluş ümitlerini tamamen şüpheyne düşürecek kadar tükendi. Ama sonunda elçiler gelip giderek aralarında bilmediğimiz şartlarla bir barış yapıldı. Fakat papanın ısrarları yüzünden bu kadar güçlük ve

zorluklara katlananların hepsi de bu barışın dışında kaldı. Şimdi yukarıda adı geçen soylu kişiler bütün umduklarına mukâbil papanın, sadece kendisi ve Roma kilisesi için kral ile barış yapmasından büyük bir endişeye düşerek, krallıktan nasıl kaçıp kurtulacaklarını düşünmeye başladılar. Kont Robert ve Andreas diğer bazı asilzâdelerle beraber süratle Lombardia'ya gittiler ve imparatorun huzuruna çıktılar, fakat Kapua prensi diğerlerinden daha şanssızdı, zira o, Garigliano'da oturmak istediği ve adamlarını da zaten oraya göndermiş olduğu bir sırada, yanında kalan az sayıdaki adamıyla sahilden gitmek isterken gemiciler tarafından esîr edildi ve kralın sâdik adamlarına teslim edilerek Sicilya'ya götürüldü. Orada kör ve müebbet hapse mahkûm edilerek sefâlet içerisinde ölüme bırakıldı. (49).

IX. Mısır'da karışıklıklar. Noseradin (Nasıreddin)'in Templier şövalyeleri tarafından esîr alınması.

1154. Aynı tarihte Kudüs krallığı Tanrı'nın yardımı ve merhametiyle iyi bir durumda olduğu sırada, her iki tarafta-

49) Güney İtalya'daki bu çatışmalar için bk. Norwich, ayn. esr. , s. 185-214.

ki sınır ülkelerde acınacak derecede sarsıntılı olaylar meydana geldi. Sultanın hizmetinde görev yapan bir Mısır'lı ülkenin hâkimi olan, halka olanaklar sağlayan ve Mısır'lıların ona Tanrı gibi tapındığı halîfeye gelerek, onu sessizce ve haince sarayının bir odasında öldürdü. O bunu oğlu Nasıreddin'i halîfelige getirerek, kendi oğlunun hâkimiyeti altında devleti serbestçe yönetebilmek için yapmış olmalıdır. Fakat o bu cinayeti, büyük sarayı ve bütün hazîneyi ele geçirinceye ve yaptığı işten dolayı kendisinden hesap sormak isteyenlere karşı mukavemet edebilmek üzere mümkün olduğu kadar çok adam ve arkadaş toplayıncaya kadar gizli tutması gerektiği inancında idi. Fakat olaylar başka türlü gelişti, çünkü kısa bir süre sonra cinayet anlaşıldı ve bütün halk en yükseğinden en alt tabakasına kadar yekvücut olarak, onun cürmü işledikten sonra sığınmış olduğu evin önünde toplanarak, her taraftan kuşattı ve büyük bir gürültüyle halîfeyi öldürmek küstahlığını gösteren bu adamın cezalandırılmasını istedi. Halk ona şiddetle hücum edip o da başka bir kurtuluş çaresi olmadığını görünce, hazîneyi açtı ve altınları, mücevherleri ve değerli şeyleri, onlar toplamakta iken kaçarak kurtulabilmek amacıyla, pencereden bagrısan halka doğru fırlattı. Kendisini kuşatmış olanların mukavemetine rağmen, kısa bir süre içerisinde oğullarının ve torunlarının

kalabalık maiyeti ile birlikte, bu evi terketti ve cöl yolunu tuttu; söylentiye göre Dimaşk'a yöneldi, fakat halk süratle onu izleyerek kaçmasına engel olmak istediler. Büyük oğlu ile çevresindeki akıllı ve cesur kişiler takipçilerin daha yakınlara ulaşamaması için, saldırıları defetmesini biliyorlardı ve oraya buraya altın veya gümüş kaplar, pahalı elbiseler ve değerli ipekliler atarak, halkı bunlarla oyaltmak, paylaşırken kavga etmelerini sağlamak istiyorlardı. Böylece Mısır'lılar hiçbir şey elde edemeyeceklerini anladıklarından dolayı elleri boş olarak evlerine geri döndüler, fakat o, bütün tehlikelerden kurtulacağına inandığı yolculuğunun devam eden kısmında, korkulacak başka bir şey yok gibi görüldüğü için, tamamen endişesizce Scylla'dan Charybbis'e gitti. Bizimkiler tesâdüfen onun buraya geleceğini işitince, sessizce bir pusu kurdular ve hiçbir şeyden süphelenmeden yoldan gelmekte iken, ölüm derecesinde yaralanacak ve kısa bir süre sonra da ölecek şekilde ona saldırdılar. Bu soylu Mısır'lının oğlunun adı Nasıreddin ve kendisinininki de Abbas idi. Mısır'daki bütün hazineyi beraberlerine alan hizmetçiler de düşmanların eline esir düştüler. Böylece [Franklar] mütad bir şekilde aralarında paylaştıkları ganîmetlerle ve bizde daha önceleri hiç görülmemiş kıymetli eşyalarla birlikte ülkelerine geri döndüler. Fakat bu işte daha çok

Templier şövalyeleri yer aldığından ve sayıları da daha kalabalık olduğundan, payın büyük bir kısmına onlar sahip çıktılar. Bunlardan başka, Mısır'lılar arasında en fazla savaş tecrübesine sahip bulunan bütün bu bölgenin halkı arasında kötü bir ünü olan ve bakışı herkesi ürküten soylu adamın oğlu Nasireddin de, paylaşmada onların [Templier'lerin] hissesine düştü. Adı geçen bu tarikat kardeşleri, onu birkaç gün hapiste tuttukları sırada, hristiyan olmak için büyük bir arzu duydu ve Lâtince de öğrenerek ilk derste hristiyanlık inancını kabul etti, sonra da Templier şövalyeleri onu, öldürmek üzere kendilerine gönderilmesi için başvuran Mısır'lılara 6000 altına sattılar. Ellerini ve ayaklarını demir zincirlerle bağlayarak, demir bir kafes içerisinde devenin üzerine koydular ve onu halkın, insanlık dışı zevklerinin kefareti için ödettiği ve dişleri ile param parça ettiği, Mısır'a getirdiler.

X. Antakya prinkepsinin Kıbrıs adasını tahrip etmesi.

1155. Bunu takip eden yıllarda Antakya prinkepsi Renaud de Châtillon, kötü insanların tavsiyeleriyle yeni bir cinayet işledi. Bizim krallığımızla daima dostâne ilişkilerde

bulunan ve bize bazı ihtiyaçlarımızı getiren inançlı insanların oturduğu komşu ada Kibris'a bir ordu göndererek, sanki bir düşman  lkesiymi  gibi orayı zaptetti. Bu iğrenç saldırının sebebi  u idi; Kilikya'daki Trassus (Tarsus) bölgesinde, iki yüzlü davranışlarından dolayı sık sık imparatorun gözünden d   en Thoros adında soylu ve güçlü bir Ermeni vardı. Krallığa oldukça uzak olmasına ve sarp dağlarda oturmasına güvenerek Kilikya ovasını yağma etti ve efendisinin topraklarına zarar vermekten çekinmeyerek kim olursa olsun imparatorun halkına en şiddetli baskıları yaptı. İmparator bunu haber alınca Renaud'a mektup yazarak, adamlarıyla birlikte Thoros'u sınırlarından atmasını, Kilikya'lı tebaasının varlıklarını bu saldırılardan korumasını ve şayet bu amaç için paraya ihtiya ı varsa, gerektiği kadar göndereceğini bildirdi. Böylece [Renaud] birlikler topladı ve imparatorla olan anlaşmasına uygun olarak Thoros'u bütün Kilikya'dan çıkararak, ordusunu da tamamen mahvetti. Renaud bu hizmet için önemli bir ödül bekl di ve bu ödül kendisine uzun süre gelmeyince, sabırsızlıkla sözü edilen cinayete girdi. Bundan önce ciddi bir şekilde bizimkiler tarafından uyarılan adalılar, adanın her yanından olabildiğince savaş kuvveti topladılar, fakat Renaud gelir gelmez ordusunu her tarafa dağıtarak, hiçbirinin kendisine karşı elini kaldıra-

mayacağı biçimde, onların kuvvetlerini yenilgiye uğrattı. Şimdi adayı serbestçe dolaşabildiğinden dolayı, şehirleri ve müstâhkem yerleri tahrip etti, utanmadan kadın ve erkek manastırlarını yıkarak, rahibeler ve nazlı genç kadınlarla taşkınlıklarını sürdürdü. Zira, burada altının, gümüşün ve pahalı giysilerin sonu yoktu, fakat halk bütün bu kaybettiklerinden çok, namusuna karşı işlenen cürümlerden dolayı müteessir oldu. Nihayet her tarafta sayısız cins ve miktarda ganîmet elde ettikten sonra tekrar denize açıldılar ve kirli kazançlarını kısa sürede harcamış oldukları Antakya'ya yöneldiler ve şu atasözü gerçekleşti; kötü ganîmet, asla fayda sağlamaz.

XI. Kralın kalabalık bir Türkmen grubuna baskın yapması.

1156. Aynı tarihte, çadırlarda oturan ve kabîleler halinde yaşayan Araplar'dan ve Türkmenler'den oluşan alışılmamış kalabalıkta kitleler beraberce Banyas şehrinin yanında bulunan ve bugün adını buradan alan ormana geldiler. Eski zamanlarda, güneybatıda da batıda olduğu gibi, Lübnan dağlarını örten ormana Lübnan ormanı denirdi. Oradan Hz. Süleyman'ın inşa etmiş olduğu Lübnan Ormanı Evi adı verilen

kıymetli ve hayrete değer bina farkedilir. Fakat şimdi söylendiği gibi orman adını komşu şehirden almaktadır. Adı geçen kabîleler kraldan izin aldıktan ve onunla resmî bir barış antlaşması yaptıktan sonra, hayvanlarını ve özellikle de atlarını, otlatmak üzere bu ormana sevkettiler. Fakat, Tanrı korkusu olmayan Belial çocukları hemen krala çıkararak, onu adı geçen adamlarla yapmış olduğu anlaşmayı bozmaya, üzerlerine saldırarak, atlarını da adamlarına ganîmet olarak vermeye teşvik ettiler ve nitekim bu da gerçekleşti. Kral çok borçluydu ve alacaklılarını nasıl teskin edebileceğini bilemiyordu ve Allah'sızların fısıltılarına itibar etmesi de, sadece borçlarından kurtulmak istemesinden ileri geliyordu. Böylece o, Allah'sızların dediklerini yaparak, şövalyelerini toplanmaya çağırdı, sözü edilen insanlara anîden hücum etti ve yağmalamak için adamlarına bıraktı. Bunlardan bazıları atlarının çabukluklarıyla kurtuldular, bazıları da ormanın sıklığı içerisinde gizlendiler. Geri kalanlar ise ya kılıçların altında can verdi ya da ağır bir esâret altına düştüler. Böylece burada ülkemizde görülmemiş bir ganîmet kazanıldı. Halktan herkes çok sayıda at ele geçirdi, fakat bu kazanç bizimkilerin şan ve şerefine yâd edilemez, zira yapmış oldukları bir antlaşmayı bozmuşlar, ansızın savunmasız bir durumda olan ve kralın sözüne güvenen insanların

üzerine çullanmışlardı. Fakat öcünü tam hakkıyla alan Tanrı, böyle alçakça bir kazancın sevincini bizlere bırakmadı, bilâkis inançsızlara [müslümanlara] da sadâkat gösterilmesi gerektiğine işaret ederek, bizimkilerin yaptıkları alçaklıklardan dolayı, büyük haksızlıklarını ve günahlarını, onlara azami şekilde ödetti ki, bunlar aşağıda anlatılacaktır.

XII. Onfroi de Toron'un, Banyas'ın yarısını Templier şövalyelerine vermesi. Nureddin'in, onların oraya sevk etmek istedikleri malzemeleri ele geçirmesi. Şehrin kuşatılması.

1156. Bu günlerde kralın konnetablı Onfroi de Toron da, sık sık bahsedilen aile mülkü Banyas şehrini, sürekli sarf etmek zorunda kaldığı para ve emek dolayısıyla daha fazla kendi başına idare edemeyeceğinden, kralın tasdikiyle, mallarının yarısı ile birlikte Hospitalier tarikat kardeşlerine devretti. Onlar şehirdeki paylarının sorumluluğunu üzerlerine alıp, gerekli masrafların yarısını ödemek zorunda kaldılar. Fakat şehir düşman sınırında bulunuyordu ve hatta düşmana o kadar yakındı ki, yalnız silâhlı muhafızların eşliğinde veya çok gizli bir şekilde oraya gidilir ya da gelinebilirdi. Fakat sözü edilen tarîkat kardeşleri birlikte

yiyecek stoku, silâh ve adam getirerek çok iyi bir şekilde tahkim etmek istedikleri şehri ellerine aldıktan sonra bir gün şöyle oldu. Onlar, eşyaları için gerekli olduğu kadar çok sayıda deve ve yük hayvanı alıp, şehre giden yolu kendilerine açacak olan adamlarla beraber, orayı uzun süre gerekli olan malzemelerle donetmek üzere yola çıktılar. Fakat şimdi bütün yükleriyle birlikte şehre yaklaştıklarında, onların gelişini haber alan düşmanlar aniden üzerlerine çullanarak hepsini dağıttılar ve bazılarını öldürdüler. Bir kısmı kaçıp kurtulmayı denerken, düşmanlar onların birlikte getirmiş oldukları malları ele geçirdiler, fakat karşılığında düşman çıktığı için kaçamayanlar ya öldürüldüler ya da esir alındılar. Şehri beslemek için getirmiş oldukları stoklar, bunları şehrin zararına kullanan düşmanların ellerine böyle geçti. Bunun üzerine benzeri şeyler yaşamamak için, anlaşmayı iptal ederek mülk ve gelirleriyle birlikte şehri konne-
 tabla geri verdiler. Bu da uzun sürmedi, bahsedilen zaferden sonra daha da gururlanan Nureddin, bu olanağı kullanarak telâş içerisinde olan şehri kuşatmaya karar verdi. O, böylece kuvvetler çağırdı, makineler getirtti, umulmadık bir şekilde aniden şehre yöneldi ve birlikleriyle etrafını kuşattı. Fakat, şehirde en iyi silâhlar ve adamlarla teçhiz edilmiş, mevcut şartların elverdiği ölçüde yiyecek stoku

olan ve şehir ele geçirildiği zaman halkın geri çekilebileceği bir içkale vardı. Onlar, şehrin sağlamlığına güvendikleri ve de bazı hücumlara karşı durabildikleri için, şehri erkekçe savunmaya karar verdiler ve eğer fazlasıyla kendilerine güven duyarak dikkatsiz davranmаса idiler, şehri kurtarmak mümkün olacaktı. Fakat Nureddin onları mancınıklarla ve aralıksız ok atışlarıyla sıkıştırdı, gece ve gündüz rahat vermedi ve çeşitli şekillerde güçlerini bitirip tüketti. Böylece onlardan çoğu öldürölürken bir kısmı da ölüm halinde yaralandı ve içlerinden çok azı savunmayı sürdürebildi. Sayet, mirasları sözkonusu olduğu için konnetabl ve mükemmel oğlu, kuvvetlerini yarışırmasına sarfetmeyip, diğerlerini de savunma için teşvik etmeselerdi, bunlar eşit olmayan düşman kuvvetlerine karşı çok pahalıya mal olan savunmayı şüphesiz bırakırlardı. Fakat efendilerinin varlığı ve desteğı onlara savaşmak için yeniden güç, kudret ve cesâret verdi. Bir gün düşmanlar, diğer günlerden daha ağır hücum ettiklerinde, şehrin içerisinde bulunanlar, düşmanla dışarıda bir karşılaşma yapmak için kapıları açtılar. Dikkatsizce bütün rakiplerine meydan okudukları süre zarfında onlara karşı durmayı bilmedikleri için, geri çekilmek istediler. Bu sırada izdihamdan kapı kapatılamadı ve halkla birlikte pekçok düşman da içeriye girdi. Bunlar şehri ele geçirdiler ve bizimkiler

büyük tehlikeler altında ve kayıplar vererek içkaleye çekilmek zorunda kaldılar. Bu arada kral bahsedilen şehrin, Nureddin tarafından kuşatılmış olduğunu ve yakında ele geçirileceğini haber alınca, o anda biraraya getirebildiği kadar atlı ve yaya kuvvetler toplayarak, şehri kurtarabilmek veya Nureddin'le şansını denemek üzere, ordusuyla birlikte oraya hareket etti. (50)

XIII. Kralın şehri kuşatmadan kurtarması.

1157. Şimdi sözkonusu olan hükümdâr, kralın bu amaçla geldiğini duyunca kaderini savaşın değişken talihine bırakmak istemedi ve kuşatmayı kaldırarak geri döndü, fakat geriye çekilmeden önce zaptetmiş olduğu şehri yaktırarak surları da temellerine kadar yıktırdı. Ayrıca o, toplamış olduğu birlikleri dağıtmadı, bilâkis çok daha fazlasını sefere çağırdı ve geleceği önceden görerek meselenin sonucunu beklemek üzere, komşu koruluklara gizlendi. Fakat kral, şehre geldi, halka istenen yardımı getirdi ve yıkılanların yeniden inşa edilmesine, surların onarılmasına ve şehrin

50) Nureddin'in Banyas kuşatması için bk. Elisséeff, ayn. esr. , s. 471, 478, 504 vdd.

tamam hale gelmesine kadar burada kaldı. Bu amaçla, komşu şehirlerden ve bütün krallıktan duvarcılar ve yapı işlerinden anlayanlar çağrıldı. Bunlar büyük bir gayretle duvarları, dış istihkâmları ve resmî binalarla birlikte, Nureddin'in şehirde bulunduğu sırada temelinden yıktırdığı ve surların içerisinde bulunan halka ait evleri de yeniden inşa ettiler. Bunlar tamamlandıktan sonra kral, şehir yiyecek maddesi, silâh ve muhâfızlarla donatıldığı için, kendisinin ve komutanlarının burada bulunmalarının artık gerekli olmadığına kanaat getirerek, yayaları orada bıraktı ve atlı birlikleriyle Taberiye'ye dönmeye karar verdi. Şehri terkettikten sonra güneye doğru yöneldi ve Meleha denizinin yanında karargâh kurdu. Geceleyin ordu burada dinlendi, fakat savaş sanatının ve ordugâh düzeninin bütün kurallarına karşı en dikkatsizce davranışı gösterdi. Felâket anında her zaman tetikte olmakla beraber, iyi günlerde daha az dikkatli davranan insanlarda bu daima böyledir. Bu belki de şu demektir: " Yanında bin ve sağında onbin düşer, fakat sana yaklaşmaz. " (51). Zira başardıkları zaman böbürlenen insanlar, şanssızlık ya da yaşadıkları musîbet dolayısıyla akli başına gelmiş olan, şüpheli durumlarda temkinli davranan ve daima korku içinde bulunan insanların aksine, sefâlete düşerler.

51) Kitabı Mukaddes, Mezmurlar, 91, 7.

Kral baktı ki, böyle kudretli bir hükümdârı kuşatmadan geri çekilmeye zorladı, onun çoktan uzaklaşmış olacağını ve tekrar bu şekilde kalabalık bir ordu toplamasının kolay olmayacağını düşünerek, dikkatli olmayı bir tarafa bırakıp, söylediğimiz gibi herkesin her istediğini yapmasına izin verdi. Arkalarında bulunan düşmanlara derhal, kralın yayaları bıraktığı, geri kalanlarla birlikte kaygusuzca Meleha denizinin yanında bulunduğu ve komutanları Philipp de Neapel ile diğerlerinin de maiyetleriyle ayrıldıkları haberi ulaştırıldı. Düşmanlar şimdi bütün koşulların kendileri için uygun olduğunu görünce, ordugâhlarını kaldırdılar ve akıllı hükümdârları gerekli bulduğu şekilde oraya gelmek için süratle yola çıktı. Aralarında bulunan Ürdün'ü geçip, genellikle Yakub geçidi adı verilen ve kralın sabahleyin aşmak istediği Ürdün'ün bu tarafındaki bir yerde pusuya yattılar. Sabah olunca ordumuz yeniden yola koyuldu ve kendilerine gizlice kurulan pusuyu bilmediklerinden ve hiçbir tehlikeden de şüphelenmedikleri için, Türkler'in işgal ettikleri bölgeye yöneldiler. Kaygusuzca ilerlemekte iken, düşmanlar pusularından dışarıya çıkarak beklenmedik şekilde bizimkilerin üzerine hücum ettiler ve tepelemeye başladılar. Çok geç ayılan bizimkiler durumun ciddiyetini anladıkları gibi, sohbet etmeyi bırakıp atlarına ve silâhlarına koşular.

Fakat toparlanıp kendilerini savunmak için hazırlanıncaya kadar -onlardan çok azının düzenli saflara bağlanacağı şekilde- düşman tarafından dağıtıldılar.

XIV. Geri dönüşü sırasında uğradığı şanssızlık. Prenslardan çoğunun esir düşmesi.

1157. Fakat kral, ordunun panik içerisinde çözüldüğünü, bizimkilerin galip gelemeyeceğini, başlangıçtan beri yenik durumda olduklarını ve gittikçe kuvvetlenen düşmana karşı, ordusunun savunma yapamayacağını görünce, kendi hayatını kurtarmasını teklif eden birkaç akıllı adamla yakındaki bir dağa doğru kaçmaya başladı ve süratli atıyla düşmanların bazan sağından bazan da solundan geçerek, bu dağ üzerinde bulunan Sephet (Safed) kalesine geldi. O gün bizim prenslerin birçoğu yakalandı, fakat içlerinden pek azı öldürüldü, zira deneyimli ve en iyi savaşçıların istinasız hepsi, direnmeden ve sadece sefîl canlarını kurtarabilmek için, düşmanların adi birer kölesi imişler gibi zilletin ve esâretin elinde rezil olmaktan utanmadan, teslim oldular. Burada diğerlerinin arasında soylu ve güçlü efendi Hugue d'Ibelin, ayrıca Otto de St. Amand kralın marşalı Joannes Gotmannus,

Yafa'lı Rohardus ve kardeşi Balian, Bertrand de Blanquefort, zâhid ve dindar bir adam olan Templier şövalyelerinin üstâdı ve adını bilmediğimiz başkaları yakalandılar. Burada Tanrı bize hakettiğimiz dersi verdi ve biz suçsuz insanları yaptığımız gaddarlık ve haksızlıklarımıza karşılık aynı zor duruma düşürdü. Burada Tanrı bizim ileri gelenlerimizi, dinsizlere ve bizden nefret etmekte olan halklara ibret etti (52). Ordu Tanrı'nın gazabına uğradı ama Tanrı yine de bütün merhametini esirgemedi ve bize yumuşak davrandı, zira o savaşta kralın ölmemesi ile hiç şüphesiz krallığın dış felâketlere maruz kalmasını engellemiş oldu. En mükemmel bir savaşçı da olsa, herkesin talihini elinde tutan bir kral için yalnız bir şey geçerlidir; sadık David herhalde bunu bildiği için şöyle söylemişti: "Tanrı kralı korusun. " Bu arada kralın uğradığı akıbet hakkında değişik söylentiler yayılıyordu. Onun için üzülen bütün ülkede kimi kralın öldüğünü söylerken, kimisi yakalandığını, fakat düşmanlar tarafından tanınmadığı için diğer esirlerle beraber götürüldüğünü, diğer bazıları da Tanrı'nın esirgemesiyle onun savaş kargaşası içinden sağ salim kaçarak kurtulduğunu iddia ettiler. Bütün halk son derece merak içerisinde idi. Halk bir ana oğul gibi, ona ne olduğunu bilmediği için korku ve

52) Kitabı Mukaddes, Mezmurlar, 43, 15.

üzüntü içerisinde daha kötü bir akıbetten endişe duyuyordu. Fakat kral, süratle adı geçen yere kaçmış olduğu birkaç kişiyle ve dünkü tehlikeden tesâdüfen kurtulup kaçanlarla beraber, çevresi biraz olsun düşmandan temizlenmiş olan Akkâ şehrine geldi. Orada halk tarafından âdeta ölümden dönmüşcesine karşılandı. Bu olay kral Baudouin (III.)'in yönetiminin ondördüncü yılında, Haziran'ın 19'unda oldu.

XV. Nureddin'in Banyas'ı yeniden kuşatması, fakat şehrin kral tarafından bir kez daha kuşatmadan kurtarılması.

1157. Fakat daima savaşa hazır bir kişi olan ve dinlenmeden zaferlerinin peşinde koşan Nureddin, bütün ülkeyi dolaşarak her taraftan elde ettiği ganîmetlerle zenginleştikten sonra, bir emir ile Dimâşk ve çevresindeki kuvvetleri sefere çağırdı ve Banyas şehrini tekrar kuşatmaya karar verdi, zira kralın ve prenslerinin kuvvetlerini ezdiğine ve bu kez kuşatılanlara yardıma gelemeyeceklerine kanaat getirmişti. Şimdi amacına uygun olarak, sık sık sözü edilen şehri kuşattıktan sonra, düzenli bir şekilde yerleştirdiği mancınıklarla, surları ve burçları sarsmaya başlayarak şehirdeki-

lere kendilerini savunamayacakları kadar oklar yağdırdı. Fakat halk son kuşatmada şehri elde tutmayı başaramamış olduğunu düşünerek, başka birşey beklemeden kendisini iç kaleye attı. Burada komutayı yürüten konnetabl, bir akrabası olan Guido de Skandalion'a çıkışın gözcülüğü görevini vermişti, fakat bu adam, birçok savaş tecrübesine sahip bulunmakla beraber, sabırsız ve Tanrı korkusundan yoksun biriydi. O, hem bu görevi ona verenin emrine riayet etmek üzere, hem de kendi insiyatifiyle kazandığı savaş alanını açmak için, söylediği sözler ve gösterdiği örneklerle diğerlerini direnmeye teşvik etti ve onlara yaptıklarından dolayı, yakında yardımın ve şerefın eksik olmayacağını kesin bir şekilde müjdeledi. Böylece hepsi kendi davaları için öyle yiğitçe savaştılar ki, aralıksız devam eden gece nöbetleri ve zorluklar dolayısıyla düşmanlar şaşırarak hayret içerisinde kaldılar. Fakat düşmanlar da aynı şekilde direndiler ve sürekli hücum ettiler. Sayıları çok olduklarından dolayı savaşta birbirinin yerini dolduran düşmanlar, az oldukları için günlük hücumlarda aynı şeyi yapamayan ya da çok az yapabilen bizimkileri yıprattılar. Bu sırada kral ve prensler de henüz krallık topraklarında bulunmakta idiler ve kuşatılanların ne durumda oldukları onlarca sır değildi. Kral bu yüzden Antakya prinkepsine ve Trablus kontuna elçi-

ler göndererek, acele yardımlarını istedi. Kendisi de bizzat henüz krallık içinde bulunan kuvvetlerini tellâllar vasıtasıyla toplanmaya çağırdı. Adı geçen her iki büyük prens, Tanrı'nın merhametiyle birkaç gün içinde ve beklenenden daha çabuk olarak, kalabalık kuvvetleriyle gelip, şehrin uzaktan görüldüğü yeni hisarın altındaki Siyah Kule denilen yerde kralın ordusuna katıldılar. Nureddin bahsedilen prenslerin kralla birleştiğini ve şehri geri almak girişiminde olduklarını duyunca -akıllı ve her şeyden öte her türlü ihtimâli hesaplayan dikkatli bir insan olarak- şehrin birçok kısmını tahrip etmiş ve kuşatılanların savunma umutlarını kırmış olduğu halde, savaşın değişken talihini gözönüne alarak kuşatmayı kaldırdı ve ülkesine geri döndü.

XVI. Thierry de Flandre'in gelmesi. İmparator'dan krala eş vermesi için İstanbul'a elçiler gönderilmesi.

1157. Bu sık olaylar sonucunda ve aynı şekilde bizim prenslerin de esîr düşmesiyle krallık harap bir durumda iken, Tanrı'nın merhameti sayesinde, krallığa çoğu zaman ihtiyaç malzemesi getiren, güçlü ve ileri gelen bir kişi olan Flandre kontu Thierry, kralın babadan bir kızkardeşi

olan eşi Sibilla ile birlikte Beyrut limanına yanaştı ve onun gelişiyle halk büyük bir sevinç duydu, çünkü bu suretle krallığın ihtiyaçlarının büyük bir kısmı karşılanmış olacaktı. Krallığın selâmeti için uğraşan insanlar bu umutlarında yanılmadılar. zira aşağıda anlatılacağı gibi onun gelişiyle bizimkilere, şans, şeref ve merhamet getiren teselli meleği belirmişti. Bu arada krallığın dinî ve dünyevî erkânı, ergenlik çağına ulaşmış olduğu halde henüz daha evlenmemiş olan kralı, yönetimde resmî mirasını devralacak bir çocuk sahibi olması için asil bir kadınla evlendirebilmek hususunu müzakere ettiler. Birçok istişarelerden sonra nihâyet, değişik sebeplerden dolayı bu hususta en iyisinin, sarayında asil ve genç akraba kadınlar olan Bizans imparatoru ile ilişki kurmak olduğuna kanaat getirdiler. Çünkü o, krallığımızın ihtiyaçlarına hazinesiyle yardım ederek, fakirliğimizi zenginlik ve bolluğu çevirebilecek olan, dünyanın en güçlü ve en varlıklı hükümdârı idi. Tanrı'nın yardımıyla bu plânı uygulamak üzere, Nazareth piskoposu Attardus ve kralın konnetablı Onfoi de Toron'un gönderilmesine karar verildi ve onlar hazırlandıktan hemen sonra gemilerle İstanbul yolunu tuttular.

XVII. Kralın Flandre şövalyesi ve bütün savaş kuvvetleriyle birlikte Antakya'ya gitmesi. Nureddin'in hastalık haberi.

1157. Böyle büyük bir prensin ve maiyetinde bulunan birçok asil ve güçlü kişilerin gelişi faydasız kalmasın diye, genel bir görüşmeden sonra, Tanrı'nın izniyle bütün birliklerle Antakya'ya gidilmesine karar verildi. Bu durum [Antakya] prinkepsine ve Trablus kontuna da iletilerek onlara, düşman topraklarına anî bir baskın yapabilmek üzere belirlenen gün kuvvetleriyle birlikte hazır olmaları bildirildi. Bunlar, Tanrı'nın muhafazası altında değişik taraflardan gelerek Trablus bölgesinde La Boquera adı verilen yerde birleştiler. Bununla beraber başlangıçta pek şansları olmadı, zira Rugium kalesi adı verilen ve birçok zorluklarla kuşatılan bu düşman mevkiî kendilerine direndi. Fakat bu olumsuz başlangıca rağmen, Antakya prinkepsi Renaud'un büyük çabası ve yerinde tavsiyeleri sayesinde, prenslerin ordularını uygun zamanda Antakya bölgesine çekmelerinden sonra şansları düzeldi. Buraya gelip, şimdi ne yapabileceklerini müzâkere etmek üzere adı geçen şehirde kaldıkları sırada, krala ve prenslere verilecek en iyi haberi getiren bir elçi gelerek, büyük bir orduyla müstâhkem Nepa şehrini kuşatmış

olan en güçlü düşmanımız Nureddin'in ya ölmüş olduğunu, ya da ağır ve ümitsiz bir hastalıktan yatağa düşmüş olduğunu bildirdi. Haberinin teyîdi olarak, bir gün önce [Nureddin'in] ordusunu telâş içinde gördüğünü, onun en sâdık kölelerinin ve bütün mallarının ganîmet olarak sürüklenerek götürüldüklerini, ordusunun üzüntü, hıçkırık ve karışıklık içerisinde, en derin acılarla her tarafa dağıldığını ileri sürdü. Durum gerçekten de elçinin anlattığı gibi idi. Hakikaten de Nureddin umutsuzca hasta yatıyordu ve ordugâhta yağmacılık hâkimdi. Herkes âdeta efendileri ölmüş gibi işine geldiği biçimde hareket ediyordu, fakat o hizmetçileri kendisine hizmet etmekten kaçınınca sâdık adamları tarafından bir sedye ile Haleb'e getirildi. Durumun bu hali bizimkilere ulaşınca ve girişimlerini başarmak için koşulların bir araya geldiğini görünce, müşterek arzu ve karar ile güçlü Ermeni prensi Thoros'a elçiler göndererek her şeyi bir tarafa bırakıp, çok kazançlı olacak olan girişimlerinde yer almak ve her şeye hazır kuvvetlerine katılmak üzere Antakya'ya gelmesini teklif ettiler. Faal bir kişi olan Thoros, teklifi alır almaz sevinç içinde büyük bir ordu toplayıp, süratle bizimkiler tarafından coşkunlukla karşılandığı Antakya'ya geldi. Bu takviyeyi aldıktan sonra, orduyu şehirden çıkarıp, Caesara önünde karargâh kurdular.

XVIII. Caesera (Şeyzer)'nin kuşatılması ve zaptedilmesi.

1157. Caesara şehri Antakya'nın içerisinde geçen Asi nehrinin kenarındadır ve genel olarak Caesarea diye adlandırılır (53) ve kutsal Basilius'un muhterem hocasının memleketi Kapadokya'nın başşehri olduğu sanılır. Fakat bu kanıda olanların düşünceleri yanlıştır, çünkü bahsedilen başşehir Antakya'dan 15 günlük uzaklıktadır. Bu şehir ise Kapadokya'dan birçok eyâlet ile ayrılan başka bir eyâlettendir ve adı Caesarea değil Caesara'dır. Bu şehir Antakya patrikliğine bağlı şehirlerden biridir. Şehir yeterince rahat bir konuma yerleşmiştir: Aşağı taraf ovaya doğru uzanır ve yukarı taraf yüksek, sağlam fakat dar bir surla çevrilidir. Bu sur uzun olduğu gibi, doğal bir tahkimata da sahiptir: Bir taraftan şehir diğer taraftan da nehir onu koruyup, yanına yaklaşmayı imkânsız kılar. Bizimkiler düzenli bir yürüyüşle buraya gelir gelmez, her prence alacakları yeri gösterdiler ve şehrin etrafını sardılar. Şehir kuşatılıp, halk surların arkasına gizlendiğinde, kral ve prensler mancınıkları yerleştirdiler ve sürekli olarak şehri baskı altında tuttular.

53) Caesara ile kastedilen Şeyzer'dir. Şeyzer'in Franklar tarafından kuşatılması için bk. Runciman, ayn. esr., II, s. 292 vd. ; Elisséeff, ayn. esr., II, s. 520 vdd.

Prenslerin her biri başlangıçta kendilerine gösterilen kısımda bulunuyor ve adamlarının gösterdiği gayreti güçlendirmek için, birbirleriyle yarışarcasına sözler sarfediyorlardı. Herbiri şehri önce kendisinin zaptetmesini ve böylece ün kazanmayı istedikleri için, [kuşatılmış] halkı öyle bir duruma getirdiler ki, halk ölüm bahasına da olsa her taraftan karşı koymaya başladı. Buranın halkı pek savaşçı değildi ve yalnız ticaretle meşgul oluyordu, ayrıca mevcut durumu akılları almıyor, gayet emin bir şekilde efendilerinin gücüne ve en az o kadar da, herhangi bir kuşatma sırasında şehirlerinin tahkimatına güveniyorlardı. Sözü edilen nedenlerden dolayı zorunlu oldukları savunmayı geliştirmemiş oldukları için, sürekli olarak yapılan saldırıları durdurmadılar. Birkaç gün sonra halk iyice yıprandı ve bizimkiler tazyiklerinin devamı sonucunda surları aşarak, şehrin ortasında toplandılar. Şehir zaptedildikten sonra halk içkaleye çekildi ve şehir içinde bulunan herşeyi ganîmet olarak bizimkilere bıraktı. Bizimkiler de birkaç gün boyunca evleri ve buldukları herşeyi istedikleri şekilde kullandılar. Şimdi halkın sığınmış olduğu içkaleyi ele geçirmek gayet kolaydı, yalnız prensler arasında ufak olmakla beraber büyük zararlar getiren bir kavga vardı. Kral, baba vatanının halkını düşünerek şehri başlangıçtan beri Flandre kontuna

vermak istiyordu, çünkü bunun şehri düşmana karşı elinde tutabilmek için adamları ve yeterli parası vardı. Bu maksatla daha sonra bütün şehrin korumasını ve daimi mülkiyetini konta teslim etmek üzere, şiddetle içkaleye hücum etmeye karar verdi. Bu karar bütün prenslere uygun görünüp hepsi de sevinçle onaylarken, Antakya prinkepsi Renaud zorluk çıkardı. Bu şehrin içindekilerle birlikte Antakya prinkepsliğinin mirasının bir parçası olduğunu ve burayı kim yönetirse Antakya prinkepsine bağlı olması gerektiğini söyledi. Adı geçen kont, bu şehir için kralın hâkimiyetini tanımaya hazırdı, fakat halihazırda Antakya prinkepsine ya da prinkepsliğe aday Bohemund'a tâbi olmak istemiyordu, çünkü söylediğine göre, şimdiye kadar henüz hiç kimseye vassal olarak bağlanmamıştı. Böylece bizim prenslerin araları açılıp, çok kolayca halledilmesi gereken teşebbüs duraklamaya bırakılırken, elde ettikleri hayli ganîmetle Antakya'ya geri döndüler.

XIX. Kudüs patriğinin ölmesi. Urdün bölgesinde boş bir arazinin ve Antakya'da müstâhkem bir mevkiîn geri alınması.

1157. Aynı tarihte, Nureddin'in hasta olduğunu duyan ve

artık onun ölmüş olduğuna inanan kardeşi Mirmiram (Nasreddin Miram) Haleb'e geldi ve halk şehri kendisine teslim ettiği için çaba sarfetmeden aldı (54), fakat iç kaleyi de ele geçirmek için harekete geçtiği sırada, kardeşi Nureddin'in henüz sağ olduğunu haber alınca ordusunu dağıtarak, şehri terketti. Aynı tarihte, yani 20 Kasım'da zâhid ve dindar Kudüs patriği Fulcherus, patrikliğinin onikinci yılında, Lâtin patriklerin sekizincisi olarak öldü. Aynı tarihte, kraliçe Melisende'in gayretleriyle krallığa geri dönenler tarafından ve kralın sefer sırasında devletin idaresini teslim etmiş olduğu Lill'li (Adalı) Baudouin'in çabası ve uyanıklığı sayesinde, Ürdün'ün Galaad bölgesinde bulunan ve birkaç yıl önce bizimkilerin dikkatsizlikleri yüzünden düşmana terkedilen müstâhkem bir mağara yeniden ele geçirildi. Bu haber bir elçi ile krala iletildi ve zaferin müjdesi bütün orduyu neşelendirdi. Bu arada Antakya'da bulunan ve daha önce anlattığımız gibi, Caesara'da araları açılan bizim prensler, Tanrı'nın yardımıyla yeniden aynı fikirde birleştiler ve sonsuza kadar anılacak olan yeni bir teşebbüse girişmeye karar verdiler. Böylece oy birliğiyle Kasalia denen yere tâbi olan ve Antakya'dan 12 mil bile uzaklıkta

54) Nureddin'in hastalığı hakkında bk. Elisséeff, ayn. esr. , II, s. 531 vdd.

bulunmayan müstâhkem bir mevkiî kuşatmaya niyet ettiler (55). Hz. İsa'nın doğum gününde ordunun bahsedilen yere gitmesi için alınan karar gerçekleşti. Fakat Nureddin, hâlâ yakalanmış olduğu hastalıktan muzdarîb olarak yatıyordu ve halsizliği kullanılan ilaçlarla geçmediği için, bütün Doğu'dan getirtilmiş olan en ünlü hekimler onun sağlığına yeniden kavuşması hususunda endişe duymakta idiler. Fakat bu durum Tanrı'nın lütfü ile bizimkilerin girişimine olanak sağlıyordu, eğer bu hükümdârın sağlığı yerinde olsaydı, onun hâkimiyeti altındaki bir memlekette bizimkiler serbestçe ve rahatça hareket etme olanağı bulamazlardı. Kral ve yanında bulunan kişiler bu büyük adamın devlet işleriyle uğraşamayacağını bildikleri için, bu fırsatı değerlendirmek amacıyla ve heyecanla plânlarını uygulamaya koyuldular. Böylece sözü edilen yeri her taraftan kuşattıktan sonra, şehri tahrip edecek olan makineleri yerleştirdiler. Burası, üzerinde bir kale inşa edilmiş ve etrafı hendeklerle çevrilmiş yüksekçe bir tepe üzerinde bulunuyordu. Orduda tecrübeli olanlar, bu yüzden, istihkâmları muhakkak kazabilecek olan skrophelerin tamamlanması için bütün emeklerini harcadılar. Bu istihkâmlar gizli yollardan kazılırsa, üzerlerine yapılmış olan

55) Burası 1158 yılında Frankların eline düşen Hârim şehridir. Krş. Elisséeff, ayn. esr. , II, s. 522 vdd.

setlerin bir kısmı yıkılmak zorunda kalacaktı. Büyük bir çabayla ve süratle, söğüt ağaçlarından siperler, orta büyüklükte merdivenler ve bu amaç için gerekli olan diğer şeyleri yaptılar. Bunlar büyük bir gayretle tamamlandıktan sonra, atlıların komutanları gibi yayaların başında bulunanlar da, tellâllar vasıtasıyla, kuşatılanları sıkıştırmak için bütün gayretlerini göstermeye teşvik edildi. Böylece her prens, adamlarıyla birlikte kendisine gösterilen yeri aldı ve her biri âdeta kendi adamlarının daha başarılı olduğunu göstermek için, birbirleriyle yarışırcasına istihkâmlarda çalışıp halkı öyle sıkıştırdılar ki, daha uzun sürer gibi görünen teşebbüsü iki ayda bitmiş duruma getirdiler. Nihâyet bir gün, gece ve gündüz hemen hemen devamlı olarak surlara karşı çalıştırılan mancınık, bütün komutayı yürüten kişiye rastlayarak ezdi ve paramparça etti. Bu olay üzerine, kuşatılanlar çobansız kalmış koyunlar gibi dağılarak, o günden itibaren mukavemet etmeyi bıraktılar, tıpkı harç yapılmamış kuma benziyorlardı. Bizimkiler bunu görünce, kuşatılanların tembelleştiği nisbette, kendileri heyecanlandılar ve birkaç gün sonra bir elçi heyeti kralla gelerek, mallarıyla birlikte ve güven içerisinde istedikleri yere gidebilmeleri için yanlarına kılavuzlar verilmesi koşuluyla şehri teslim ettiler. Şehir bu şekilde zaptedildikten ve bölgenin hâkimi olan

preneşe teslim edildikten sonra, teşebbüsün mutlu bir şekilde son bulmasına sevinerek, Antakya'ya geri döndüler. Kral da mükemmel Flandre kontuyla birlikte krallığa döndü ve Trablus kontu da Trablus'a kadar onlara refakat etti.

XX. Başrahip Amaury'nin Kudüs patriği olması. Bu konuda anlaşmazlıklar.

1158. Aynı tarihte, Fulcherus'un ölümü üzerine, kilisenin ileri gelenleri, hukukî olarak tekrar onun yerini doldurmak için, Kudüs'te toplandılar. Fakat hakka aykırı olarak, kraliçe Melisende'in ve kralın kızkardeşi olan Flandre kontesi Sybille'nin kayırmalarıyla, Frank asıllı, Noion piskoposluk bölgesinden, değerli fakat basit ve işe yaramaz bir adam olan ve Kutsal Mezar Kilisesi'nin başrahibi bulunan Amaury de Nesle, patrikliğe tayin edildi. Fakat Kaysâriye başpiskoposu Hernes ve Bethlehem piskoposu Raoul bu seçime itiraz ettiler. O [Amaury], yine de patriklik makamına oturdu ve papa Hadrianus'un desteğini sağlamak için, Akkâ piskoposu Fredericus'u birçok hediyelerle beraber Roma'ya gönderdi ve o, verdiği rüşvetler karşılığında papanın desteğini sağlayarak geri döndü.

XXI. Nureddin'e karşı yapılan, başarılı bir savaş.

1158. Bu arada Nureddin, hekimlerin gayretleriyle hastalığından kurtuldu ve kral ülkesine geri döndükten sonra, tam olarak iyileşmiş bir şekilde Dimaşk'a geldi ve alışılmış faaliyetlerini sürdürmek üzere, ertesi yaz aniden büyük bir orduyla, Sueta adı verilen bölgede bulunan müstahkem bir mekiîmize hücum etti. Bu müstâhkem mevkiî bir dağın yamacında bulunan çukurlukta idi ve buraya ne yukarıdan ne de aşağıdan, sadece kenarlarında uçurumlar bulunan tehlikeli yollarla gidilebilirdi. Fakat içerisinde oturanlara hizmet sunan barınaklar, ikâmet yerleri vardı ve hiç tükenmeyen suyu da eksik değildi. Bu yer dar bir alanda olmasına rağmen çok rahat ve bulunduğu bölge de yararlı idi. Kral burasının durumu hakkında kesin bilgiyi alınca, krallığın savaş kuvvetleriyle ve Flandern kontunun da refakatiyle süratle oraya gitti, zira içeridekiler kuşatmanın ağırlığı altında, bu zor koşullarda daha fazla dayanamayacak şekilde ezilmekteydiler. Onlar, on gün içerisinde yardım alamadıkları takdirde, burayı teslim etmeye hazır dılar. Kral, yardımını süratlendirmesine neden olan bu haberi de aldı ve Taberiye yakınında, Ürdün ile Genezareth'i ayıran suyun bulunduğu köprüünün yanında, ordusuyla beraber karargâh kurdu. Nureddin bizimki-

lerin gelişinden haberdar olunca, komutanı Şirkuh (Syrakuns)'un önerisiyle temkinli bir şekilde kuşatmayı kaldırdı ve ordusuyla birlikte bizimkilere karşı yola çıktı. Kral da Nureddin'in kendisiyle doğrudan karşılaşmak istediğini duyunca şafakla birlikte komutanlarını biraraya toplanmaya çağırdı ve selefimiz ve dindar bir adam olan Sûr başpiskoposu Petrus tarafından Kutsal Haç'ın önünde dua edildikten ve yere kapanıldıktan sonra, genel kararla sevinç içerisinde savaşa hazırlandı. Ordugâhı kaldırarak, zafer kazanacaklarını önceden bilirmişcesine ve şenlikle düşman ordusunun bulunduğu yere doğru gittiler. Kendi istekleriyle düşmanın önüne gelince, ayak uçlarına kadar silâhlanmış ve savaş sanatına göre dizilmiş bir şekilde ve cesâretle düşmana hücum ederek, can pahası için kılıçlarını kavradılar. Düşmanlar, bizimkilerin hücumuna karşı metânetle ve korkmadan karşı durdular ve erkekçe mukavemet ederek geri püskürtmeye çalıştılar, fakat şans bazan değiştiği halde nihâyet Tanrı bize zaferi bahşetti, düşmanlar büyük kayıplar vermeden kaçmaya başladılar ve kral da muzafferâne bir şekilde adamlarıyla savaş alanını tetkik etti. Bu olay 14 Haziran'da, kralın yönetiminin onbeşinci yılında, Puthaha denilen yerde oldu. O, ordusuyla derhal buradan hareket ederek, kuşatılmış olan yere geldi, burayı tekrar düzene koydu, silâh, yiyecek

ve ihtiyaç malzemesi ile sıkı bir şekilde donattı ve bundan sonra tasarılarını yerine getirmenin mutluluğu içerisinde, ordusunu ülkesine götürdü.

XXII. Kralın, Bizans'lı bir prensesle evlenmesi.

1158. Kralın evlenmesi dolayısıyla İstanbul'a giden elçilerden, yukarıda bahsetmiş olduğumuz Nazareth başpiskoposu Achard öldü ve na'sı adamları tarafından kendi kilisesine getirildi. Yerine, aynı kilisenin başrahibi, uysal, alçak gönüllü bir adam olan ve bugüne kadar kilisede 23 yıldır başpiskoposluk yapan Letard geçti. Fakat elçi heyetinin geri kalanları, soylu ve güçlü, aynı zamanda dünyevî işlerde çok tecrübeli kişiler olan konnetabl Onfroi, Joscelin Pisell ve Wilhelm de Barris, görevlerini sadâkatle yerine getirmeye çalıştılar ve Bizanslıların her zamanki kaypak konuşmaları yüzünden geç kalmış olan istedikleri cevabı aldılar. Çeyiz ve yüzgörümlüğü konusunda, bütün müzâkerelerden sonra anlaşmaya varılarak, kutsal sarayda yetişmiş olan çok soylu bir genç kız, krala zevce olarak seçildi. Bu, Bizans imparatorunun yeğeni, yani genç kardeşi Isaakios'un kızı idi. Adı Theodora olup, onüç yaşında,

endâmi güzel, yüz hatları narin ve alımlı idi. 100 000 hyperperer, çeyiz ve bundan başka imparator tarafından 10 000 altınlık düğün masrafı, mücevherat olarak ta altın, değerli taşlar, elbiseler, inciler, halılar, ipekli kumaşlar, değerli kaplar ile 40 000 altın değerinde hediyeler teklif edildi. Kral, kendisinin yazmış olduğu bir yazıyla beraber imparatorla bağlantı kurarak, elçilerinin kabul ettiği koşulları onayladığını ve kendisinin ölümünden sonra kraliçenin, yüzgörümlüğü olarak çevresiyle birlikte bütün Akkâ'ya, itirazsız bütün hayatı boyunca sahip olacağını bildirdi. Her iki taraf arasında yapılan mukâvele onaylandıktan ve bu asil genç kadına krallığın en ileri gelen prensi sağdıç olarak tayin edildikten sonra o, krala götürülmek üzere, krallık heyetinin refakatinde Suriye'ye geldi ve Eylül ayında Sûr'a vardı. Krallığa gelişinden birkaç gün sonra, Kudüs'te taç giydirilerek, düğün törenleri tamamlandı ve kocasına teslim edildi. Ve o zamanlar Kudüs patriği henüz takdis edilmemiş olduğundan, onun bu mesele dolayısıyla Havariler makamına göndermiş olduğu kişiler de geri dönmek için, kralın emriyle Antakya patriği Aimery [de Limoges] kraliçeyi takdis ve muhteşem nikâh törenini icra etmeğe geldi. Kral nikâhlandıktan sonra, şimdiye kadar göstermiş olduğu bütün hafiflikleri bir tarafa bıraktı,

havarinin söylediği gibi: "Çocukken, çocuk gibi söyledim, çocuk gibi anlardım, çocuk gibi düşünürdüm; adam olunca çocuk şeylerini bıraktım . "(56). O, zevcesini büyük bir şefkatle sevmiş ve sonuna kadar ona sâdık kalmış, hafifmeşrep davranışlarından vazgeçtikten sonra da aklını sadece ciddi ve mukaddes şeylere yöneltmiş olmalıdır.

XXIII. İmparatorun Kilikya'ya gelmesi ve prinkeps Renaud'un küçük düşmesi.

1159. Aynı yıl içinde Bizans imparatoru devlet erkânını çağırdı ve bütün imparatorluğundaki halklardan ve milletlerden büyük bir ordu toplatarak imparatorluk vakarıyla, Hellepont'u geçip, Suriye'ye gitmek istedi. O, şimdi ordusuyla ortadaki eyâletleri büyük bir süratle geçip, umulmadık ve inanılmaz bir şekilde Aralık ayının başında, anîden Kilikya'ya geldi (57). Bu hızlı seferin esas nedeni, yukarıda

56) Kitabı Mukaddes, Korintoslulara Birinci Mektup, 13, 11.

57) İmparator Manuel Komnenos'un Kilikya'ya seferi için bk. Runciman, ayn. esr. , II, s. 294 vd. ; Elisseeff, ayn. esr. , s. 535 vdd. ; ayrıca bu konuda son eser olarak bk. Magdalino, P. , The empire of Manuel I Komnenos 1143-1180, Cambridge 1993.

bahsedilen güçlü Ermeni prensi Thoros'un, dağların eteklerinde bulunan ve en müstâhkem mevkiîlere sahip olan bütün Kilikya'yı surları bulunan şehirlerden, küçük köylere kadar kendine bağlamış, Tarsus, Anavarza (bunlardan biri 1. diğeri de 2. Kilikya'nın başşehri idi), Mamistra Abama ve Sisium gibi şehirlerden de imparatorluk valilerini kovarak, buraları kendi hâkimiyeti altına almış olması idi. İmparator onu ansızın yakalamak için seferi hızlandırdı ve plânını gizli tuttu. Aynı şekilde anlattığımız gibi, Antakya prinkepsinin, hristiyanlık inancının düşmanları gibi, insanlık dışı ve nefret edilecek bir şekilde davrandığı Kıbrıs'lıların acınacak durumları da bu sefere neden oldu. İmparatorluk ordusu öyle aniden geldi ki, Tarsus'ta bulunan Thoros ordunun öncü birliklerinin yaklaştıklarını görünce, yakınlarda bulunan dağlara kaçarak kendini kurtarmaya bile vakit bulamadı. Antakya prinkeps Renaud ise imparatorun geldiğini duyunca, hem kendi kendine ve hem de sâdık adamlarıyla birlikte ne yapması ve imparatorun öfkesine karşı nasıl bir yol izlemesi gerektiğini düşündü. Çünkü, kısa bir süre önce Kıbrıs halkına, kadınlarına ve çocuklarına karşı Tanrı'nın ve insanların önünde yapmış olduğu çılgınlıklar için, vicdan azabı duyuyordu ve imparatorun bu haksızlığın öcünü almak üzere Suriye'ye gelmiş olmasından endişeleniyordu. Söylendiği gibi

kralın yakında geleceğini ve kurulacak olan yeni akrabalığa aracılık etmesi dolayısıyla, imparatorun affına da nail olacağını bildiği halde içini yine de bir korku aldı. Şimdi o, en yakın çevresinde bulunanların tavsiyeleri üzerine, bunlardan birkaçı ve saygıdeğer Laodicea piskoposu Gerard ile birlikte, imparatorun ordugâhının bulunduğu Kilikya'ya doğru yola çıktı ve önce meseleye aracılık etmek isteyen imparatorun sadık adamlarının teveccühünü kazandıktan sonra, Mamistra'ya geldi. Burada halkımıza hakaret sayılacak pek çok konuda onunla uzlaştı. Söylendiğine göre o, dirseklerine kadar uzanan çuldan bir elbise giymiş, boynunda bir ip ve imparatora sunmak üzere tersinden tuttuğu bir kılıçla, yalın ayak olarak, bütün ordunun gözü önünde imparatorun huzuruna çıkmak zorunda kaldı. Böylece, imparatora kılıcı takdim ettikten ve bir süre yerde ayaklarına kapandıktan sonra [Renaud], herkesin nefretini kazandı. Cinayetlerinin tatmin edemediği bu adam yüzünden şerefleri düşen Lâtinler, hakarete uğramış oldular.

XXIV. Kralın Bizans ordugâhına gelmesi ve [Ermeni] prensi Thoros'u imparatorla uzlaştırması.

1159. Kudüs kralı da, imparatorun gelişi dolayısıyla, kardeşinin ve krallığın ileri gelenlerinden oluşan seçkin

maiyetiyle en hızlı bir şekilde, Antakya'ya doğru yola çıktı, fakat son seferden sonra memleketine dönmek isteyen Flandre kontunu Kudüs'te bıraktı. Kral Antakya'ya gelince Templier üstâdı Gottfried ile asilzâde Joscelin Pesell'i, hizmetine amâde olduğunu bildirmek, saygılarını sunmak ve huzuruna kabul edip etmediğini sormak üzere elçi heyeti olarak imparatora gönderdi. Elçilere kralın tereddüt etmeden gelebileceği cevabı verildi. İmparator müteâkiben kralı, sevgili oğlu olarak huzuruna çıkmak üzere yazılı ve sözlü olarak davet etmek için güçlü apokrisariusunu gönderdi. Belirlenen bir gün kral, seçkin şövalyelerinden oluşan maiyetiyle birlikte oraya geldi ve hürmetle karşılandı. İmparatorun anne tarafından iki yeğeni; protosebastos Ioannes ve protostrator Aleksios, kutsal sarayda ilk sırayı alan büyük asillerden oluşan kalabalık bir heyetle birlikte onu karşılamak üzere gönderildiler. Bunlar onu, imparatorun devlet erkânıyla beraber oturduğu çadıra götürdüler. Orada imparator tarafından dostça selâmlanarak, barış öpücükleriyle kabul edildi ve imparatorunkinden daha alçak olan gösterişli bir sandalyeye oturtuldu. İmparator onun adamlarını da dostça ve barışçı bir şekilde onurlandırdıktan sonra, kralın ve onunla birlikte gelmiş olanların hatırlarını sordu. İmparator böyle büyük bir prensin ve adamlarının ziyaretine

cok sevinmiş görünüyordu. Müteâkip günlerde sürekli olarak imparatorla birlikte olan ve kendisini sevimli bir insan olarak tanıtan kral, bazan yalnız bazan da ileri gelenler ile yapılan sohbetlerde imparatorun ve yakınlarının sevgi ve dostluklarını kazandı. Yaşadıkça onu bir evlât gibi severek, öldükten sonra da değerli anısına saygı duydular. İmparatorla olan görüşmesi faydasız kalmasın diye kral, dünya işlerinde keskin görüşlü ve zeki bir kişi olarak, imparatorun [Manuel] büyük bir kin ile takip etmekte olduğu Thoros'un üzerine yürümek için, ordugâhını şehrin dışında kurmuş olduğunu görünce, imparatorun yanından ayrılmadan önce, adı geçen prensi imparatorla nasıl uzlaştıracakını düşünmeye başladı. Bu sebeple prensi buraya çağırarak, prens buraya geldikten ve imparatorun talep ettiği müstâhkem yerleri geri verdikten sonra onları öyle bir barıştırdı ki, kralın aracılığı ile [Thoros] geriye dönmeden önce, imparatora sadâkat yemini verdi. Kral adamlarıyla birlikte imparatorun cömertçe ihsanlara mazhar olduktan sonra, sevgiyle uğurlanarak Antakya'ya geri döndü. Ayrıca bazı inanılır kimselerden şahsen işittigimize göre imparator, kral ve adamlarına cömertçe davranmış, elbiseler, ipekli kumaşlar, değerli kaplardan başka 22 000 hiperperer ve kendi adına basılmış 3 000 gümüş para hediye etmişti. Kral Baudouin Antakya'ya

gelince burada, kısa bir süre önce düşman esâretinden kurtulmuş olan Hugue d'Ibelin ile Yafa ve Askalân kontu kardeşi Amaury ile buluştu. Bunlar da imparatoru ziyaret etmek istediler ve imparator tarafından çok iyi ve samimi şekilde karşılanarak kıymetli hediyelerle birlikte ve sevinçle kralın yanına geri döndüler.

XXV. İmparatorun Antakya'ya gitmesi ve sonra da ülkesine dönmesi.

1159. İmparator Manuel Paskalya bayramını Kilikya'da kutladıktan ve bayram günleri geçtikten sonra, çok kalabalık ordusuyla Antakya'ya gelerek surların önünde ordugâh kurdu. Buraya gelince patrik halkla, havarilerin kitaplarıyla ve cübbeli din adamlarıyla; kral ise şehrin erkânı Askalân kontu ve prinkepsliğin bütün ileri gelenleriyle birlikte giderek imparatorluk alınlığı ve pâyeleriyle süslenmiş olan imparatoru, trampet ve boru sesleri arasında, şarkılar ve ilâhiler söyleyerek görkemli bir törenle şehre soktular ve havarilerin öncüsünün bazilikası olan Katedral kilisesinden sonra, aynı şekilde halkın ve yüksek devlet erkânının refa-

katinde saraya götürdüler. O, birkaç gün süren hamam eğlen-
 celerinden sonra ava giderek vakit geçirmeye karar verdi ve
 kralı da beraberine aldı, fakat imparatorun gelişi münâsebe-
 tiyle düzenlemiş oldukları av partisi esnasında kral atı ile
 birlikte giderken, sık ve alçak çalılıkların üzerine düştü
 ve kolu kırıldı. İmparator bunu görünce üzülerək bir hekim
 gibi ona hizmet etti. İmparatorun, kralın önünde halktan
 biri imiş gibi diz çökmesi ve ona hizmet etmesi karşısında
 [kralın] kumandanları ve akrabaları onur duydular. Şimdi bu
 kaza dolayısıyla tekrar Antakya'ya geri döndüler. İmparator
 orada kralı hergün ziyâret etti, ona yeni kataplazmlar, yeni
 merhemler ve yeni pansımanlar yaptı. Onunla âdeta hasta bir
 evlâdı imiş gibi özenle uğraştı. Kral tam olarak iyileştik-
 ten sonra, imparator tellâllar vasıtasıyla, ordu kumandanla-
 rına belirtilen bir gün Haleb'e doğru yola çıkacaklarını ve
 kuşatma aletlerini de birlikte getirmelerini bildirdi.
 Kendisi de kral ve diğer iki prensle beraber, boru sesleri
 ve savaş davulları eşliğinde şehri terketti ve bütün orduyla
 Vadumbalenae adı verilen yerde durdu. Buradan, o sırada
 Haleb'de bulunan Nureddin'e elçiler gönderdi. Neticede St.
 Gilles kontunun oğlu Bertrand ve bir kaç esîr daha serbest
 bırakılarak ona gönderildiler, fakat imparator bundan kısa
 bir süre sonra, çözmesi gereken kendi iç meseleleri yüzünden

ülkesine geri döndü. İmparator çekildikten sonra, kral da beraberinde getirmiş olduklarıyla birlikte krallığa doğru yola çıktı.

XXVI. Kilise içerisinde büyük bir ayrılığın ortaya çıkması.

1159. Aynı tarihte papa Hadrianus, Campania'da Anagnia şehri yakınında difteriden öldü ve cesedi Roma'ya getirilerek törenle aziz Petrus'un bazilikasının yanına gömüldü. Kardinaller onun halefi hakkında görüşmelere başladıklarında, bu gibi durumlarda her zaman olduğu gibi farklı kanaatlarda idiler. Bunlardan bir kısmı, St. Markus kilisesinin kardinalpresbiteri ve Havariler makamının başkanı olan Roland'ı parmak kaldırarak Alexandr adı ile papalığa seçiyordu, fakat diğer bir kısmı da parmak kaldırarak Viktor adı altında, çok asîl bir adam olan, Tiber kıyısındaki kutsal Caecilia kilisesinin kardinal presbiteri Oktavianus'u papa yapıyordu. Bu ayrılık, dünyanın en büyük ileri gelenlerini, taraflardan birinde yer almak zorunda bıraktı ve bu durum lâtin kilisesini bölünme tehlikesiyle karşı karşıya getirdi. Bu mesele nihayet 19 yıl sonra imparator Friedrich'in nasi-

hat ve yardımlarıyla, karşılıklı iki parti arasında papa Alexandrus lehine çözümlenerek, kilisenin birliği ve huzuru yeniden sağlandı. Sükûnet yanlışlıkların karanlığından yükseldi; tıpkı sabah yıldızının sisin arasından parlaması gibi.

XXVII. Nureddin'in aniden Konya sultanının bölgesine ve Dimâşk atabegliği topraklarına girmesi.

1160. Bu arada imparatorun gelişi ve buradaki varlığı dolayısıyla büyük bir endişe duyan Nureddin, böyle büyük bir hükümdârın gücünden şüphe etmediği için ve aynı zamanda kralın da ülkesine geri döndüğünü görünce sevinçle uzun süredir toplamaya imkân bulamadığı ordusunu çağırarak imkânını buldu (58) ve Konya sultanının bölgesine girerek Maraş, müstâhkem Kressum (Göksun) ve Behetselin (Behisni) şehirlerini ele geçirmeye çalıştı. Fakat sultan [Kılıçarslan II. 1155-1192] adamlarına gerekli yardımı yapamadı, çünkü ülkesinin bu kısmından oldukça uzakta bulunuyordu ve Nureddin,

58) Nureddin ile Türkiye Selçuklu sultanı Kılıçarslan (II.) mücâdelesini için bk. Elisseeff, ayn. esr. , s. 545 vdd.

kendisinden daha güçlü birinin topraklarına kendisine güvenerek taarruz etmeye yeltenmişti. Kral [Baudouin III.] Nureddin'in bütün savaş kuvvetleriyle orada meşgul olduğunu haber alınca bir ordu toplayarak, Dimaşk atabegliğinin askersiz ve düşman hücumlarına açık olduğunu bildiği için, düşmanın bu girişiminden azami şekilde yararlanmak üzere Dimaşk bölgesine girdi ve hiçbir mukavemetle karşılaşmaksızın 1. Arabistan'ın ünlü başşehri Offrum'dan Dimaşk'a kadar çevreyi tahrip edip ganîmet ele geçirdi. Fakat Dimaşk'ta tanınmış bir asilzâde olan Necmeddin [Eyyûb] bulunuyordu. Nureddin büyük başarılarından ve tecrübelerinden dolayı, şehrin ve bölgenin idaresini ona vermişti. Necmeddin, efendisinin oldukça uzak bir memlekette zorlu bir teşebbüse giriştiğini ve kendisinin de krala karşı mukavemet edecek yeteri kadar askerî birliğinin olmadığını görünce, dikkatli bir devlet adamı olarak, tehdit etmekte olan tehlikeyi uzaklaştırmak üzere, krala, üç aylık bir ateşkes için 4 000 altın vermeyi teklif etti. Nitekim bu suretle kendisine elçiler satın aldı ve esârette bulunan altı alçak şövalyeyi serbest bırakmak suretiyle arzu etmiş olduğu amaca ulaştı. Necmeddin böylece kralı ve ordusunu baba vatanından uzaklaştırdı. Bu sırada çok ileri görüşlü bir kadın olan ve kadınlık anlayışından daha ziyâde erkeklik gücüyle, hem eşinin ve

hem de oğlunun zamanında krallığı 30 yıl boyunca yönetmiş olan kraliçe Melisende, ölümüne kadar şifâ bulamadığı amansız bir hastalığa tutuldu. Her iki kızkardeşi; Trablus kontesi ve St. Lazarus de Bethanien başrahibesi, her türlü çabayı göstermelerine ve her yerden en değerli hekimleri getirterek gerekli bütün tıbbi müdahaleler yaptırmış olmalarına rağmen kraliçe bu hastalıktan kurtulamadı. O, hafızası zayıflamış olarak, güçsüz ve acizâne bir şekilde yatakta yattı ve çok az kimse onun yanına girebildi. Bu arada kralın Necmeddin'e tanıdığı süre geçtiği ve Nureddin de sözü edilen bölgede bulunduğu için -çünkü henüz amacına ulaşama mıştı-- kral, müslüman ülkesine girdi. Hiçbir direnişle karşılaşmadan bütün memleketi yağma ve tahrip edip, yakıp yıkarak ve köyleri de basıp halkını esir ettikten sonra, güven içerisinde tekrar yurduna geri döndü.

XXVIII. Antakya prinkepsinin, düşmanlara esir düşmesi, zincire vurulup Haleb'de hapsedilmesi.

1160. Bundan çok geçmeden, Antakya prinkepsi Renaud, habercilerden, Maresia ve Tulupa arasında -bunlardan biri

daha önce Urfa kontluguna aitti-yağmalamaya uygun, büyük ve küçük baş hayvan sürüleriyle dolu, savunacak kuvveti olmayan ve halkının da silâh kullanmayı bilmediği bir yerin bulunduğunu öğrendi. Bu sözlere kapılan prinkeps büyük bir ordu toplayarak uğursuz bir şekilde oraya gitti. Bahsedilen yere geldiğinde, burayı gerçekten de kendisine anlatıldığı gibi buldu, zira hayret edilecek kalabalıkta sürülere rastladı, fakat bunlar inançlı bir halka aitti. Bütün bu ülkede müstâhkem yerlerde yalnız Türkler ve büyük efendilerin köylülerden vergi toplamak üzere gönderdiği muhâfızlar bulunur. Köylerde ise, ziraatle uğraşan Suriye'li ve Ermeni hıristiyanlar otururlar. Burada pekçok ganimet elde ettikten sonra sakin bir şekilde ve emniyet içerisinde ülkelerine geri dönmek üzere yola koyulmuşlardı. Ancak Nureddin'in sâdık bir adamı olan Haleb valisi Meçdeddin, prinkepsin geri dönüşünü haber alınca, ağırlıklarını ele geçirmek ve ordusuna baskın yapmak üzere, birlikleriyle ona karşı yola çıktı. Akıllı adamın plânları tuttu ve prinkepsin ordusunun ganimetleriyle beraber konaklamış oldukları yere yaklaştı. Prinkeps, düşmanların geldiğini duyunca, adamlarıyla bu durumda ne yapılması gerektiği konusunda görüştü, fakat akıllı hareket edip, zararsızca ganimetleriyle birlikte ülkelerine geri dönmek yerine, haydutluğu bırakmayıp düşmanlarla erkekçe savaşmağa

karar verdiler. Sabah olup da vakit biraz ilerledikten sonra, birlikler karşılaştılar. Düşmanlar oklarla ve kılıçlarla şiddetle hücum ettiler, bizimkiler ise, başlangıçta güçlü bir mukavemet göstermelerine rağmen, sonunda geriye dönüp kaçmaya başladılar ve ganimetleri de bıraktılar. Prinkeps de başlamış olduğu fena cürümlerin cezasını çekerek tutsak düştü ve inançsızlara teşhir edilmek üzere diğer tutsaklarla beraber zincire vurularak Haleb'e götürüldü. Bu olay Baudouin'in yönetiminin onsekizinci yılında, Kasım ayında, Göksun ile Maraş arasında bulunan ve Commi adı verilen yerde oldu(59).

XXIX. Bir Roma legatının gelmesi ve bununla ilgili görüşmeler.

1161. Aynı günlerde çok saygıdeğer bir adam olan Roma'daki St. Johann ve Paulus kiliselerinin kardinalpresbiteri, tanınmış Johannes, papa Alexanrus'un elçisi olarak bir heyetle birlikte Biblius'a geldi. O, legat olarak krallığa

59) Renaud de Châtillon'un esîr alınışı hakkında bk. Ellisseeff, ayn. esr., s. 552 vd. ; ayrıca bk. Demirkent, I., <<Haçlı Dönemi Kalelerinden Râvendân>>, Belleten, LVI, Ankara 1992, sayı 216, s. 383 vd.

giriş izni almak isterken, önce kralın ve diğer dünyevî ve ruhanî erkânın kendi gelişi hakkındaki düşünce ve kanaatlarını araştırdı. Söylediğimiz gibi, mevcut olan sorun dolayısıyla hristiyanlık dünyası papa Alexanrus taraftarlarıyla rakipleri arasında birbirinden uzaklaşmıştı. Kilise mensupları ile krallık ileri gelenlerinin aralarında görüşerek birçok müzâkerelerden sonra, ne yapması gerektiğini kendisine bildirinceye kadar daha ileri gitmemesi ve krallığa girmeye yeltenmemesi söylendi. Bu arada patrik ve diğer din adamları da, kral ve devlet erkânı gibi Nazareth'de toplanıp, bu zor durumda ne yapılması gerektiğini görüştüler. Ne Antakya prinkepsliğinden, ne de Kudüs'ten hiçbir piskopos açıkça, bu rakip taraflardan birini veya diğerini tercih etti. Fakat bu gibi durumlarda genellikle olduğu gibi, toplantıda bulunanlar farklı görüşlere sahipti. Bunların içinden bazıları en tutarlı tarafa mensup olan papa Alexanrus'un legatının krallığa alınmasını söylüyordu ve bizim selefimiz olan Sûr başpiskoposu Petrus da bunların liderleri idi, fakat diğerleri aksine kendisini daima krallığın dostu ve koruyucusu olarak gösteren Viktor'u tercih ediyordu ve

elçinin hiçbir surette alınmasını istemiyordu. Kral ılımlı bir yoldan giderek, adamları ve kilise mensuplarının bir kısmı ile birlikte kilise içerisinde ayrılık oluşmasına meydan vermemek görüşünde idi. Ona göre, hiçbir taraf tutulmamalı, fakat elçi paye alâmetlerini çıkarmış bir hacı olarak mukaddes yerleri ziyâret etmeli ve geriye dönünceye kadar krallıkta kalmasına izin verilmeli idi. [Kral] tekline neden olarak şunu söyledi: Problem yenidir, Dünya hangi tarafın haklı olduğunu bilmemektedir ve böyle bir meselede taraf tutmak ve bilmeden karar vermek hatalı olabilir. Üstelik kiliseyi ve manastırları külfete sokan ve onları şantajlarıyla zayıflatan hiçbir legata da ihtiyaç yoktur. Bu kralın görüşü idi ve en sağlıklı yol olmasa bile üstünlük kazandı. Böylece elçiye haber verildi ve o, bazılarının önce onayladıkları halde sonradan kendilerine pahalıya mal olan yere geldi. Bu süre içerisinde Yafa kontu Amaury'nin, Urfa kontunun kızı olan Agnes'ten bir oğlu dünyaya geldi. Babasının ricası üzerine kral [Baudouin] bebeğin vaftiz babası oldu ve ona adını verdi. Kont içtenlikle çocuğa nasıl bir babalık hediyesi vereceğini sorduğu zaman kral, nezaketle şu cevabı verdi: Kudüs krallığı. Bazı akıllı kişiler duydukları bu sözün, kralın ve kraliçenin çok genç yaşta oldukları halde bir çocuk sahibi olamadan dünyaya veda edeceklerini gösterdiğini söylediler, nitekim öyle de oldu.

XXX. Kralın Antakya'ya çağırılması ve Bizans imparatorundan, kendi akrabalarından birini ona eş seçmesi için teklif alması.

1162. Prinkeps tutsak olup, Antakya eyâleti de hükümdârını kaybettikten sonra, halk yeniden korku içerisine düştü ve Tanrı onları korumadığı takdirde , ülkenin her gün harap olduğunu üzüntülü bir bekleyişle gördü. Nihayet onlar, yardım için ricalarının hiçbir zaman reddedilmemiş olduğu yere müracaat etmeye karar verdiler. Böylece Kudüs kralına bir elçi heyeti gönderdiler ve mahvolması yakın olan halka, şerefi ve Tanrı'nın rızası için tereddüt etmeden yardım etmek üzere ondan acıklı bir şekilde ricada bulundular. Kral ülkenin kötü durumunu öğrenince, selefleri gibi, merhamet ederek bu işi istekle üzerine aldı; kalabalık bir maiyetle, süratle halkın ve devlet büyüklerinin kendisini sevinç içerisinde karşılamış olduğu Antakya'ya geldi. O burada gerektiği kadar kaldı, büyük bir özveri içerisinde âdeta kendi ülkesi imiş gibi prinkepsliğin sorunlarıyla uğraştı ve geriye dönerken kadar yönetimi patrike havale edip, prensese de önemli miktarda bir gelir bağladıktan sonra, kendi işlerinin onu beklemekte olduğu ülkesine geriye döndü. Kral süratle ülkesine döndükten sonra, Bizans imparatorunun

sarayındaki nüfuzlu ve önemli kişilerden oluşan bir elçi heyetinin gelmiş olduğunu gördü ve bunlar krala, gizli birtakım sözlerle birlikte bir altın bulla getirdiler. Bunlardan birisi imparatorun akrabası olan güçlü efendi [Ioannes] Kontostephanus, diğeri ise kurnaz ve krallığın güvenliği için çok gerekli bir adam olan, sarayın baştercümanı Theophylaktos idi. Söylediğimiz gibi bunlar , içinde aşağıdakilerin yazılı olduğu bir imparatorluk yazısı getirdiler : "imparatorluğumuzun sevgili ve değerli oğlu , Tanrı katında yüce imparatoriçenin, varis olarak sadece bir kız çocuğu bırakarak vefat etmiş olduğunu biliyorsun . Fakat biz, birçok kez devlet büyükleri ile gelecekteki miras hususunda tercihimizi kime yönelteceğimiz konusunda istişare ettik ve erkânımızın oybirliğiyle, soyumuzda daha iyi bir halef bulunmadığını düşünerek imparatorluğumuzda herkesten çok sevilmekte olan senin kanından birini; ya güçlü Trablus kontunun kızı [Melisende]'ı ya da büyük Antakya prinkepsinin genç kızkardeşi [Maria]'yı, yani bu teyzezadelerinden seçerek bize bildireceğin birisini, Tanrı'nın yardımıyla eş olarak imparatoriçe yapmaya karar verdik. " Kral, gerek imparatorun yazısından ve gerekse sözlü emirlerinden niyetini anladıktan sonra, ona bu konuda hizmet etmeyi vaadetti ve hem onurlandırıldığı için hem de eş seçmesi hususunda kendisine güvenildiği için imparatora teşekkürlerini ilettiler.

XXXI. İmparatorun Trablus kontunun kızkardeşi yerine, Antakya prinkepsinin kızlarından biri ile evlenmesi.

1161. Kral mevcut durum hakkında, sâdık adamlarıyla beraber, bizzat imparatorun kutsal yüceliği üzerine istişâreden sonra elçilere, imparatora zevce olarak Trablus kontunun kızkardeşi olan Melisende'i tavsiye etti(60). Bunlar kralın tavsiyesini büyük bir saygıyla kabul ve tasdik ederek bunu imparatorun bilgisine önce mektupla sunmaları gerektiğini söylediler. Bu arada büyük bir hürmetle kabul gören genç kıza, kardeşinden ve arkadaşlarından olduğu gibi, annesinden ve yaşlı teyzesinden de paha biçilmez değerli mücevherat ısmarlandı. Bu armağanlar, yani altın bilezikler, küpeler, kemerler, yüzükler, gerdanlıklar, alınlıklar saf altındandı ve ayrıca gümüş kablara, sayısız çeşit ve ağırlıkta mutfak eşyasından başka, koltuk ve koşum takımı, kısaca her cins ev eşyası vardı. Bütün bunlar çok büyük masraflarla ve itina ile hazırlandı. Sadece işçilikleri bile, kraliyet lüks ve ihtişamını aşıyordu. Şimdi Bizans'lı elçilerin kızın sağlığı hakkında en ince ayrıntısına kadar bilgi toplamaya çalışmaları, bu hususta imparatora haberciler göndermeleri

60) İmparator Manuel'in evlenmesi olayları için bk. Runciman, ayn. esr. , s. 300 vd.

ve bunlardan cevap beklmeleri esnasında bütün bir yıl akıp geçti. Bunun üzerine kral, kont ve genç kızın diğer akraba ve arkadaşları çok öfkeleniler ve resmî bir toplantı yaparak, imparatorun elçilik heyetinden, ya evlenme ilişkilerini bozup, masraflarını tazmin etmelerini ya da bir karara varıp bu teşebbüslerini tamamlamalarını istediler. Kont çok büyük masraflar altına girerek, kızkardeşinin yolculuğu için en zengin biçimde 12 galeri hazırlatmış ve yakında hareket edecek olan hanımefendilerini bekleyen ve Trablus'ta toplanmış olan krallık ileri gelenlerinin hepsini veya bir kısmını ağırlamıştı. Bizanslılar ise, şimdi kendi açılarından müphem konuşuyorlar ve kendilerine bir çıkış yolu arıyorlardı, fakat kral onların tutarsız konuşmalarına karşı tedbir alarak, Otto de Risberg'i özel bir elçi olarak, niyetinin ne olduğunu öğrenmek üzere imparatora gönderdi. Bu adam beklenenden daha kısa bir süre içinde geri dönüp, birlikte getirmiş olduğu yazı ile ve sözlü olarak, imparatorun evlenmekten tamamen vazgeçtiğini, kralla bildirdi. Bu haberi alan ve üzüntü içerisine düşen kral, tamamen halledilmiş gibi görünen fakat şimdi bozulmuş olan bu iş için daha fazla ilişkiye girmekten çekindi. İmparatorun elçileri Trablus kontunun öfkesinden korkarak küçük bir gemi ile derhal Kıbrıs'a açıldılar. Trablus'a gelmiş bulunan devlet büyüklerinin

toplantısı bittikten sonra, kral Antakya'ya gitti ve söylediğimiz gibi rica üzerine halkı himâyesine aldı. Antakya'ya gittiğinde burada, Trablus'tan yola çıkmış olduklarını sandığı, imparatorun elçileri ile karşılaştı. Bu elçiler hemen hergün Antakya prensesi ile Maria adındaki kızı hakkında ilişkilerde bulundular, üstelik elçilerin elinde, onların bu evlenme hakkında prensesle veya kızkardeşi için yapacakları anlaşmayı tasdik eden ve imparatorun altın mührünü taşıyan bir mektup vardı. Kral Baudouin durumdan haberdar edilince kendisini üzen daha önceki olayları önemsemeksizin, imparatoru var olan durum içinde kendi işbirliğinden yoksun bırakmadı. Nitekim, genç kız hem akrabası hem de baba nasihatından yoksun bir hâkime idi ve kral birçok ayrıntıdan sonra bu evliliği gerçekleştirdi. Nihâyet herşey açıklığa kavuştuktan sonra, Asi nehrinin ağzındaki Süveydiye limanında gemiler hazırlandı ve genç kız [Maria] bu alayda yer alan ve eşi Manuel'e ulaşınca kadar ona refakat edecek olan ileri gelenlerle beraber yola çıktı.

XXXII. Antakya'da Pons Ferri denilen müstahkem bir mevkiin yeniden inşa edilmesi. Kraliçe Melisende'in ölümü.

1161. Bu arada kral, ülkede [Antakya] bulunduğu sırada yararlı olabilmek için, Antakya'dan 6-7 mil uzaklıkta bulunan ve eskiden olduğu gibi Demirköprü adı verilen, düşman ve eskiya baskınlarına karşı rahat bir savunma mevkiî olan Asi köprüsünü yeniden inşa ettirdi. Baudouin bu işle uğraşmakta iken, annesi Melisende uzun süren hastalığının sonucunda 11 Eylül'de [1161] öldü. Bunu öğrenen kral annesini ne kadar sevdiğini gösterdi ve hıçkırıp ağlayarak, günlerce hiçbir teselli bulamadı. Kraliçe Melisende meleklerin katına yükselmesi için Jasophat vadisine gömüldü. [Onun gömüldüğü yerin] sağından kutsal ve lekesiz Meryem Ana ve bütün selâmete ermiş inançlı ölümler için günlük ayin yapılan, demirden kapılarla kilitlenmiş, taştan bir anıta inilir.

XXXIII. Trablus kontunun, Bizans imparatorundan öd alması.

1161. Bu arada çok sevdiği ve büyük masraflar yapmış

olduğu kız kardeşini, âdeta alçak bir adamın kızı imiş gibi reddeden imparatora kızan ve büyük acı çeken Trablus kontu [Raymond III.] öfke ve korku duyguları içinde [Manuel'in] bu haksızlığına karşılık verme yollarını arıyordu. Şimdi, fani hükümdârlar içerisinde en kuvvetlisi olan ve kendi gücünün kafi gelmediği imparatora yalnız cüz'i zararlar vermek ve ona yapmış olduğu hakaretleri ödetmek için acı içerisinde galerilerini silâhla donatarak, korsanlara ve suçlu insanlara imparatorun ülkesine girip, yaş ve cinsiyet gözetmeksizin öldürmelerini, kilise ve manastırları yakmalarını ve insanları soymalarını emretti. Bunlar Raymond'un emirlerine uyarak denize açıldılar ve Bizans eyâletlerine giderek hem adaları hem de deniz kıyılarını yağma edip kontun talimatını yerine getirdiler. Utanmadan mukaddes olan kilise ve manastırları soyarak, kutsal topraklara gitmekte veya oradan gelmekte olan hacıların da seyahat paralarını ellerinden aldılar. Öyle ki, hacılar ya çıplak bir şekilde ölecek ya da dilenmek zorunda kalacaklardı. Ayrıca kazandıklarıyla kadınlarını ve çocuklarını bakmakta olan tâcirlerin yanlarındaki mallarını, kazandıklarından eve hiçbir şey götüremeyecek şekilde gaspettiler.

XXXIV. Kral Baudouin (III.)' in ölümü ve gömülmesi.

1161. Trablus kontu bu şekilde yağmaya devam etmekte iken henüz Antakya'da bulunan kral [Baudouin], kış başlama-
dan önce, alışkanlığı üzere bir kür yapmak istedi ve Trablus
kontunun hekimi Barac'tan, bir kısmını hemen bir kısmını da
sonradan kullanması gereken ilaçlar aldı. Bizim Doğu hükümd-
arları, Lâtinlerin hekimlik sanatını küçümserler ve aptalca
bir şekilde, hekimlikten anlamadıkları halde Yahudilere,
Suriye'lilere ve müslümanlara güven duyarlar ki, bunun suçu
kadınlardadır. Fakat bu ilaçlar herhalde zehirli olmalıydı
ve bunun böyle olduğu da şüphe götürmez bir gerçektir, çünkü
geriye kalan ve kralın ikinci defa alması gereken ilaçlar-
dan, denemek için Trablus'ta ekmeğin içine karıştırılarak
bir dişi köpege yedirildiği zaman köpek, birkaç gün içinde
ölmüştü. Kral bu ilacı kullanmaya başladığı günden itibaren
hafif hafif ateşlenmeye başladı. Bu hafif ateşler, sonradan
kralın ölümüne kadar kurtulamadığı humma haline geldi. Kral
ağrıların dinmeyeceğini ve hastalığının gittikçe ağırlaştı-
ğını hissedince Antakya'yı terketti ve birkaç ay yatıp
iyileşmeyi ümit ettiği Trablus'a doğru yola çıktı, fakat
hiçbir ümit kalmadığını görünce, kendisini Beyrut'a götür-
melerini istedi ve derhal krallığın ileri gelenleriyle, din

adamlarını huzuruna davet etti. Bunlar toplandığı zaman kral huşu içinde son dualarını yaptı ve piskoposların huzurunda tevbekâr olarak günah çıkarttıktan sonra, diğer seçkin hükümdârlarla beraber Tanrı'dan ebedî tacı almak üzere ruhu bedeninden göğe yükseldi. Kral [Baudouin III.] hükümdârlığının yirminci yılında, 10 Şubat 1162 tarihinde, 33 yaşında iken öldü. Hiç çocuğu olmadığı için krallığın mirasını kardeşine bıraktı. O, buradan ağlayarak ve sızlayarak ıhtışamla Kudüs'e getirildi. Cenaze, kilise mensupları ve bütün şehir halkı tarafından karşılandı ve Kutsal Mezar Kilisesi'nde, saygıyla atalarının mezarları arasına konuldu. Bizim krallığımızda veya diğer memleketlerde böylesine yas tutularak, arkasından gözyaşı dökülen bir hükümdâr ne hiç bir tarihte okunmuş, ne de yaşayanlardan hiç kimse böyle birini hatırlamıştır, zira kralın cenazesinin nakli sırasında geçilen şehirlerin, mâtem ve acı içindeki halkının inançlılarından birçoğu dağlardan inip, feryad-u figân ederek cenâzenin önünde durdu. Böylece Beyrut'tan Kudüs'e kadar sekiz günlük bir alanda feryatlar dinmedi ve her saat acılar tazelendi. Ayrıca düşmanlar da onun ölümüne üzülmüş olmalıdır ki, söylentiye göre; cenâze törenleri sırasında ülkemize taarruzun tam zamanı olduğunu önerenlere karşı Nureddin şöyle cevap verdi: "Biz onların gerçek acılarına merhamet

göstermeli ve bağışlamalıyız, çünkü şimdi dünyada eşi olmayan bir hükümdârı kaybettiler. " Biz onun yaptıklarını anlatmış olduğumuz bu kitabı bitirirken, dindar ve inançlı ruhunun kutsal huzura ermesini Tanrı'dan dileriz (61). Amin.

61) Kudüs kralı Baudouin (III.)'in ölümü genellikle hemen bütün haçlı seferleri tarihi ile ilgili eserlerde anlatılmıştır ve bu eserlerin başlıca kaynağını da Willermus Tyrensis teşkil etmektedir. Ancak, Willermus'un kralın ölümü için verdiği yıl olan 1162, 1163 olarak düzeltilmelidir. Krş. Elisseeff, ayn. esr. , s. 561.

Almancadan türkçeye çevirisini yapmış olduğum Willermus Tyrensis'in Historia rerum in partibus transmarinis gestarum adlı eserinin Onaltıncı, Onyedinci ve Onsekizinci Kitap'ları, Kudüs kralı III. Baudouin'in (1143-1163) yılları arasındaki hükümdârlık dönemini içine almaktadır. Kudüs kralı Foulque ile Melisende'in büyük oğlu olan Baudouin zamanında, Musul emîri imâdeddin Zengî'nin (1144) ve onun ölümünden sonra da oğlu Nureddin Mahmûd Zengî'nin Urfa'yı haçlılardan geri alması, ikinci Haçlı Seferinin düzenlenmesine yol açtı.

Urfa'nın Türkler tarafından fethedilmesi Kudüs ve Antakya haçlı devletlerini endişeye düşürdü. Kudüs kralı III. Baudouin bir taraftan Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos ile dostça ilişkiler kurarken, diğer taraftan da Türkler'e karşı Batı'dan yardım istedi. Papa III. Eugenius, Batı'da bu sefer için çağrı yapma görevini Bernhardus de Clairvaux'a verdi. Bu çağrı üzerine Alman kralı III. Konrad ile Fransa kralı VII. Louis hazırlıklarını tamalayarak Doğu'ya doğru haçlı seferine çıktılar (1147). Anadolu'ya daha önce ulaşan III. Konrad Eskişehir yakınlarında Türkiye Selçuklu sultanı Mesud tarafından bozguna uğratıldı (1147) ve kuvvetlerinin çoğunu kaybederek iznik'e döndü. Alman ordusunun kalıntıları ile birleşen VIII. Louis ise Efes ve Denizli yolunu izledi. Yalvaç köprüsü yakınlarında Türkler'in beklenmedik hücumları dolayısıyla ağır kayıplar vererek güçlüğüle Antalya'ya ulaş-

bildi. Buradan deniz yoluyla Süveydiye'ye gitti ve orada Antakya prinkepsi tarafından karşılanarak Antakya'ya götürüldü. Bu arada kışı İstanbul'da geçiren Konrad, erkânı ile beraber gemilere binerek önce Akkâ'ya oradan da Kudüs'e ulaştı. Diğer taraftan Louis de Antakya'yı terkederek Kudüs'e gitti. Kudüs'te genel bir toplantı yapan haclılar, Dimaşk'ı kuşatmaya, karar vererek yola çıktılar ve şehri kuşattılar (1148). Önce şehrin etrafındaki meyve bahçelerini ellerine geçiren haclılar, 4 gün müddetle şehri kuşatma altında tutmakla beraber, 5. gün hiçbir sonuç alamadan geri dönmek zorunda kaldılar. Willermus bu başarısızlığın nedenleri hakkında çeşitli rivayetler nakletmiştir. Gerçekten de çok kalabalık olan haclı ordusunun kuşatmayı kaldırıp çekilmesi çeşitli yorumlara neden olmuştur. Böyle büyük bir seferin fiyaskoyla sonuçlanması haclıların doğudaki itibarlarını zedelediği gibi, müslümanların da yeniden güç ve cesaret kazanmasına vesîle olmuştur.

İkinci Haclı Seferi böylece başarısızlıkla sona erdikten sonra, krallar ülkelerine döndüler ve Doğu haclı devletlerini kaderlerine terkettiler. Kralların çekilip gitmesinden sonra, haclıların Doğu'daki durumları gittikçe kötüleşmeye ve Haleb atabegi Nureddin Mahmûd Zengî de, sık sık haclı topraklarına akınlar yapmaya başladı. Halep'e doğru yola çıkan haclıları bozguna uğrattıktan sonra Antakya çevresini istilâ edip yağmaladı ve Prinkeps Raymond da Nureddin'le yaptığı bir savaşta öldürüldü. Nureddin daha sonra Harîm'i ele geçirdi. Kudüs kralı burayı kurtarmaya geldi ise de

başarılı olamadı. Bu arada Urfa kontu Joscelin müslümanlara esir düştü. Haçlılar bu zor durumdan kurtulmak amacıyla Askalân şehrini kuşatmaya ve bunun için de yakınlardaki Gazze şehrini yeniden inşa etmeye karar verdiler. Türkiye Selçuklu sultanı ise, Urfa bölgesinin savunmasız kaldığını görerek bölgeyi tahrip etti ve Suriye'ye inerek Tell-Bâşir'i kuşattı. Bunun üzerine haçlılar daha emniyetli olur düşüncesiyle bu bölgeleri Bizans imparatoruna teslim edip halkını da başka yerlere naklettiler.

Bu günlerde Trablus kontu Haşşaşîler tarafından katledildi. Bundan çok geçmeden, Artukoğulları Kudüs'ün kendilerine ait olduğunu iddia ederek şehre karşı başarısız bir kuşatmada bulundular. Haçlılar ise Askalân'ı uzun süre kuşattıktan sonra, Mısır donanmasının yardıma gelmesine rağmen şehri ele geçirdiler. Bu olaylar sırasında Antakya prensesi, Renaud de Châtillon ile evlendi ve Roma'da bir papa değişikliği vukubuldu. Bu değişiklik hristiyan dünyasında büyük bir ayrılığın ortaya çıkmasına vesile oldu. Yeni papa ile Sicilya kralı arasında da, Alman imparatorunun bile işe karıştığı bir mücadele başladı. Batı'da bunlar olurken, Doğu'da Mısır'da halîfenin öldürülmesi ile sonuçlanan bazı olaylar ortaya çıktı ve Antakya prinkepsi de Kıbrıs'ı yağmaladı.

Bu arada Nureddin Zengî, bir kaç defa Banyas'ı kuşattı ise de, şehir her defasında Baudouin tarafından kurtarıldı.

Bizans imparatoru ile ittifakını kuvvetlendirmek isteyen Baudouin, İstanbul'a elçiler göndererek bir Bizans'lı prensesle evlenmek istediğini bildirdi. Haçlılar daha sonra Kaysâriye şehrini kuşattılar ve zaptettiler. Bu başarıların üstüne Baudouin Theodora adlı bir prensesle evlenerek imparatorla olan dostlugunu artırdığı gibi, onun desteğini de sağlamış oldu. Bizans imparatoru ise, hem Antakya prinkepsini hem de Ermeni Thoros'u cezalandırmak üzere Antakya'ya doğru yola çıktı. Kilikya'ya geldiğinde Baudouin onu karşılayarak, her iki hükümdârı da barıştırdı. Böylece Baudouin'in nüfuzu bir kat daha artmış oldu. Bizans imparatoru Kudüs kralına daha yakın olmak için, onun akrabalarından biri ile evlenmek istedi, fakat daha sonra bundan vazgeçti. Bu yüzden de Trablus kontu ile araları açıldı. Çünkü Baudouin'in imparatora tavsiye ettiği kız Trablus kontunun kızkardeşi idi.

Baudouin bundan sonra çok yaşamadı, annesi Melisende'in ölümünden kısa bir süre sonra o da öldü. Willermus Baudouin'in zehirlenerek öldüğünü rivâyet etmiştir, fakat bu iddia tam olarak doğru değildir. Willermus'a göre, bu tarihte Antakya'da bulunan kral, yerli bir hekimden haplar almış ve uzun süren bir hastalık döneminden sonra da ölmüştür. Willermus'un yazılarından yerli hekimlere güvenmediği ve kralın

bu ilaçlardan öldüğüne emin olduğu anlaşılmaktadır. Olaylara kendisinin bizzat şahit olmadığı durumlarda, ya yazılı ya da şifai kaynaklara başvurmak zorundaydı. Bu yüzden eserinde bazı çok ilginç imkânsız ya da yetersiz birtakım olaylar da anlatılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

ABU SÂMA 'ABD AL-RAHMAN B.İSMA'İL AL-MAKDİSÎ, Kitâb al-Ravda tayn fî Ahbâr al-Davlatayn al-Nûriya va'l-Salâhiya, Kahire h. 1287-88.

ALPTEKİN, C. , The Reign of Zangî (521-541/1127-1146), Erzurum 1978.

ANONİM SURYÂNÎ VEKAYİNÂMESİ, terc. TRITTON, A. S., The first and second crusades from an Anonymous syriac chronicle, J. R. A. S. , 1933.

AL-AZÎMÎ, trc. ALİ SEVİM, Azimi Tarihi, Selçuklularla ilgili Bölümler (H. 430-538=1-038/39-1143-44), Ankara 1988.

DEMİRKENT, I., <<Haçlı Dönemi Kalelerinden Râvendân>>, Belle-ten, LVI, ANKARA 1992, sayı 216, s. 383 vd.

DEMİRKENT, I., <<Haçlılara Karşı Mücâdelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar>>, Belle-ten, Ankara 1985, sayı 191-192, s. 477 ve not 123.

DEMİRKENT, I. , Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146), II, Ankara 1987.

ELISSÉEFF, N. , Nur ad-Din. Un grand prince musulman de Syrie au temps des croisades, 3 cild, Damas 1967.

İBN AL-'ADÎM, Zubdat al-Halab min ta'rih Halab, nşr. SÂMÎ AL-DAHÂN, 3 cild, Dimâşk 1951-1968.

İBN AL-ASÎR, Al-Kâmil fi't-Tarih, nşr. TORNBERG, C. J. , 12 cild, Lugduni Batavorum 1851-1876, terc. ABDULKERİM ÜZAYDIN, İslâm Tarihi İbnü'l Esîr El Kâmil Fi't Tarih tercümesi, İstanbul 1987.

İBN AL-KALÂNİSÎ, The Damascus Chronicle of the Crusades, trc. H. A. R. GIBB, London 1932.

JONES, A. H. M. , Constantine and the Conversion of Europe, Canada 1978.

KELLY, A. , Eleanor of Aquitaine and the four Kings, Cambridge 1978.

KINNAMOS, I. , Historia, trc. C. M. Brand, Deeds of John and Manuel Comnenus, New York 1976.

KİTABI MUKADDES, İstanbul 1993.

LA MONTE, J. L. , Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291, Cambridge 1932.

MAGDALINO, P. , The empire of Manuel I Komnenos 1143-1180, Cambridge 1993.

MORAVCSIK, Bizantinoturcica, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen, Budapest 1943.

NICHOLSON, R.L. , Joscelin III and the Fall of the Crusader States 1134-1199, Leiden 1973.

NORWICH, J. J. , The Kingdom in the Sun 1130-1194, London 1976.

RUNCIMAN, S. , A History of the Crusades, trc. F. İŞILTAN, Haçlı Seferleri Tarihi, 3 cild, Ankara 1987.

URFALI MATEOS, trc. ANDREASYAN, Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Ankara 1987.

USÂMA b. MUNKİZ, An Arab-Syrian Gentleman of the Crusades, New York 1929 (nşr. HİTTİ)

G E N E L D İ Z İ N

-- A --

- Abak 15, 17, 18, 113
 Abbas 147
 Abratum 21
 Absalo 124
 Absalo 124
 Achard 175
 Adrianopolis (Edirne) 40
 Agnes 128, 138, 191
 Aimery (de Limoges)
 Akkâ 59, 62, 87, 126, 140, 160, 172, 176
 Akkon 58, 61, 63, 104
 Albano 128
 Aleksios 180
 Alexandria 134
 Alexandrus (Roland) 184, 185, 189, 180,
 190
 Alman 37, 39, 42, 43, 44, 45, 47, 48,
 49, 50, 58, 62, 68, 76, 128, 130, 141, 142.
 Almanlar 44, 46, 68
 Almanya 50, 76
 Altıntaş 16, 23, 30
 Amalfi 134
 Amalfi'liler 134, 135, 138
 Amalrich (Sayda piskoposu) 114, 140
 Amaury (de Neella) 172
 Amaury (Yafa kontu) 2, 3, 88, 125, 182,
 191
 Anadolu 49, 50
 Anagnia 184
 Anastasius (papa) 128
 Anavarza 178
 Anfossus (kont Alfonso)
 Ankona 129, 142
 Antakya 5, 7, 8, 9, 11, 56, 57, 60, 74,
 77, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 90, 91, 92, 94, 96,
 97, 112, 113, 126, 127, 148, 150, 164, 165, 166,
 168, 169, 172, 176, 178, 180, 181, 182, 183, 187,
 190, 192, 193, 194, 196 197,
 Apamia 79
 Apulia 140, 144
 Aquitania 52, 76
 Arabistan 13, 186
 Araplar 19, 27, 134, 150
 Arimathia (tarikât) 114
 Arius 42

Armenia 42
 Arnulf 63
 Artukoğulları 100
 Asi nehri 56, 166, 196, 197
 Askalân 75, 83, 84, 85, 102, 103, 105,
 111, 112, 113, 114, 121, 122, 125, 127, 130, 182,
 184

Asphaltes gölü 13
 Assur 7
 Asya 40, 42
 Attalia (Antalya) 55
 Attardus 163
 Avignon 128
 Avrupa 39, 40
 Avusturya 40, 62

-- B --

Balenia 60
 Balian 63, 86, 159
 Bamberg 75
 Banyas 63, 64, 75, 113, 150, 152, 155,
 160
 Barac 199
 Barannes 53
 Barcelona 36
 Bari 141
 Barris 175
 Basavilla 129
 Basilus 166
 Baudouin (III. , Kudüs kralı) 2, 3, 5,
 7, 12, 14, 15, 29, 36, 59, 87, 96, 102, 114, 125,
 144, 160, 186, 189, 191, 196, 197, 199, 200, 201
 Baudouin (Balian d'Ibelin'in oğlu) 86
 Baudouin (II.) 8
 Baudouin (Kaysariye başpiskoposu) 63,
 104, 140
 Baudouin (Maraş senyörü) 31, 34
 Bayern 39, 62
 Bağdad 79
 Behetselin (Behisni) 185
 Belial 151
 Bella 29
 Beneventum 129, 141, 142, 144
 Beors 144
 Berche 63
 Berengar (Sulzbach kontu) 50

Bernard Vacher 18, 19
 Bernard (de Clairvaux) 38
 Bernhard (Tremalai'lı) 104, 116
 Bernhards de Stampis 21
 Bernhardus (Sayda piskoposu) 36, 63, 114
 Bertha (von Sulzbach, Irene) 50
 Berthold (de Andecht) 62
 Bertrand (de Blanquefort) 159
 Bertrand (St. Gilles kontunun oğlu) 183
 Bethanien 187
 Bethlehem 36, 63, 104, 124, 125, 172
 Beyrut 36, 60, 63, 90, 163, 199, 200
 Biblius 60, 189
 Bile 92
 Bileams 144
 Birecik 92
 Bithynia 40, 42, 48, 49
 Bizans 40, 42, 45, 48, 76, 91, 92, 130,
 140, 144, 163, 175, 177, 179, 192, 197, 198
 Bizanslılar 41, 43, 44, 45, 56, 92, 93,
 96, 144, 175, 194, 195
 Blandrada 62
 Blanquefort 159
 Bohemund 168
 Bosphorus 41
 Bostrum (Busrâ) 15
 Boğaz 41, 48
 Brand 47
 Bretol 53
 Brundusium 144
 Budapest 48
 Bulgar 40
 Bures 9
 Busrâ 15, 16, 18, 21, 22

-- C --

Caecilia 184
 Caesarea 58, 166
 Caesera (Şeyzer) 166
 Calabria 144
 Campania 141, 144, 184
 Ca'ber 14
 Cebile 134
 Chalcedon (Kadıköy) 40
 Charybbis 147

Châtillon bk. Renaud.
 Clairvaux 38
 Commi 189
 Constance 80, 96, 112
 Coricium 96

-- D --

Dacia 40
 Damaskus 65
 Daria 65
 Darum 60
 David 159
 Dekapolis 29
 Dimşk 14, 15, 17, 18, 28, 39, 64, 65,
 66, 67, 69, 74, 100, 112, 147, 160, 173, 185, 186
 Doryleon 47
 Duvarla Drölmüş Kaynak 79

-- E --

Edessa 7
 Einardus bk. Unur
 Eleonore (kraliçe) 57
 Elinand (de Bures) 9
 El-Rahub 19, 28
 Ephesus (Efes) 50
 Epiphania 35
 Ermeni 179
 Eugenius (papa) 5, 36, 37, 62, 128
 Euphrat (Fırat) 7
 Eusebius 12
 Eutheches 40
 Evangelius 29
 Evrardus (de Bretol) 53

-- F --

Fenike 87
 Ferentino 142
 Filipus 21
 Filistin 60, 76, 83, 105

- Fırat 7, 14, 34, 60
 Flakkus 1
 Flandre 62, 63, 73, 180, 172, 164, 173,
 162
 Florenz 63
 Foulque (kudüs kralı) 2, 5, 7
 Franklar 50, 51, 52, 53, 54, 97, 166,
 170, 172
 Fransa 37, 39, 41, 44, 47, 48, 50, 56,
 57, 59, 66, 68, 74, 76
 Fransız 49, 76
 Fredericus, 104, 126, 140, 172
 Friedrich (Alman imparatoru) 49, 62, 76, 128, 129,
 141
 Fulcherus 5, 35, 63, 59, 88, 104, 169,
 172

-- G --

Gabulum 134
 Galaad 169
 Galatia 42
 Galcherus (de Montiay) 53
 Galilaea 9, 29, 64
 Garigliano 145
 Gautier (de Falkenberg) 97
 Gazze 83, 105, 108
 Genezareth 173
 Geoffrey (Langres piskoposu) 63
 Geoffroy (de Rancon) 52
 Gerald (Bethlehem piskoposu) 104, 124
 Gerard 63
 Gerard (Laodicea piskoposu) 179
 Gerard (Sayda hâkimi) 111
 Gerhard (Sayda'lı) 104, 107
 Göksun (Kressum) 189
 Gottfried (templier üstadı) 180
 Guido 51, 62, 63, 90, 104, 161
 Guido de Bernthus 104
 Guido (Beyrut hâkimi) 90
 Guido (Blandrada kontu) 62
 Guido (de Florenz) 63
 Guido (de Skandalion) 161

-- H --

Hadrianus (papa) 128, 139, 36, 172, 184
 Haleb 57, 82, 187, 15, 165, 169, 183,
 189, 188
 Hamtab 92
 Harenc 80
 Hârim 80, 170
 Hatab 93
 Hazard 81
 Haşşaşîler 98
 Heinrich (Jasemirgot) 62
 Heinrich (Toul piskoposu) 62
 Heinrich (Troies kontu) 63
 Helinandus (Taberiye hakimi) 63
 Hellespont 48, 177
 Henry (Anjou kontu) 76
 Heraklius 133
 Herbert 140
 Hermann (de Verona) 62
 Hernes (Kaysâriye başpiskoposu) 172
 Heroidum 51
 Hiaraquin (Artuklu) 100
 Hieropolis 96
 Hippius 29
 Hodierna 98
 Hospitalier, -'ler 63, 104, 119, 130,
 131, 133, 142, 152
 Hüsameddin Timurtaş 100
 Hugue (d'Ibelin) 104, 158, 182
 Hugue (II. , başpiskopos) 11
 Hugue (Rames'li) 86
 Hz. İsa 12, 38, 144, 150, 170

-- I --

Ioannes 180, 193
 Iterus (de Magnac) 53
 Iturea 21
 Ivo (de Neella) 63, 87, 97

-- İ --

İbrahim 65

İkonía (Konya) 39, 40,
 İngiliz 36, 128
 İngiltere 76
 İmâdeddîn Zengî 11 23
 İoppe (Yafa) 88
 İsaúria 42, 56
 İskenderiye 137
 İspanya 76
 İsraíl 12
 İstanbul 14, 17, 39, 40, 48, 49, 50, 58,
 76, 162, 163, 175
 İtalya 130, 141, 145
 İtalyanlar 134
 İzmir 50
 İzník 42, 47, 48

-- J --

Jasophat 197
 Jerusalem 6
 Joannes (Beyrut piskoposu) 36
 Joannes (Pisa'lı) 36
 Joannis Goman 23
 Joha 95
 Johannes 189
 Johannes 48
 Johannes Eleimon 137, 138
 Johannes (evangelist) 50
 Johannes (St.Martin'li) 144
 Joscelin Pisell 175, 180
 Joscelyn II. (de Courtenay, (Urfa
 kontu) 7, 8, 9, 30, 31 35, 81, 82
 Joscelyn (I) 7

-- K --

Kalde'liler 7
 Kalogenbar (Ca'ber) 14
 Kapadokya 42, 45, 166,
 Kasalia 169
 Kaysâriye 57, 59, 63,
 Kaysâriye Philippi 64
 Kıbrıs 56, 57, 137, 148, 149, 178, 195,

Kıbrıs'lılar 178
 Kılıçarslan (II.) 185
 Kilikya 42, 56, 60, 122, 149,
 Konrad III. (Alman kralı) 37, 39, 40,
 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49,
 Konstantin (Lidda piskoposu) 140
 Konstantinopolis 55
 Konstantinos 42
 Kontostephanus 193
 Konya 42, 43, 44, 45, 47, 79, 81, 89 90,

185

Kressum 185
 Kudüs 2, 5, 9, 15, 30, 38, 35, 57, 59,
 60, 61, 63, 66, 67, 68, 72, 77, 80, 83, 84, 85,
 86, 87, 88, 89, 93, 94, 96, 99, 100, 102, 104 ,
 105, 112, 113, 126, 127, 132, 133, 135, 138, 139,
 145, 168, 172, 176, 179, 180, 190, 191, 192, 200,
 201

-- L --

La Boquera 164
 Landolf 56
 Laodicea 134, 179
 Laodikeia 51
 Laris 124
 Lazarus 187
 Lâzikiye 134
 Leo (papa) 40
 Letard (piskopos) 175
 Lidia 42
 Likaonia 42, 45
 Lill'li (Adalı) Baudouin 169
 Lissidona 56
 Listeur 63
 Lombardiya 62, 128, 129, 145
 Louis VII., (Fransa kralı) 37, 39
 Lübnan 65, 66, 150

-- M --

Macaristan 40

- Maeander (Menderes) 51
 Mamistra 178, 179
 Mamplanes 48
 Manasse (de Hierges) 9, 63, 86, 88
 Manguarth 17
 Manuel I. Komnenos (Bizans imparatoru)
 40, 41, 42, 47, 48, 50, 177, 181, 182, 194, 196,
 198
 Maraklea 60
 Maraş 31, 34, 78, 185, 189
 Mardin 100
 Maria Magdalena 136
 Maria (Antakya prensesi) 193, 196
 Marrim 60
 Marris 95
 Martianus 40
 Martins kilisesi 36
 Mecdeddin, 188
 Medan 19
 Media 42
 Med'ler 7
 Meleha 156, 157
 Melisende (Trablus kontesi) 99, 193
 Melisende (Kudüs kraliçesi) 2, 6, 9, 85,
 97, 98, 169, 172, 187, 194, 1
 Menderes 50, 51
 Merel 27
 Meryem Ana 136, 197
 Mesud (Türkiye Selçuklu sultanı) 39, 40,
 42, 47
 Metz 62
 Mirabel 88
 Mirmiram 169
 Mısır 60, 84, 85, 106, 111, 109, 122,
 125, 133, 134, 135, 145, 147
 Moab 13 4
 Moesia 40 6
 Montis Regalis 13
 Moritz (Montreal'li) 104
 Mücireddin 15
 Musa 12
 Musul 7, 11, 15, 30

-- N --

Nablus 9, 63, 87, 88, 89, 100, 101, 104

Narni 142
 Nasıreddin 146, 147, 148
 Nasıreddin Miram 169
 Naso 51
 Nasreddin 169
 Nazareth 25, 63, 104, 163
 Neapel 134, 141, 157
 Necmeddin Eyyûb 186, 187
 Nepa 9, 63, 77
 Nikea (İznik) 42
 Nikolaus 128
 Nikomedia 42
 Ninive 7
 Nocquin 125
 Noion 172
 Normandia 76
 Norveç 128
 Noseradin 145
 Nugia 79
 Nureddin Mahmûd Zengî 15, 17, 18, 24,
 30, 31, 32, 33, 34, 35, 76 78, 79, 90, 93, 95,
 112, 113, 152, 153, 154, 155, 156, 160, 162, 164,
 165, 169, 170, 173, 174, 183, 188, 185, 186, 187,
 200,

-- O --

Offrum 186
 Onfroï (de Toron) 63, 81, 88, 90, 95,
 94, 104, 152, 163, 175
 Otranto 140
 Otto (de Freising) 62
 Otto (de Risberg) 195

-- O --

Olüdeniz 13

-- P --

Paganus 63
 Pamlan 48

Pamphilia 55
 Pannonia 40
 Paphlagonia 42
 Paramum 48
 Parthia 42
 Paskalya 76, 86, 87, 182
 Paulus (aziz) 79, 124, 129, 189
 Petracensis 13
 Petrus (aziz) 79, 129, 184
 Petrus (Sûr başpiskoposu) 36, 79, 104,
 107, 114, 129, 140, 174, 190
 Philadelphia 50
 Philipp 157 10
 Philippe 104 17
 Philippe (de Milly) 63, 88
 Philippe (Nablus kontu) 9
 Philippopolis (Filibe) 40
 Phönicia 65
 Phrigia 42, 49
 Pisaurum 142
 Poitiers 7
 Poitou 57
 Pons Ferri 197
 Pontif 51
 Pontus (Karadeniz) 48
 Portua 62
 Provance 128
 Ptolemeis (Akkâ) 62
 Puthaha 174

-- R --

Radulphus 35, 36, 126
 Rages 7
 Rames (Remle) 86
 Rancon 52 15
 Rankulat 92
 Raoul (de Merle) 97, 99, 172
 Râvendel (Râvendân) 92
 Raymond III. , 99
 Raymond (Antakya prinkepsi) 7, 8, 56,
 57, 76, 77, 78, 112
 Raymond (de Toulouse) 59
 Raymond (Hospitalier Üstâdı)
 Raymond (Trablus kontu) 198
 Regensburg 39

Renaud (de Châtillon) 78, 104, 112, 126,
 148, 149, 164, 168, 177 187, 189
 Rener (Sebaste piskoposu) 140
 Robert (Basavilla kontu) 129, 141, 144
 Robert (Berche kontu) 63
 Robert (de Sourdeval) 94
 Robert (Kapua prensi) 130, 141, 144, 145
 Robert (Nazareth başpiskoposu) 63, 104
 Robert (Templier şövalyesi) 63
 Rogers 128
 Rohardus 88, 159
 Roland 184
 Roma 36, 45, 49, 63, 128, 129, 130, 133,
 138, 139, 140, 142, 145, 172,
 Rorgo (Akkon piskoposu) 63
 Rugium 164
 Rupe Kanina 130

-- 8 --

Salerno 134, 141
 Samosat (Samsat) 34, 92
 San Germano 141
 Sanguin (Zengî) 7
 Satalia 56
 Savar 10
 Sayda 29, 36, 63, 111, 114, 140, 104
 Schwaben 49, 62, 76
 Scylla 147
 Sebaste 140
 Selânik 76
 Selçuklu 5, 47, 185,
 Seleucia 56
 Selkath (Salhad) 15
 Sephet 158
 Seyfeddin Gâzi 15
 Sicilya 128, 129, 130, 134,
 Sidon 63, 107
 Silvester 36
 Sinigaglia 142
 Sion 35
 Sisium 178
 Skandalion'a 161
 Soissons 63, 87, 97
 Sorrent 130, 134
 Stephan (İngiltere kralı) 76

Stephanus (Metz piskoposu) 62
 Stuttgart 39 St.
 Alban 128
 St. Aldemar 87, 97, 104
 St. Chrysogonus 63
 St. Gilles 183
 St. Habakuk 114
 St. Johann kilisesi 189
 St. Joseph Arimathia tarikatı 114
 St. Markus kilisesi 184
 St. Rour 128
 St. Symeon (Süveydiye) 56
 Sueta 173
 Süveydiye 56, 57, 196
 Sulzbach 50
 Sûr (Tyrus) 5, 29, 35, 87, 114, 118,
 119, 140, 174, 176, 190
 Suriye 12, 55, 58, 65, 81, 133, 134,
 176, 177, 178
 Suriye Sobal'ı 13
 Sybille (Trablus kontesi) 172
 Symon (de Tiberias) 104

-- § --

Şeyzer 166
 Şirkuh (Syrakuns) 174

-- T --

Taberiye 9, 16, 29, 63, 64, 126, 140,
 173, 156
 Tантаis 15, 16
 Tarent 141
 Tarsus 60, 122, 178
 Tell-Bâşir 81, 90, 92, 93
 Templier (şövalye tarikatı) 39, 63, 84,
 104, 116, 145, 148, 152, 159, 180
 Teobald 63
 Terra di Lavoro 141
 Thaddaeus 11
 Theodericus 63
 Theophylaktos 193
 Theotinus 62

Thierry (de Flandre) 62, 63, 162
 Thomas (aziz) 12
 Thoros (Ermeni prensi) 149, 165
 Tiber 184
 Tiberias (Taberiye) 104
 Tiran 134
 Tivoli 129
 Toparch Abgarus 11, 12
 Tortona 128
 Toul 62
 Toulouse 59
 Trablus (Tripolis) 59, 60, 90, 92, 94,
 96, 97, 98, 164, 172, 187, 193 194, 195, 196,
 197, 198, 199
 Trachonitis 21
 Trakya 40
 Trassus 149
 Treblus 194, 195, 196, 197, 198, 199
 Tremelai 104, 116,
 Troies 63
 Türk 7, 10, 24, 41, 42, 45, 46, 48, 77,
 79, 81, 90, 95, 99, 100
 Türkiye 47, 185
 Türkler 12, 13, 27, 30, 31, 37, 39, 45,
 81, 91, 135, 157, 188
 Türkmen 150
 Tulupa 93
 Turbessel (Tell-Başir) 7, 92
 Tyrus (Sûr) 35, 36, 104, 107

-- U --

Unur 15, 16, 17, 18, 26, 28, 30, 113
 Urfa 5, 7, 8, 11, 12, 14, 30, 35, 37,
 39, 60, 78, 79, 81, 85, 89, 92, 96, 188, 191,

-- U --

Ürdün 12, 16, 63, 100, 101, 102, 157,
 169, 173

-- V --

Vadumbalenae 183
 Viktor (Oktavianus) 184, 190
 Vindelicien 62
 Virgilia 134

-- W --

Walter (de St. Aldemar) 63, 87, 104
 Wilhelm (de Barris) 175
 Wilhelm (Sicilya kralı) 128, 144
 Wilhelms (Poitou kontu) 57
 Willermus Tyrensis 16, 201
 Willermus (Beyrut piskoposu) 63
 Willermus (Kudüs patriği) 5, 35
 Willermus (Montferrat markgrafı) 62

-- Y --

Yafa 88, 106, 125, 159, 182, 191
 Yahudiler 199
 Yakub geçidi 157
 Yalvaç 51

-- Z --

Zengî 7, 8, 10, 11, 14, 17, 18, 30, 35,
 Zeytûn dağı 100